

สรุปผลวิจัยเบื้องต้น
โครงการศึกษาครอบครัวไทย
(General Family Survey)

ภัสสร ลิมานนท์
เกื้อ วงศ์บุญสิน
สวัสดินา วิบูลย์เศรษฐ์
วิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฬาทิไล

สถาบันประชากรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เมษายน 2538

306.85
ค962
ก.2

เอกสารสถาบัน หมายเลข 227/38
ISBN 974-631-506-4

โดยการสนับสนุนของกองทุนประชากร
แห่งสหประชาชาติ (UNFPA)
ในโอกาสปีครอบครัวสากล 2537

General Family Survey

Bhassorn Limanonda

Kua Wongboonsin

Suvathana Vibulsresth

Vipan Prachuabmoh Ruffolo

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ออกแบบปก: ภััสสร ลิมานนท์ และ สมศักดิ์ ตุ่มทอง
พิมพ์และจัดรูปเล่ม: พรทิพย์ โสภณ และ เตือนใจ วิจิตร
ออฟเซตและเข้าเล่ม: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปผลวิจัยเบื้องต้น

โครงการศึกษารอบครัวไทย
(General Family Survey)

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร. ภัตสร ลิมานนท์

รองศาสตราจารย์ ดร. เกื้อ วงศ์บุญสิน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิหรรณ ประจวบเหมาะะ รุฬโพล

สถาบันประชากรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ด้วยอภินิมิตนาการ

จาก

เมษายน 2538

สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารสถาบันเลขที่ 227/38

ISBN 974-631-506-4

I16846539

ลิขสิทธิ์ของสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 700 เล่ม เมษายน 2538

การผลิตและลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่าแบบใดทั้งสิ้น
ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจาก
สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารสถาบัน หมายเลข 227/38

ISBN 974-631-506-4

จัดพิมพ์โดย : สถาบันประชากรศาสตร์
อาคารวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10330
โทร. 218-7340, 251-1135
โทรสาร (662) 255-1469
e-mail : ipschula@netserv.chula.ac.th

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

306,85

ค 962

๑,๒

คำนำ

ในปี พ.ศ. 2512 สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เริ่มดำเนินการวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลระดับประเทศครั้งแรกเพื่อศึกษาเกี่ยวกับประชากรประเทศไทยในแง่มุมต่างๆ ภายใต้ชื่อโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชากร ซึ่งข้อมูลหลายส่วนจากโครงการนี้ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับครอบครัวไทยยุคหนึ่งในระดับหนึ่ง นับแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลากว่า 25 ปี สถาบันฯ ได้มีโครงการวิจัยจำนวนไม่น้อยจากที่มีอยู่มากกว่าร้อยโครงการ ที่ให้ความสนใจรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปของครอบครัวไทยอย่างต่อเนื่อง แต่ไม่สมบูรณ์นักเนื่องจากมิใช่เป็นวัตถุประสงค์โดยตรงของโครงการเหล่านั้น

ทางสถาบันฯ ได้ตระหนักเป็นอย่างดีถึงความขาดแคลนข้อมูลระดับประเทศ ที่ศึกษาครอบครัวไทยโดยตรงอันจะเป็นประโยชน์ทั้งด้านวิชาการ และสามารถนำไปใช้ประกอบการวางแผนนโยบายเกี่ยวกับครอบครัวไทย ประกอบกับการที่มีผู้ต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลด้านนี้เป็นจำนวนมาก สถาบันฯ จึงได้วางแผนการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ร่วมกับ Dr. Sabiha Syed อดีต Country Director ของ UNFPA Dr. Peter Xenos นักวิจัยจาก Population Program, East West Center, Honolulu อาจารย์หลายท่านจากสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งร่วมทำงานอยู่ภายใต้โครงการใหญ่เดียวกัน และบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ในที่สุดด้วยความสนับสนุนด้านเงินทุนวิจัยจากกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA) ในปี พ.ศ. 2537 ทางสถาบันฯ จึงเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูลภายใต้ชื่อโครงการศึกษาครอบครัวไทย (General Family Survey) โดยมีขนาดตัวอย่างระดับประเทศ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยเบื้องต้น ซึ่งปรากฏอยู่ในรายงานฉบับนี้

ในอนาคตอันใกล้ คณะผู้วิจัยโครงการศึกษาครอบครัวไทยนี้ได้กำหนดที่จะผลิตรายงานการวิเคราะห์ข้อมูลในระดับลึก ในเรื่องต่างๆอีกหลายฉบับ เพื่อประโยชน์ด้านวิชาการและการวางแผนของผู้เกี่ยวข้องในโอกาสต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร. เกื้อ วงศ์บุญสิน

ผู้อำนวยการ

คำขอบคุณ

สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใจ่ขอขอบคุณหน่วยงานและบุคคลที่มี
รายนามข้างล่างนี้ ในฐานะที่ได้มีส่วนช่วยเหลืออย่างสำคัญ จนโครงการศึกษาคอบครัวไทยสำเร็จ
ลงด้วยดี

- กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA) ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้
โดยผ่านการประสานงานบริหารเงินทุนวิจัยกับ Mr. Bal Gopal K.C., UNFPA Country
Director และ ดร.พรชัย สัจจิตต์ National Programme Officer, UNFPA

- Dr. Sabiha Syed อดีต UNFPA Country Director ผู้มีส่วนร่วมให้การสนับสนุน
การริเริ่มทำวิจัยของโครงการ

- กองวิชาการสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ที่ให้ความอนุเคราะห์
ดำเนินการเรื่องการคัดเลือกสุ่มตัวอย่างในการศึกษา

- Dr. Peter Xenos นักวิจัยประจำ Population Program, East-West
Center, Honolulu ในฐานะที่ปรึกษาและร่วมพัฒนาโครงการวิจัยนี้ตั้งแต่แรกเริ่มจนเสร็จสิ้น

- คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย ดุลยเกษม
รองศาสตราจารย์ ดร.พิศนา แคมมณี คุณฉันทนา เพชรานนท์ คุณสิน้อย เกษมสันต์ ณ อยุธยา
คุณฉิมขามภรณ์ ภูมิรัตน์ ที่ให้คำแนะนำ เพื่อแก้ไขปรับปรุงแนวคิด และคำถามที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

- รองศาสตราจารย์ ดร.สรชัย พิศาลบุตร ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการ
บัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้คำแนะนำด้านสถิติที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตัวอย่างประชากร

- รองศาสตราจารย์ ดร.ชาย โพธิ์สีทา อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยประชากรและ
สังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ผู้ร่วมพัฒนาแนวคิด และวางแผนในการทำงานของโครงการ รวมทั้งทำ
หน้าที่ประสานงานในการดำเนินการโครงการวิจัยร่วมระหว่างสองสถาบันวิจัย

- อาจารย์อัจฉรา เอนซ์ คุณมยุรี นกยูงทอง คุณเสรียา รุ่งโสภาสกุล คุณรุ่งรัตน์
โกวรรธนะกุล และคุณฉิระพล เสียงสังข์ นักวิจัยประจำสถาบัน และคณะนักสำรวจผู้มีส่วนร่วม
อย่างสำคัญในวาระและหน้าที่ต่างๆกัน จนโครงการเสร็จสิ้นลงอย่างสมบูรณ์ถึงขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล

- สุตท้าย ทางสถาบันขอขอบคุณข้าราชการ และผู้รับผิดชอบในระดับต่างๆของเขตพื้นที่
ที่ตกเป็นตัวอย่างในการศึกษาที่อำนวยความสะดวก และให้ความอนุเคราะห์แก่ทีมสำรวจเข้าทำงาน
ในพื้นที่ รวมทั้งผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนสามพันกว่ารายที่ให้ข้อมูลอันมีค่ายิ่งทำให้เกิดความรู้ที่เป็นประโยชน์
ในทางวิชาการ และในการวางแผนของประเทศ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	ก
คำขอบคุณ.....	ข
บทคัดย่อ.....	ช
บทนำ ความเป็นมา วัตถุประสงค์ของโครงการและระเบียบวิธีวิจัย.....	1
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	15
ส่วนที่ 1: คุณลักษณะพื้นฐานและภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์และครอบครัว.....	17
✓ ส่วนที่ 2: การสมรสและสภาวะชีวิตสมรสกับการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนชีวิต ของผู้ให้สัมภาษณ์.....	29
ส่วนที่ 3: สภาวะความเป็นอยู่ของครอบครัว และสภาพแวดล้อม การเลี้ยงดูบุตร ภาระรับผิดชอบของสมาชิกครอบครัว และการตัดสินใจในครอบครัว.....	39
✓ ส่วนที่ 4: การจัดสรรเวลาของครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ในครอบครัว.....	55
ส่วนที่ 5: ผู้สูงอายุ ทัศนคติ และค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัว.....	75
ส่วนที่ 6: เอกสารอ้างอิง และภาคผนวก.....	91

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1. 1	คุณลักษณะพื้นฐานทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ของผู้ตอบ จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย และเขต.....	24
1. 2	ร้อยละของผู้ตอบ (เขตเมือง 1,583 ราย เขตชนบท 1,654 ราย) ที่รายงานเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของสิ่งของ/เครื่องใช้ประเภทต่างๆ.....	27
1. 3	ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังของครอบครัวผู้ตอบ จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัยและเทศ...	28
2. 1	ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพสมรสและสภาวะชีวิตสมรสของผู้ตอบ จำแนกตามเขต ที่อยู่อาศัย และเทศ.....	35
2. 2	ร้อยละของผู้ตอบชาย-หญิงที่รายงานเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิต ระหว่างอายุ 10-30 ปี (หรือกระทั่งถึงอายุปัจจุบันในกรณีที่อยู่ต่ำกว่า 30 ปี)	36
3. 1	ร้อยละของผู้ดูแลบุตรวัย 0-3 ปีในช่วงเวลากลางวัน จำแนกตามเพศของผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย.....	46
3. 2	ร้อยละของผู้ดูแลบุตรวัย 3-10 ปี จำแนกตามเพศผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย..	47
3. 3	ร้อยละของความถี่ที่ผู้เป็นบิดามีส่วนในการเลี้ยงดูบุตร จำแนกตามเพศผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย.....	48
3. 4	ร้อยละของคำตอบเกี่ยวกับทางเลือกระหว่างการที่แม่ออกไปทำงานนอกบ้าน โดยให้ผู้อื่นเลี้ยงดูลูกแทน กับการที่แม่อยู่บ้านเลี้ยงดูลูกเอง จำแนกตามเพศ ผู้ตอบ เขตที่อยู่และชนบท.....	48
3. 5	ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ชายมีส่วนช่วยเหลือทำงานบ้าน จำแนก ตามเพศผู้ตอบและเขตที่อยู่อาศัย.....	49
3. 6	ร้อยละของคำตอบเกี่ยวกับผู้ที่ตัดสินใจ เกี่ยวกับกิจการต่างๆภายในครอบครัว จำแนกตามเพศผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย.....	50
4. 1	ร้อยละของการทำกิจกรรมหลักในแต่ละวันของผู้ชาย จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย อายุ และการศึกษา.....	64
4. 2	ร้อยละของการทำกิจกรรมหลักในแต่ละวันของหญิง จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย อายุ และการศึกษา.....	66

ตารางที่		หน้า
4.3	ร้อยละของเวลาที่ใช้นอกบ้านของผู้ตอบชาย จำแนกตามกลุ่มอายุ ระดับการศึกษา และเขตที่อยู่อาศัย.....	68
4.4	ร้อยละของเวลาที่ใช้นอกบ้านของผู้ตอบเพศหญิง จำแนกตามกลุ่มอายุ ระดับการศึกษา และเขตที่อยู่อาศัย.....	69
4.5	ร้อยละของการจัดสรรเวลาเพื่อทำกิจกรรมต่างๆในวันสุดสัปดาห์ของสมาชิกส่วนใหญ่ของครอบครัว จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย.....	70
4.6	ร้อยละของผู้ตอบที่รายงานความสัมพันธ์ระหว่างผู้ตอบกับคู่สมรส.....	71
4.7	ร้อยละของบุคคลที่ทำหน้าที่ เป็นที่ปรึกษาให้กับผู้ตอบเมื่อมีปัญหาสำคัญของครอบครัว จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย.....	72
4.8	ร้อยละของผู้ตอบที่รายงานเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับบิดามารดาที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันกับผู้ตอบ จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย.....	73
4.9	ร้อยละของผู้ตอบที่รายงานเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับบุตร จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย.....	74
5.1	ร้อยละของผู้ตอบจำแนกตามความคิดเห็นเกี่ยวกับความมากน้อยของความรับผิดชอบของลูกที่มีต่อพ่อแม่ในเรื่องต่างๆและเขตที่อยู่อาศัย.....	83
5.2	ร้อยละของผู้ตอบจำแนกตามบุคคลที่ต้องการให้ดูแลเมื่อผู้ตอบแก่ตัวลงและต้องนอนรักษาพยาบาลเป็นเวลานาน เพศของผู้ตอบและเขตที่อยู่อาศัย.....	84
5.3	ร้อยละของผู้ตอบจำแนกตามความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ที่ควรได้รับมรดกเพศของผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย.....	85
5.4	ร้อยละของผู้ตอบจำแนกตามความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดีและข้อไม่ดีของบ้านที่มีผู้สูงอายุ เพศของผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย.....	86
5.5	ร้อยละของผู้ตอบที่เห็นด้วยกับคำกล่าว หรือความคิดเห็นเกี่ยวกับครอบครัว จำแนกตามเพศของผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย.....	87

สารบัญภาพ

		หน้า
แผนภูมิที่ 1	ร้อยละของการทำกิจกรรมหลักของสมาชิกครอบครัวชาย ในแต่ละวัน.....	63
แผนภูมิที่ 2	ร้อยละของการทำกิจกรรมหลักของสมาชิกครอบครัวหญิง ในแต่ละวัน.....	65
แผนภูมิที่ 3	ร้อยละของ เวลาที่อยู่นอกร้าน จำแนกตามเพศผู้ตอบ.....	67

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

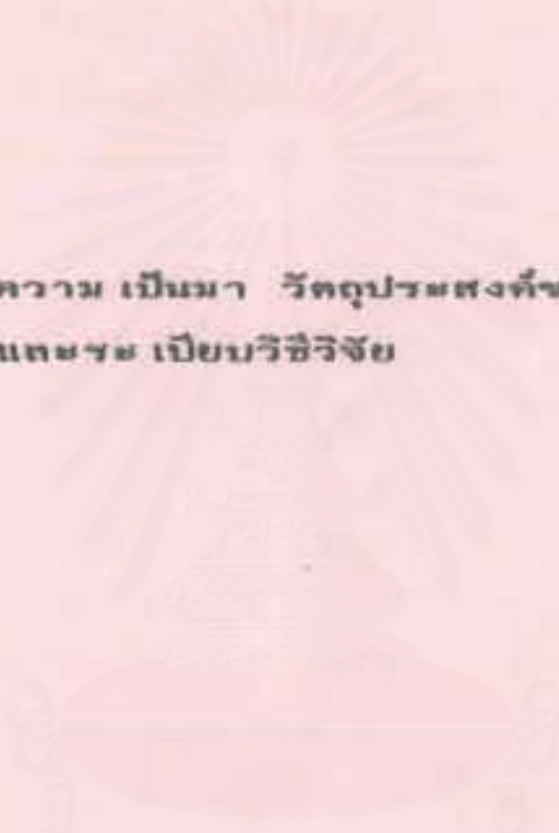

เนื่องจากความขาดแคลนข้อมูลระดับประเทศที่ให้ความรู้เกี่ยวกับครอบครัวไทยที่อาจนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการและการวางแผนทั้งปัจจุบันและในอนาคต ที่บ่งชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวไทย สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้เริ่มโครงการศึกษาครอบครัวไทย ปี พ.ศ. 2537 เพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าวโดยสัมภาษณ์ประชากรชาย-หญิงในเขตเมือง และชนบทของทุกภาค จำนวน 3,237 ราย ข้อมูลแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคุณลักษณะทั่วไปทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน รวมทั้งประวัติความเป็นมาของผู้ให้สัมภาษณ์ และครอบครัว ซึ่งมีความแตกต่างกันพอสมควรระหว่างผู้ที่อยู่ในเขตเมือง และเขตชนบท

ข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร ภาระรับผิดชอบ และการตัดสินใจภายในครอบครัว แสดงให้เห็นว่าการแบ่งภาระหน้าที่ของสมาชิกครอบครัวเกิดขึ้นตามสถานภาพ เพศ และอายุของบุคคล แต่ทั้งสามีและภรรยายังมีส่วนร่วมกันในการตัดสินใจ เกี่ยวกับความเป็นไปในครอบครัวในเรื่องสำคัญหลายเรื่อง โดยไม่ปล่อยให้เป็นการอำนาจเด็ดขาดของฝ่ายใดฝ่ายเดียว

ครอบครัวในเขตเมืองและเขตชนบท สมาชิกครอบครัวชายและหญิง มีการจัดสรรเวลาในแต่ละวันเพื่อทำกิจกรรมแตกต่างกัน รวมทั้งภาระกิจนอกบ้านของสังคมเมืองได้แย่ง เวลาของสมาชิกที่จะได้อยู่รวมกันไปมีใช้น้อย อย่างไรก็ตาม พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก พี่กับน้อง ทั้งที่อยู่ในบ้านเดียวกันหรืออยู่ต่างถิ่นยังคงความเหนียวแน่นพอควร โดยบุคคลเหล่านี้มีการรักษาระดับความสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น การขอคำปรึกษา มีการติดต่อสื่อสาร เพื่อส่งข่าว การขอและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้านเงินทอง ข้าวของ ฯลฯ

ส่วนสุดท้ายของการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ประชากรที่ตกเป็นตัวอย่างยังให้ความสำคัญยิ่งต่อแนวการปฏิบัติที่ว่า ลูกต้องให้การดูแลเลี้ยงดูอย่างดีแก่พ่อแม่สูงอายุ ทั้งเมื่อยามปกติและยามป่วยไข้ สำหรับทัศนคติและค่านิยมของผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีต่อครอบครัวในเรื่องต่างๆ แสดงให้เห็นว่าค่านิยมหลายเรื่องยังมีได้มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตมากนัก อีกทั้งค่านิยมที่มีการแบ่งแยกบทบาทระหว่างชายและหญิงภายในครอบครัวและในสังคมไทย ยังชัดเจนอยู่มาก

บทนำ: ความ เป็นมา วัตถุประสงค์ของโครงการ
และ ระเบียบวิธีวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร. ศัสตรา ธีรพงศ์

การศึกษาครอบครัวไทย (General Family Survey)

ความเป็นมา และวัตถุประสงค์

องค์การสหประชาชาติ โดยการรับรองของประเทศสมาชิกทั่วโลกจำนวน 91 ประเทศ ได้กำหนดให้ปี พ.ศ. 2537 เป็นปีครอบครัวสากล (International Year of the Family 1994) ด้วยเหตุผลสำคัญที่ว่าในยุคโลกาภิวัตน์ ท่ามกลางกระแสความผันผวนของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในหลายด้าน และบางครั้งการเปลี่ยนแปลงก็เป็นไปในทางลบที่มีระดับค่อนข้างรุนแรง ครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคม จึงมีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความราบรื่น ให้ความอบอุ่น และให้ความรู้สึกปลอดภัยเป็นที่ยึดเหนี่ยวของสมาชิกซึ่งในทางอ้อมจะส่งผลให้ปัญหาทางสังคมลดความรุนแรงลง ^{ตัวนี้เขา}รัฐบาลของทุกประเทศ จึงนำที่จะได้จัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและเน้นความสำคัญของสถาบันครอบครัวให้มากขึ้นกว่าที่ผ่านมา / ปีครอบครัวสากลมีสัญลักษณ์เป็นรูปหัวใจสีแดง เล็กที่ผสมผสานกับรูปหัวใจใหญ่อยู่ภายใต้หลังคาบ้าน (ดูภาพในภาคผนวก) สื่อความหมายว่า สร้างความรัก สร้างความเสมอภาคร่วมกันภายในบ้าน ย่อมนำมาซึ่งความอบอุ่นและสันติสุขในครอบครัว (Building the smallest democracy at the heart of society) ตราสัญลักษณ์นี้ออกแบบโดย Cathaline I. Laureate ชาวสวีเดนที่อาศัยอยู่ในกรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย

เพื่อร่วมเฉลิมฉลองกิจกรรมพิเศษขององค์การสหประชาชาติครั้งนี้ ประเทศไทย ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการด้านครอบครัวในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กส.ส.) สำนักนายกรัฐมนตรี โดยตลอดทั้งปี พ.ศ. 2537 ได้ดำเนินงานและมีกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของครอบครัว ตลอดจนกำหนดแนวทางและสนับสนุนให้ภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสถาบันครอบครัวไทยให้มั่นคง (สารสตรี กส.ส ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 ธันวาคม 2537)

ในปีเดียวกันนี้เอง สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากกองทุนประชากร แห่งสหประชาชาติ (UNFPA) ให้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภายใต้โครงการวิจัยการศึกษาครอบครัวไทย (General Family Survey หรือ GFS) ด้วยเหตุผลหลายประการ

เป็นที่ประจักษ์กันอย่างดีว่า ในระยะเวลาประมาณ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ที่เห็นได้ชัดเจนมาก คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจและระบบการผลิตจากเกษตรกรรมเน้นอุตสาหกรรม เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ล้าหน้ากว่าหลายประเทศในภูมิภาคเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงด้านนี้ได้ส่งผลกระทบต่อด้านอื่นๆที่ไม่สู้พึงปรารถนาเท่าใดนัก ที่เห็นได้ชัดเจน คือความเสื่อมโทรมของสภาวะแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกใช้ให้หมดสภาพไปอย่างรวดเร็ว ในอีกด้านหนึ่ง ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลายแง่มุม มักจะไม่ค่อยชัดเจนนัก แต่เริ่มส่งผลกระทบที่ทำให้รู้สึกว่สังคมกำลังประสบปัญหาสำคัญที่ต้องให้ความเอาใจใส่หรือจำเป็นต้องแก้ไข บทบาทของสถาบันพื้นฐานทางสังคม ^{โรงเรียน} ครอบครัว ศาสนา หรือสถาบันการศึกษาที่ให้การอบรมบ่มนิสัยแก่สมาชิกของสังคม กำลังลดความสำคัญลง เนื่องจากท่านกระแสดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้ค่อนข้างลำบาก สถาบันครอบครัว เป็นตัวอย่างที่ถูกกล่าวถึงมากในปัจจุบัน หลายฝ่ายมีความเห็นว่า ครอบครัวไทยกำลังอยู่ในภาวะเกือบล่มสลายและไม่สามารถทำหน้าที่ที่คาดหวังกันได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากถูกระบบโดยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ปัญหาครอบครัวต่างๆที่เกิดขึ้นให้เห็นก็มีมาก อาทิ สติการหย่าร้าง หรือการแยกกันอยู่ของกลุ่มสมรสเพิ่มสูงขึ้น ครอบครัวแตกแยก พ่อแม่ลูกแยกกันอยู่ พฤติกรรมหลงเพศที่ขาดการควบคุมทั้งในกลุ่มวัยรุ่นและผู้ใหญ่ ปัญหาวัยรุ่น การติดยาเสพติด การทำทารุณกรรมกับหญิงและเด็ก ความสัมพันธ์ของสมาชิกครอบครัวที่หย่อนยานลง แต่ในทางตรงข้าม หลายฝ่ายมีความเห็นว่าครอบครัวไทยโดยทั่วไปมีฐานะและความเป็นอยู่ดีขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ชีวิตที่ทันสมัย สะดวกสบายมากขึ้น อันเป็นผลจากความเติบโตทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ข้อคิดเห็นของทั้งสองฝ่ายนี้ไม่อาจหาข้อมูลจากแหล่งใดมาสนับสนุนให้เกิดการยอมรับได้ ทั้งนี้เนื่องจากในอดีตจนถึงปัจจุบันไม่ได้มีการศึกษาอย่างเป็นระบบในระดับมหภาคเกี่ยวกับความเป็นไป หรือการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวไทย ยกเว้นข้อมูลบางส่วนที่ได้จากสำมะโนประชากรที่ดำเนินการในทุกครอบครัว

ในอดีต การวางแผนนโยบายต่างๆเกี่ยวกับครอบครัวไทย จึงมักขึ้นอยู่กับข้อมูลที่มีอยู่อย่างประปราย และมีข้อมูลเพียงบางแง่มุมและมีการศึกษาในบางพื้นที่เท่านั้น ข้อมูลเหล่านี้ได้มาจากโครงการวิจัยด้านประชากร หรืองานวิจัยทางสังคมที่มีจุดประสงค์รวบรวมข้อมูล เรื่องอื่นๆเป็นหลัก

แต่ได้ผนวกเอาเรื่องของครอบครัวบางแง่มุมเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งในการวิจัย (เช่น การเลี้ยงดูบุตร การใช้การวางแผนครอบครัว) และเมื่อไม่นานมานี้ เพิ่งเริ่มมีการศึกษาอย่างจริงจังเกี่ยวกับประชากรบางกลุ่มในครอบครัว เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยรุ่น หรือกลุ่มสตรี

การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับครอบครัวไทย โดย Pongsapich (ND), Phutara-thorn (1988) ได้เสนอข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวิจัยการพัฒนาการของเด็กและวัยรุ่น, Xenos และ Sittitrai (1991) ได้นำเสนอบรรณานุกรมงานวิจัยที่มีข้อมูลบางส่วนเกี่ยวกับครอบครัวไทย แต่ส่วนใหญ่จะไม่ได้เน้นเนื้อหาโดยตรงเกี่ยวกับครอบครัวไทย

สำหรับโครงการวิจัยในอดีตที่มีกลุ่มตัวอย่างระดับประเทศ ที่รวบรวมข้อมูลบางส่วนเกี่ยวกับครอบครัวไทยก็มี อาทิ โครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากร (พ.ศ. 2512-2516) โครงการวิจัยภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทย (พ.ศ. 2518) โครงการ Asian Marriage Survey (พ.ศ. 2520) โครงการ ASEAN aging (พ.ศ. 2529) โครงการวิจัยประชากรและการอนามัยในประเทศไทย (พ.ศ. 2530) หรือกลุ่มโครงการวิจัยที่รวบรวมข้อมูลเฉพาะระดับท้องถิ่น อาทิ โครงการศึกษา Socio-economic Consequences of Family Size (พ.ศ. 2531) ครอบครัวไทยระดับหมู่บ้านของ Podhisita (1985) และ Sittitrai (1988) โครงการวิจัยนาร่องศึกษาครอบครัวไทย (Limanonda, Podhisita and Wongsith, 1994) ซึ่งโครงการเหล่านี้ก็ได้ให้ความรู้ และภาพของครอบครัวไทยได้ในระดับหนึ่ง และสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวได้

โครงการวิจัยการศึกษาครอบครัวไทย (General Family Survey) ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2537 นับว่าเป็นความริเริ่มที่ทันต่อเวลาและสถานการณ์ รวมทั้งได้แสดงออกถึงความพยายามที่จะหาคำตอบให้แก่ผู้ที่มีความข้องใจเกี่ยวกับบทบาท และความสำคัญของครอบครัวที่เชื่อว่ากำลังลดน้อยลงไปทุกวัน อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ ทำให้การดำเนินชีวิตของสมาชิกครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปด้วย ตัวอย่างของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวหลายๆเรื่องที่อยู่ในความสนใจและต้องการคำตอบ ได้แก่

- ปัญหาการศึกษาของเด็กวัยรุ่น และการเปลี่ยนแปลงของประชากรกลุ่มนี้ในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน ซึ่งเกี่ยวพันไปถึงแรงกดดันที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัวในการลงทุนการศึกษาให้กับสมาชิกของครอบครัว

- ปัญหาการอยู่อาศัยร่วมกัน (living arrangements and coresidence) ของสมาชิกครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมืองที่ซึ่งสถานที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่คับแคบ มีพื้นที่จำกัด สมาชิกอาศัยรวมกันอย่างแออัดยัดเยียดในบ้านสลัม ในหอพัก หรือการจัดการเรื่องที่อยู่อาศัยของครอบครัวที่มีหัวหน้าคนเดียว (single-parent families)

- ปัญหาการมีส่วนร่วมของสมาชิกครอบครัวในการช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจภายในครอบครัว หรือรายได้ที่เกิดขึ้นจากการใช้แรงงานเด็ก

- ปัญหาแรงกดดันทางเศรษฐกิจของผู้หญิงที่มีบุตร แต่ต้องออกทำงานนอกบ้าน และการที่ผู้หญิงต้องออกทำงานรับภาระนอกบ้าน อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของบุตรได้ รวมทั้งอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา

- ปัญหาจากการที่ครอบครัวต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุ นอกเหนือจากการที่สมาชิกครอบครัวหลายคนมีภาระทำงานนอกบ้าน

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาความขาดแคลนข้อมูลพื้นฐานที่ศึกษาครอบครัวไทยระดับมหภาค ซึ่งนับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการวางแผนนโยบายสร้างเสริมความมั่นคงให้แก่ชีวิตครอบครัว ด้วยหลายสาเหตุนี้เอง เป็นเหตุให้มีการพัฒนาโครงการศึกษาครอบครัวไทย ปี พ.ศ. 2537 เพื่อศึกษาปัญหาและรวบรวมข้อมูลที่ขาดแคลนดังกล่าว

วัตถุประสงค์สำคัญของโครงการมี 4 ประการด้วยกันคือ

- 1) เพื่อร่วมกิจกรรมเฉลิมฉลองปีครอบครัวสากล 2537
- 2) เพื่อรวบรวมข้อมูลระดับประเทศเกี่ยวกับสภาวะการณ์ภายในครอบครัวไทยในปัจจุบัน เสริมกับข้อมูลที่มีอยู่บ้างแล้วจากโครงการต่างๆในอดีต
- 3) เพื่อศึกษาตัวกำหนดและผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ของคนต่างรุ่น และต่างเพศภายในครอบครัว และ

4) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาหลายด้านที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว และศักยภาพของครอบครัว เพื่อประโยชน์ในการวางแผนและกำหนดนโยบายของหน่วยงานต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับครอบครัวไทยที่ดำเนินการในปี พ.ศ. 2537 นี้ คงยังไม่อาจใช้เป็นส่วนชี้บอกการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวไทย จากอดีตจนถึงปัจจุบันได้อย่างสมบูรณ์ เพราะการจะวัดความเปลี่ยนแปลงใดๆที่เกิดขึ้น จำเป็นต้องมีข้อมูลในเรื่องเดียวกันอย่างน้อย 2 ช่วงเวลา ดังนั้นข้อมูลที่เก็บรวบรวมครั้งนี้อาจใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน (baseline data) สำหรับเป็นแนวทางการดำเนินการวิจัยโครงการที่มีลักษณะใกล้เคียงกันต่อไปในอนาคต

Nov 17

เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของโครงการ คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบข่ายการเก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องต่างๆดังต่อไปนี้

- 1) ภูมิหลังด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม ของผู้ให้สัมภาษณ์และครอบครัว รวมทั้งชีวิตในวัยเยาว์ของผู้ให้สัมภาษณ์
- 2) ข้อมูลพื้นฐานภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์และครอบครัว
- 3) การเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตก่อนอายุ 30 ปีของผู้ให้สัมภาษณ์ อาทิ การศึกษา การประกอบอาชีพ เหตุการณ์ด้านประชากร เช่น การสมรส การมีบุตร การย้ายถิ่น ฯลฯ
- 4) สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว และสภาพแวดล้อม
- 5) การเลี้ยงดูบุตร
- 6) ภาวะรับผิดชอบของสมาชิกครอบครัว และการตัดสินใจภายในครอบครัว
- 7) การจัดสรรเวลาของสมาชิกภายในครอบครัว
- 8) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัวต่างรุ่น (พ่อ-แม่ ลูก พี่น้อง ฯลฯ) และสมาชิกต่างเพศ
- 9) ผู้สูงอายุ และทัศนคติเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
- 10) ทัศนคติ และค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัวไทย

คณะผู้วิจัยคาดว่า ผลการวิเคราะห์ครั้งนี้จะแสดงผลรวมที่บ่งบอกถึงความเป็นไปของครอบครัวไทยได้ในระดับหนึ่ง อีกทั้งข้อมูลระดับประเทศนี้จะได้ใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาเปรียบเทียบและเพื่อประเมินความเปลี่ยนแปลงของครอบครัวไทย ที่อาจมีขึ้นได้ในอนาคต ที่สำคัญคือ ข้อมูลที่ได้มา อาจนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนนโยบายเสริมสร้างให้สถาบันครอบครัวไทยมีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น และเป็นที่พักพิงทั้งทางใจและทางกายของสมาชิกครอบครัวได้อย่างเต็มที่

การคัดเลือกตัวอย่างครอบครัวและบุคคลในการสัมภาษณ์:

โครงการศึกษาครอบครัวไทย ปี พ.ศ. 2537 ใช้วิธีการคัดเลือกครอบครัวที่จะตกเป็นตัวอย่าง เพื่อเลือกบุคคลที่จะให้สัมภาษณ์ แบบเฉพาะเจาะจง (purposive sample) คือ กำหนดให้มีครอบครัวที่ตกเป็นตัวอย่างในจำนวนใกล้เคียงกันจากแต่ละภาค โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในขนาดของภาค (กล่าวคือ ขนาดตัวอย่างไม่ได้เลือกแบบ proportional to size of population) อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น เพื่อให้ตัวอย่างที่เลือกมาสามารถถือ

เป็นตัวแทนระดับประเทศได้ จึงได้มีการถ่วงน้ำหนัก (weighted) จำนวนตัวอย่างในแต่ละเขตของแต่ละภาค (ดูรายละเอียดที่แนบในภาคผนวก) ใน ๒ ตารางข้างล่างนี้ (ตาราง ก. และ ข.) แสดงขั้นตอนการเลือกจำนวนตัวอย่างครอบครัวทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทของทุกภาค จำนวนตัวอย่างที่คาดว่าจะได้ และจำนวนตัวอย่างของครอบครัวและจำนวนบุคคลที่สัมภาษณ์ได้ในการออกงานสนามที่ดำเนินการระหว่างช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๗

ตาราง ก. ขั้นตอนการเลือกตัวอย่างในการสัมภาษณ์ (Multistaged Stratified Sampling)

เขตพื้นที่	จำนวนเขตพื้นที่และบ้านตัวอย่างที่จะเลือก/ภาค				
	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	กรุงเทพมหานคร
จังหวัด	3	3	3	2	1
อำเภอ (๒: จังหวัด)	6	6	6	4	-
หมู่บ้าน (๓: อำเภอ)	18	18	18	12	-
ชุมชน (๒: จังหวัด)*	6	6	6	4	20
บ้าน (: หมู่บ้าน)	25	25	25	25	-
บ้าน (: ชุมชมอาคาร)	35	35	35	35	38
จำนวนตัวอย่างครอบครัวที่คาดว่าจะได้ในการรวบรวมข้อมูล					
ชนบท	450	450	450	300	-
เมือง	210	210	210	140	760

* ชุมชมอาคารในเขตเมือง (urban block)

ตาราง ข. จำนวนตัวอย่างในโครงการศึกษาครอบครัวไทย จำแนกตามภาค เขตเมือง/ชนบท และเพศผู้ให้สัมภาษณ์

ภาค	จำนวนครอบครัวที่สัมภาษณ์ได้		
	เมือง	ชนบท	รวม
เหนือ	212	450	662
ตะวันออกเฉียงเหนือ	215	450	665
กลาง	215	451	666
ใต้	141	303	444
กรุงเทพมหานคร	800	-	800
รวม	1,583	1,654	3,237

เพศผู้ให้สัมภาษณ์	
ผู้ให้สัมภาษณ์ชาย	1,046 ราย
ผู้ให้สัมภาษณ์หญิง	2,191 ราย

ศูนย์วิจัยสถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำจำกัดความ "ครอบครัว" ของโครงการศึกษาครอบครัวไทย:

เมื่อนักสำรวจได้รับมอบหมาย บ้าน (sampled unit) ซึ่งเป็นหน่วยตัวอย่างเบื้องต้นที่จะต้องเข้าไปสัมภาษณ์นั้น นักสำรวจต้องสามารถกำหนดตัวผู้ให้สัมภาษณ์ที่เข้าข่ายตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในการศึกษาครั้งนี้ การที่จะทำเช่นนั้นได้ นักสำรวจจำเป็นต้องเข้าใจแยกความหมายคำว่า "ครัวเรือน" (household) และ "ครอบครัว" (family) เสียก่อนเพื่อสามารถจำแนกได้ว่าบุคคลใดอยู่กับครัวเรือนใด และเป็นสมาชิกของครอบครัวใด เป็นต้น

ครัวเรือน (household) ประกอบด้วยบุคคลที่อาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน และรับประทานอาหารร่วมสำรับเดียวกัน โดยไม่คำนึงถึงครอบครัวของแต่ละบุคคล

ครอบครัว (family) ตั้งขึ้นในบ้านหลังหนึ่ง อาจจะมีหลายครัวเรือน และ/หรือในหนึ่งครัวเรือน อาจมีหลายครอบครัวได้ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ครอบครัว หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่พักอาศัยอยู่รวมกัน (อาจจะอาศัยอยู่ประจำ หรืออาศัยอยู่ชั่วคราว) ภายในบ้านที่ตกเป็นตัวอย่าง และกลุ่มบุคคลดังกล่าวมีความสัมพันธ์กัน โดย

ก. ทางสายโลหิต: เช่น พ่อ-แม่-ลูก

พี่-น้อง

ลุง-ป้า-น้า-อา-หลาน

ปู่ย่า-ตายาย

หรือ

ข. โดยการสมรส: เช่น สามี ภรรยา

ลูกเขย สะใภ้

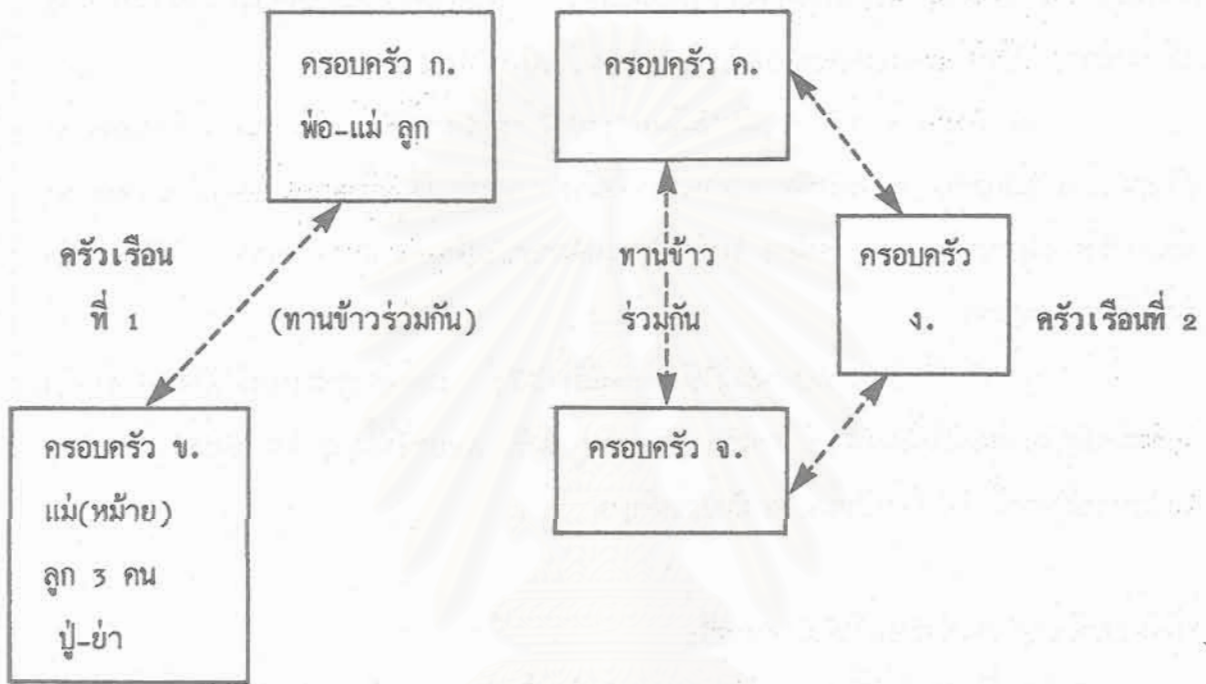
อย่างไรก็ตามในครอบครัวหนึ่งๆ นอกจากกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันดังกล่าวแล้วข้างต้น อาจมีบุคคลอื่นที่ไม่มีความสัมพันธ์ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวที่อาศัยอยู่ในบ้านหลังนั้นและถูกนับว่าเป็นสมาชิกครอบครัวด้วยก็ได้ (เช่น คนรับใช้ คนมาขออาศัย ฯลฯ)

ตัวอย่างคำจำกัดความ: (illustration)

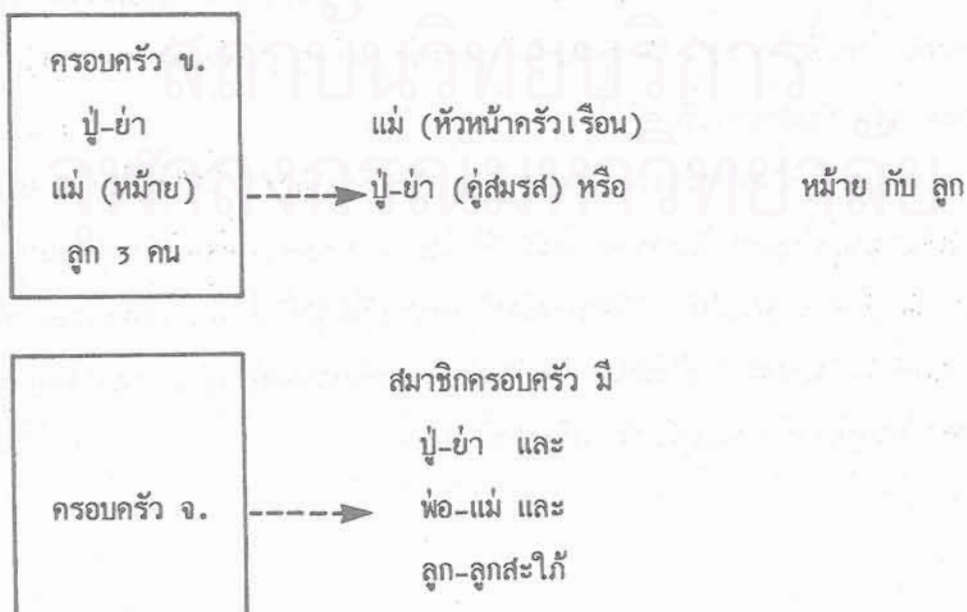

บ้านตัวอย่าง (Sampled Unit)

ภายในบ้าน 1 หลัง อาจมีมากกว่า 1 ครัวเรือน (ประกอบด้วย 5 ครอบครัว)

ดังนั้นให้ดึงเอาครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง จาก 2 ครัวเรือนนี้มาเป็นครอบครัวที่สัมภาษณ์ แต่ในครอบครัวที่ดึงมา อาจมีคู่สมรสมากกว่า 1 คู่ เช่น

หลักการทดแทนบ้านตัวอย่าง:

ในการทำงานภาคสนาม อาจเกิดมีกรณีที่นักสำรวจไม่สามารถสัมภาษณ์บุคคลในบ้านที่ตกเป็นตัวอย่าง (จากการสุ่มในสำนักงาน) นักสำรวจจำเป็นต้องเลือกบ้านตัวอย่างใหม่ทดแทนเพื่อให้ได้ตัวอย่างตามจำนวนที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ กรณีที่อนุญาตให้นักสำรวจเลือกบ้านใหม่ทดแทนได้ มีดังนี้

1. บ้านที่ตกเป็นตัวอย่าง ไม่มีผู้ให้สัมภาษณ์ หรือบ้านปิด (และไม่มีโอกาสสัมภาษณ์ได้ในช่วงเวลาที่ขณะปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่) หรือบ้านร้าง ก็ให้เลือกบ้านที่อยู่ถัดไป (วนขวามือตามเข็มนาฬิกา) เป็นบ้านทดแทนและบุคคลที่อยู่ในบ้านนั้นจะเป็นผู้ให้สัมภาษณ์

2. บ้านที่ตกเป็นตัวอย่าง ไม่มีผู้ให้สัมภาษณ์ที่เข้าหลักเกณฑ์ตามคำนิยามว่า "ครอบครัว" (โดยมีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิต หรือโดยการสมรส) แต่เป็นบ้านที่มีบุคคลหลายคน จากหลายๆ ครอบครัวมาอยู่รวมกัน (เช่น หอพัก) โดยไม่มีความสัมพันธ์กันด้วยเงื่อนไขดังกล่าว ให้เลือกบ้านถัดไปเป็นบ้านทดแทน

3. บ้านที่ตกเป็นตัวอย่างมีผู้ให้สัมภาษณ์ที่เข้าข่าย แต่ไม่อาจสัมภาษณ์ได้เลย ภายในวันที่ขณะปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ และในบ้านมีเฉพาะเพียงสมาชิกครอบครัวที่อายุ 15 ปีหรือต่ำกว่า ก็จะไม่สัมภาษณ์บุคคลนี้ ให้เลือกบ้านถัดไปเป็นบ้านทดแทน

หลักการเลือกบุคคลเข้าข่ายเพื่อให้สัมภาษณ์:

โดยที่โครงการนี้ต้องการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปภายในครอบครัวของแต่ละบุคคลภายใต้กรอบการศึกษาของโครงการมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ การศึกษาครั้งนี้จึงมีเกณฑ์พื้นฐานกว้างๆ ในการเลือกบุคคลเข้าข่ายเพื่อเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ที่ต่าง เพศและต่างวัยคละเคล้ากันไปในส่วนที่ไม่ต่างกันมากนัก เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์ในการเปรียบเทียบข้อมูลจากบุคคลที่มีประสบการณ์ในชีวิตที่ต่างกัน แต่เพื่อให้การคัดเลือกบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์อยู่บนพื้นฐานที่ใกล้เคียงกัน ทางโครงการจึงได้กำหนดหลักเกณฑ์ในรายละเอียดดังนี้

1. หากในบ้านตัวอย่างมีหลายครัวเรือน (households) ให้เลือกมา 1 ครัวเรือน และใน 1 ครัวเรือนที่เลือกมา มีหลายครอบครัว ให้เลือก 1 ครอบครัว (เช่น มีคู่สมรสมากกว่า 1 คู่ คือ ปู่-ย่า และลูกชาย-ลูกสะใภ้) ให้สัมภาษณ์สามี-ภรรยาทั้งคู่คนที่สามารถให้สัมภาษณ์ได้ ขณะที่นักสำรวจขอเข้าไปสัมภาษณ์ (จะไม่กำหนดให้เลือกรายอายุหรือความมีอาวุโส หรือเลือกจากฐานะที่เป็นหลักทางเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นเครื่องตัดสิน)

2. หากในบ้านตัวอย่าง มีคู่สมรส 1 คู่ (1 ครอบครัว) ให้เลือกสัมภาษณ์สามีหรือภรรยาคนใดคนหนึ่งที่อยู่ในบ้านขณะที่เข้าไปขอสัมภาษณ์

3. ขณะขอเข้าสัมภาษณ์ หากในบ้านมีคู่สมรส 1 คู่ (ไม่อยู่ในบ้าน) มีสมาชิกอื่นของครอบครัว เคยหย่าร้าง/หม้าย (อยู่ในบ้าน) และสมาชิกที่เป็นโสด (อยู่ในบ้าน) ให้สัมภาษณ์สมาชิกที่เคยหย่าร้าง/หม้าย เพราะอาจให้ข้อมูลได้มากกว่าในหลายเรื่อง

4. หากในบ้านตัวอย่างมีสมาชิกครอบครัวที่มีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิต แต่โสดทุกคน ให้สัมภาษณ์ผู้มีอาวุโสกว่า (เช่น บ้ากับหลาน ให้เลือกบ้าเป็นผู้ตอบคำถาม)

5. คนโสด หม้าย/หย่าร้างที่อยู่คนเดียว เป็นเจ้าของบ้าน ควรสัมภาษณ์ด้วยในฐานะที่เป็นครอบครัวเดียว (อยู่คนเดียว)

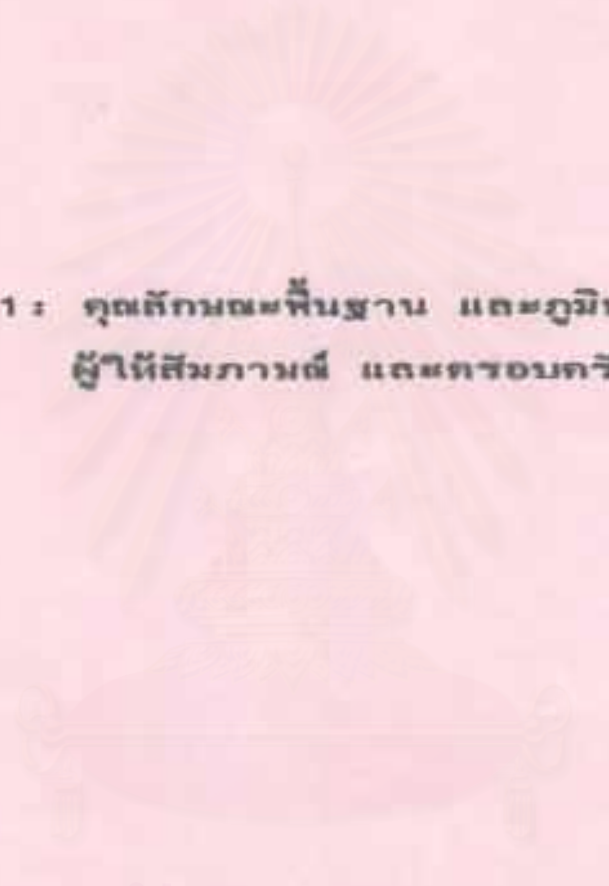

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปผลกาารวิ เตราะห์ช็อมุต

สถาบันวิทธยบริการ
จุฬาลงกรณมหาวิตทยาาลัย

ส่วนที่ 1 : จุดลักษณะพื้นฐาน และภูมิหลังของ
ผู้ให้สัมภาษณ์ และครอบครัว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร. กัสสร วัฒนศัพท์

1.1 คุณลักษณะด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์และครอบครัว

การวิเคราะห์ในบทแรก นำเสนอข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับคุณลักษณะพื้นฐานทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์ และภูมิหลังด้านครอบครัวของบุคคลเหล่านี้ (ดูในตารางที่ 1.1) โดยจำแนกตามเพศของผู้ให้สัมภาษณ์ (ซึ่งต่อจากนี้จะใช้คำเรียกว่า ผู้ตอบ) และเขตที่อยู่อาศัย (เขตเมืองและเขตชนบท)

ผู้ตอบคำถามจำนวน 3,237 คน ในการศึกษาครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คือในเขตเมือง มีร้อยละ 70.1 และเขตชนบท ร้อยละ 66.4 ที่เหลือเป็นผู้ตอบเพศชาย ซึ่งแบบแผนการกระจายตัวของเพศผู้ตอบในลักษณะเช่นนี้ นับว่าค่อนข้างปกติในการสำรวจที่ได้มีการเจาะจงตัวผู้ให้สัมภาษณ์ เพราะสมาชิกชายในครอบครัวส่วนใหญ่มักจะพบตัวได้ยากกว่าเสมอ

การวิเคราะห์ข้อมูลในตาราง 1.1 โดยสรุปพบว่า ผู้ตอบทั้ง 2 เพศที่อยู่ในเขตเมืองและเขตชนบทของการศึกษาครั้งนี้ ส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 50 หรือกว่านั้น) อยู่ในกลุ่มอายุระหว่าง 25-45 ปี รองลงมาคือผู้ตอบในกลุ่มอายุ 46-60 ปี ซึ่งทั้งสองกลุ่มอายุนี้ นับเป็นช่วงที่ผู้ตอบส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว และน่าจะเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลเรื่องต่างๆเกี่ยวกับครอบครัว และความเป็นไปของสมาชิกครอบครัวได้ดีกว่ากลุ่มอายุอื่นๆ ผู้ตอบส่วนใหญ่โดยเฉพาะในเขตชนบท (มากกว่าร้อยละ 80) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อย่างไรก็ตาม ผู้ตอบเขตเมืองในสัดส่วนไม่น้อย จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป จนถึงปริญญาเอก

สำหรับอาชีพหลักของผู้ตอบในเขตชนบทนั้น กว่าร้อยละ 65 คือเกษตรกร (ซึ่งพบว่าเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต สัดส่วนผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรในเขตชนบทลดลงไปอย่างมากทีเดียว) รองลงไปคืองานที่เกี่ยวข้องกับการบริการ และการค้าขาย ส่วนในเขตเมือง กลุ่มผู้ตอบประมาณร้อยละ 20-30 ทำอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการบริการ รองลงมาคือ อาชีพค้าขาย และงานที่เป็นวิชาชีพและการบริหาร ประมาณร้อยละ 74 ของผู้ตอบทั้งหมด รายงานว่าไม่มีการประกอบอาชีพรองเลย ที่น่าสนใจในเรื่องการประกอบอาชีพคือพบว่า ผู้ตอบชาย ร้อยละ 32 ผู้ตอบหญิง ร้อยละ 13 ในเขตเมือง และผู้ตอบชาย ร้อยละ 15 ผู้ตอบหญิง ร้อยละ 8 ในเขตชนบท รายงานว่าไม่ได้ทำอาชีพอะไรเลย ซึ่งกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ตอบว่าไม่มีรายได้ใดๆเลย อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มผู้ตอบทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทที่ทำงาน เกือบร้อยละ 40 มีรายได้จากอาชีพที่ทำอยู่เพียงเดือนละ 5,000 บาท หรือต่ำกว่านั้น ซึ่งนับว่าเป็นรายได้ที่น้อยเมื่อเทียบกับระดับมาตรฐานการครองชีพในสังคมปัจจุบัน กลุ่มผู้ตอบในสัดส่วนรองลงมา คือกลุ่มที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 5,000 บาท แต่ไม่เกิน 11,000 บาท ที่น่าสังเกตคือ ในเขตเมืองผู้ตอบที่มีรายได้เฉลี่ยสูงกว่า 11,000-50,000 กว่าบาท มีสัดส่วนสูงกว่าผู้ตอบในเขตชนบทหลายเท่าตัว

สำหรับรายได้ของครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อเดือน (คือรายได้รวมของสมาชิกทุกคนที่ประกอบอาชีพ) ระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองค่อนข้างต่างกันคือ พบว่าผู้ตอบชาย-หญิง ร้อยละ 80 ในเขตชนบทและเพียงประมาณร้อยละ 25 ในเขตเมือง รายงานว่าครอบครัวมีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ความแตกต่างของรายได้ครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อเดือนระหว่างเขตเมืองและเขตชนบทนี้ยังมีมากขึ้นในกลุ่มรายได้ระดับสูง ตัวอย่างเช่น ผู้ตอบในเขตเมืองที่ตกอยู่ใน กลุ่มครอบครัวที่มีรายได้ต่อเดือน 20,000 บาท - 50,000 บาท มีสัดส่วนสูงกว่าผู้ตอบในเขตชนบทประมาณ 10 เท่าตัว สิ่งนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นความแตกต่างด้านรายได้ และฐานะทางเศรษฐกิจของประชากรใน 2 เขตอย่างชัดเจน

ผู้ตอบทั้งชาย-หญิงในเขตเมืองมากกว่าร้อยละ 50 รายงานว่าไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ตอบเขตชนบทเพียงร้อยละประมาณ 26-36 ที่ไม่มีที่ดินของตนเอง ในทางตรงข้าม ร้อยละ 60-70 ของผู้ตอบในเขตชนบท มีที่ดินเป็นของตนเองตั้งแต่ 1 ไร่ขึ้นไปจนถึงมากกว่า 20-30 ไร่ (และผู้ตอบในเขตเมืองไม่ถึงร้อยละ 10 มีที่ดิน 11 ไร่ขึ้นไป) ทั้งนี้อาจเนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่า ในเขตชนบทครอบครัวจำนวนมากไม่น้อยยังต้องถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรอันเป็นอาชีพพื้นฐานของตน ขณะที่ในเขตเมืองราคาที่ดินนับวันจะแพงขึ้น ดังนั้นจึงมีผู้ตอบไม่มากรายที่จะถือครองที่ดินจำนวนมากนับสิบไร่ขึ้นไป

นอกจากข้อมูลเรื่องรายได้ของผู้ตอบ รายได้ครอบครัว และขนาดที่ดินที่ถือครองแล้ว การวิเคราะห์ส่วนนี้ ยังได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการครอบครองทรัพย์สินและข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ของครอบครัวในทั้ง 2 เขต ที่พออาจใช้เป็นดัชนีวัดฐานะทางเศรษฐกิจได้บ้าง (ดูในตาราง 1.2)

นอกจากนี้ทางโครงการยังได้มีคำถามเกี่ยวกับรายจ่ายและการกู้หนี้ยืมสินของครอบครัวที่ตกเป็นตัวอย่างอีกด้วย พบว่าครอบครัวในเขตเมืองและเขตชนบทมีความแตกต่างกันมากในด้านค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละเดือน กล่าวคือ ประมาณร้อยละ 8 ของครอบครัวในเขตเมือง มีค่าใช้จ่ายรายเดือนตกประมาณ 20,000-50,000 บาท ร้อยละ 44 มีค่าใช้จ่ายระหว่าง 1,100-5,000 บาท และร้อยละ 31 มีค่าใช้จ่ายระหว่าง 5,100-11,000 บาท ในทางตรงข้าม ครอบครัวในชนบทจำนวนมากถึงร้อยละ 80 ที่มีค่าใช้จ่ายอยู่ระหว่างต่ำกว่า 1,000 บาท และ 1,100-5,000 บาท (คือร้อยละ 28 และร้อยละ 62 ตามลำดับ) มีผู้ตอบน้อยกว่าร้อยละ 10 ที่รายงานค่าใช้จ่ายประจำเดือนของครอบครัวอยู่ระหว่าง 5,100-11,000 บาท

ขณะที่ผู้ตอบทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (ประมาณร้อยละ 41) ที่ตอบว่า รายได้ของครอบครัวเพียงพอกับรายจ่ายที่เกิดขึ้นแต่ละเดือน ร้อยละ 37 ของ

ครอบครัวชนบท และร้อยละ 18 ของครอบครัวเขตเมือง รายงานว่ารายได้ไม่พอใช้จ่ายแต่ละเดือน และในทางตรงข้าม ครอบครัวเขตเมืองถึงร้อยละ 41 เปรียบเทียบกับเพียงร้อยละ 21 ของครอบครัวชนบทที่มีเงินเหลือเก็บในแต่ละเดือน

อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มของผู้ตอบที่รายได้ไม่พอค่าใช้จ่าย ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ร้อยละ 34-37 ตอบว่าไม่เคยหยิบยืมเงินทองมาใช้จ่าย มีประมาณร้อยละ 43-45 ที่ตอบว่าเคยยืมเงินในวงไม่เกิน 5,000 บาท แต่ครอบครัวในเขตเมืองถึงร้อยละ 7 ที่เคยขอยืมเงินมาใช้จ่ายมากกว่า 50,000 บาท อันอาจเนื่องมาจากในเขตเมืองมีค่าครองชีพสูงมากกว่าหลายเท่าตัว แหล่งขอยืมเงินของครอบครัว ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทกว่า ร้อยละ 50 คือญาติ หรือเพื่อน รองลงไปประมาณร้อยละ 40 ขอยืมจากสถาบันการเงิน และมีส่วนน้อยที่จะขอหยิบยืมจากนายจ้าง

สำหรับการกู้หนี้ยืมสินมาเพื่อใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพนั้น แม้ครอบครัวส่วนใหญ่ในเขตเมือง (ร้อยละ 81) และเขตชนบท (ร้อยละ 56) ไม่เคยหยิบยืมเงินเพื่อการนี้ แต่พบว่าโดยรวม สัดส่วนของครอบครัวในชนบทมีมากกว่าเท่าตัวของครอบครัวในเขตเมืองที่มีการกู้หนี้ยืมสินเพื่อลงทุน และวงเงินที่หยิบยืมอยู่ระหว่าง 5,000-15,000 บาท รองลงมาคือ 15,001-51,000 บาท แหล่งสำคัญที่มีการหยิบยืมเงินทองเพื่อการลงทุน คือสถาบันการเงิน (ร้อยละ 83 ในเขตชนบท และร้อยละ 67 ในเขตเมือง) แหล่งของการหยิบยืมรองลงมาคือ จากกลุ่มเพื่อน และญาติ

1.2 ข้อมูลภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์ และสภาวะของครอบครัว

การวิเคราะห์ส่วนนี้ นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้ตอบและครอบครัวในช่วงตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ 15 ปี (ดูข้อมูลบางส่วนในตารางที่ 1.3) ผู้ตอบทั้งชาย-หญิงในเขตชนบท กว่าร้อยละ 80 และผู้ตอบในเขตเมืองเกือบร้อยละ 40 มีพ่อแม่ประกอบอาชีพหรือเคยประกอบอาชีพเกษตรกรรม อย่างไรก็ตาม พ่อแม่ของผู้ตอบชาย-หญิงเขตเมืองในสัดส่วนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 25 ประกอบอาชีพค้าขาย รองลงมาคือ กลุ่มอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ ผู้ตอบในเขตเมืองประมาณร้อยละ 20-25 รายงานว่า แม่ไม่เคยประกอบอาชีพใด นอกจากการเป็นแม่บ้าน ซึ่งนับว่าน่าสนใจเมื่อเปรียบเทียบกับเพียงประมาณร้อยละ 5-6 ของผู้ตอบในเขตชนบทที่รายงานว่ แม่ไม่ได้ทำงานอะไรเลย ทั้งนี้เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่า ผู้หญิงชนบทส่วนใหญ่ตั้งแต่เด็กจนโต แม่เมื่อมีครอบครัวแล้วยังต้องช่วยครอบครัวประกอบอาชีพโดยเฉพาะ งานด้านเกษตรกรรมที่จำเป็นต้องอาศัยแรงงานของสมาชิกครอบครัวทุกคน

ผู้ตอบชายและหญิงอายุ 15-24 ประมาณร้อยละ 75-79 ที่ตอบว่าพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ทั้งคู่ สำหรับผู้ตอบชายในกลุ่มอายุ 25-45 ปี และ 46-60 ปี ประมาณร้อยละ 24-32 ที่แม่ยังมีชีวิตอยู่

ส่วนผู้ตอบหญิงในกลุ่มอายุ 25-45 ประมาณร้อยละ 43 ที่พ่อแม่ยังมีชีวิตทั้งคู่ และประมาณร้อยละ 28 ที่แม่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งนับว่าเป็นเหตุการณ์ปกติด้านประชากรที่หญิงมีอายุยืนกว่าชาย

ที่นับว่าน่าสนใจ คือผู้ตอบทั้ง 2 เพศในเขตเมืองและเขตชนบท ประมาณร้อยละ 70 มีพี่น้องร่วมมารดาจำนวน 4-9 คน และเกือบร้อยละ 10 ที่มีพี่น้องร่วมมารดานับ 10 คนขึ้นไป เพียงร้อยละ 20 ของผู้ตอบที่มีพี่น้องร่วมมารดาเพียง 1-3 คน แสดงว่าผู้ตอบส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีบุตรจำนวนมากด้วยกัน ซึ่งก็นับว่าเป็นเรื่องปกติของครอบครัวไทยในอดีต ก่อนการประกาศนโยบายประชากรแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2513

ผู้ตอบในเขตชนบทประมาณร้อยละ 57 เกิดในหมู่บ้านเดียวกับหมู่บ้านที่ตนอาศัยในปัจจุบันขณะที่ผู้ตอบในเขตเมืองเพียงร้อยละ 26 มีสถานที่เกิดในที่ๆอยู่ปัจจุบัน ในทางตรงข้ามเกือบร้อยละ 50 ของผู้ตอบในเขตเมือง เกิดในจังหวัดอื่นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในเขตเมืองมีประชากรจำนวนมากที่ไม่ค่อยที่ เป็นผู้ย้ายถิ่นเข้า ผู้ตอบที่เหลือนิสต์ส่วนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 26-27) เกิดในจังหวัดเดียวกันที่อยู่ปัจจุบัน แต่ในตำบลหรือหมู่บ้านอื่นที่มีชื่อที่อาศัยในปัจจุบัน

เมื่อถามถึงสถานที่ที่ผู้ตอบใช้เวลาส่วนใหญ่ในช่วง 15 ปีแรกของชีวิต พบว่าร้อยละ 59 ของผู้ตอบเขตชนบท และร้อยละ 30 ของผู้ตอบเขตเมืองระบุว่า อยู่ในเขตที่อาศัยในปัจจุบัน และร้อยละ 44 ของผู้ตอบในเขตเมือง ใช้เวลาช่วง 15 ปีแรกของชีวิตในเขตจังหวัดอื่น

สำหรับลักษณะของพื้นที่ที่อาศัยในช่วงชีวิตดังกล่าวนี้ ผู้ตอบในเขตชนบทร้อยละ 88 และผู้ตอบในเขตเมือง ร้อยละ 42 ระบุว่า เป็นพื้นที่ชนบท ประมาณร้อยละ 57 ของผู้ตอบในเขตเมือง เติบโตมาในเขตพื้นที่สุขาภิบาล หรือเขตเมืองใหญ่ หรือเขตกรุงเทพฯ ข้อมูลส่วนนี้สนับสนุนข้อสมมุติฐานที่ว่าประชากรจำนวนมากซึ่งอาศัยอยู่ในเขตเมืองปัจจุบันมีถิ่นกำเนิดและมีภูมิลำเนาจากเขตชนบทและได้อาศัยอยู่ในเขตเมืองต่อมาหลังจากจบการศึกษา และมีงานทำ

สิ่งที่โครงการนี้สนใจอีกเรื่องหนึ่ง คือแบบแผนการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวไทย (Coresidence pattern) จึงได้มีคำถามเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ 15 ปีนั้น ผู้ตอบอาศัยอยู่ในบ้านกับใคร (เช่น พ่อแม่ ปู่-ย่า/ตายาย/พี่-น้อง/ญาติฝ่ายพ่อ-แม่ ญาติอื่นๆ เป็นต้น) และหากไม่อยู่บ้านเดียวกัน บุคคลเหล่านั้นอาศัยอยู่ในละแวกเดียวกันกับครอบครัวของผู้ตอบหรือไม่

โดยสรุปแล้ว พบว่าผู้ตอบทั้ง 2 เขตประมาณร้อยละประมาณ 90 ที่ตอบว่า ในช่วง 15 ปีแรกของชีวิต ตนได้อาศัยอยู่ร่วมกับพ่อแม่ พี่น้องร่วมสายโลหิต ภายในบ้านเดียวกัน จะมีผู้ตอบบางส่วน (จำนวนไม่มาก ที่พ่อหรือแม่เสียชีวิตในช่วงอายุนั้น) ที่ต้องแยกตนเองไปอยู่ที่อื่น ในกรณีนี้สมาชิกมิได้อยู่ร่วมกันในบ้านเดียวกัน ส่วนใหญ่มักจะมีสาเหตุจากกรณีพ่อหรือแม่ หรือพี่น้องไปอยู่ต่างถิ่น

มีผู้ตอบประมาณร้อยละ 25-26 ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ที่ตอบว่ามีปู่-ย่า หรือ ตา-ยายอาศัยอยู่ด้วยภายในบ้านเดียวกัน แต่ส่วนใหญ่แล้วญาติผู้ใหญ่เหล่านี้มักจะแยกออกไปอยู่ต่างหากในละแวกบ้านเดียวกัน หรือไม่ก็อาศัยอยู่ที่อื่น ข้อมูลนี้ได้ให้ข้อเท็จจริงที่สนับสนุนข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาในอดีต ที่ว่าครอบครัวไทยโดยปกติแล้ว จะมีลักษณะเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว (คือมีคน 2 รุ่น: พ่อ-แม่ และลูก) มากกว่าจะเป็นครอบครัวขยาย (3 รุ่นคน: ปู่-ย่า/ตายาย พ่อแม่ และลูก) ซึ่งครอบครัวแบบหลังนี้จะมีลักษณะไม่ถาวร หรือยืนยาว แต่จะมีการพัฒนาไปเป็นครอบครัวเดี่ยวตามเงื่อนไขที่ปฏิบัติกันมา เช่น มีการแต่งงานของลูกคนถัดไปหรือเมื่อคู่สมรสมีบุตรคนแรก (Prasith-rathsin, nd., Limanonda, 1979, Knodel, Chamrathirong and Debalaya, 1987)

ผู้ตอบทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทกว่าร้อยละ 80-85 ตอบว่าญาติพี่น้องทั้งฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ มักจะอาศัยในละแวกบ้านเดียวกันมากกว่าที่จะอาศัยรวมอยู่ในบ้านเดียวกัน (มีร้อยละ 74 ของผู้ตอบในชนบทที่รายงานข้อมูลดังกล่าว) สำหรับญาติอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์ห่างออกไป พบว่ามีจำนวนเพียงเล็กน้อยที่จะเข้ามาอาศัยในบ้านเดียวกับครอบครัวผู้ตอบในช่วงเยาว์วัย แต่มักจะอาศัยอยู่ในเขตละแวกบ้านเดียวกัน (ร้อยละ 70 ของผู้ตอบเขตชนบท และร้อยละ 55 ของผู้ตอบเขตเมืองที่ระบุข้อมูลดังกล่าว)

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการอยู่อาศัยร่วมกันของสมาชิกครอบครัวในอดีตกับข้อมูลจำนวนสมาชิกในบ้านปัจจุบันของผู้ตอบทั้ง 2 เขตพื้นที่ พบว่าร้อยละ 50 ของครอบครัวทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท มีสมาชิกจำนวนระหว่าง 4-6 คน รองลงมาร้อยละ 32 ในเขตเมืองและร้อยละ 30 ในเขตชนบทมีจำนวนสมาชิกระหว่าง 1-3 คน ที่เหลือคือกลุ่มที่มีสมาชิกจำนวนระหว่าง 7-9 คน มีครอบครัวน้อยกว่าร้อยละ 3 ที่มีสมาชิก 10 คนขึ้นไป แสดงว่าผู้ตอบส่วนใหญ่ไม่ได้มีครอบครัวขนาดใหญ่เกินไป และมักจะอยู่ร่วมกันเฉพาะรุ่นพ่อแม่และลูกดังกล่าวแล้ว

สมาชิกที่อาศัยอยู่ในครอบครัวของผู้ตอบส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85 ของผู้ตอบเขตเมือง และร้อยละ 87 ของผู้ตอบเขตชนบท) เป็นสมาชิกที่อาศัยอยู่ประจำ อย่างไรก็ตาม สำหรับครอบครัวที่มีสมาชิกอาศัยอยู่ชั่วคราวนั้น ร้อยละ 14 ของผู้ตอบเขตเมือง และร้อยละ 13 ของผู้ตอบเขตชนบทจะมีสมาชิกที่มาอาศัยในครอบครัวชั่วคราวอยู่ในจำนวนระหว่าง 1-3 คน

เมื่อให้ผู้ตอบประเมินฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ในช่วงที่ตนเติบโตมาก่อนที่จะแยกมีครอบครัวเป็นของตนเอง ผู้ตอบชายส่วนใหญ่ในทั้ง 2 เขต ประเมินว่าครอบครัวตนในอดีตมีฐานะอยู่ในระดับปานกลาง แต่เกือบร้อยละ 50 ของผู้ตอบชายในชนบทตอบว่า ฐานะของครอบครัว

ในอดีตจนหรือจนมาก ซึ่งสัดส่วนของคำตอบนี้ใกล้เคียงกับของผู้ตอบหญิงในเขตเดียวกัน และผู้ตอบที่เหลือนจะบอกว่ามาจากครอบครัวฐานะปานกลาง อย่างไรก็ตาม ผู้ตอบทั้ง 2 เขตในเขตเมืองและชนบทกว่าร้อยละ 60-70 ระบุว่าครอบครัวของตนในขณะนั้นไม่เคยกู้หนี้ยืมสิน แต่ผู้ตอบในทั้ง 2 เขต ประมาณร้อยละ 15-20 ที่ครอบครัวขอยืมเงินจากสถาบันการเงิน และร้อยละ 12-18 ของผู้ตอบที่ครอบครัวขอยืมเงินจากญาติหรือเพื่อน

ตารางที่ 1.1 คุณลักษณะพื้นฐานทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ของผู้ตอบจำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย และเพศ

คุณลักษณะของผู้ตอบ	เมือง		ชนบท	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
อายุ				
15-24	12.6	14.7	6.5	7.9
25-45	56.2	54.1	41.3	55.4
46-60	19.4	23.0	33.5	26.0
รวม	100.0 (470)	100.0 (1,113)	100.0 (576)	100.0 (1,078)
การศึกษา				
ไม่เคยเรียน	1.4	5.0	5.7	12.1
ประถม	38.6	53.5	83.6	80.5
มัธยม	35.3	23.1	8.4	4.5
ก่อนปริญญาตรี	8.8	7.0	1.1	1.1
ปริญญาตรี	14.1	10.8	1.2	1.9
ปริญญาโท/เอก	1.7	.8	-	-
รวม	100.0 (470)	100.0 (1,112)	100.0 (576)	100.0 (1,078)

ตารางที่ 1.1 (ต่อ)

คุณลักษณะของผู้ตอบ	เมือง		ชนบท	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
อาชีพหลัก*				
วิชาชีพ	19.8	13.2	2.3	2.4
ค้าขาย	25.6	26.8	4.1	9.0
เกษตรกรรม	4.5	2.1	72.8	65.7
งานบริการ	32.9	23.2	12.1	8.4
แรงงาน	1.9	2.0	.3	-
เกษียณ	2.2	.7	.3	-
งานบ้าน/อยู่บ้าน	13.2	32.1	8.1	14.5
รวม	100.0 (470)	100.0 (1,113)	100.0 (576)	100.0 (1,077)

* ผู้ตอบร้อยละ 74 ไม่มีอาชีพรองอื่นๆ

รายได้จากการประกอบอาชีพ: เดือน

ไม่มีรายได้	13.2	32.3	8.2	14.8
ต่ำกว่า 1,000 บาท	1.4	5.7	36.4	45.7
1,001-5,000	36.5	33.3	45.6	33.9
5,001-11,000	27.9	16.5	6.9	3.8
11,000-21,000	14.1	10.3	2.3	1.2
21,000-51,000+	6.9	1.9	.7	.6
รวม	100.0 (469)	100.0 (1,104)	100.0 (572)	100.0 (1,057)

ตารางที่ 1.1 (ต่อ)

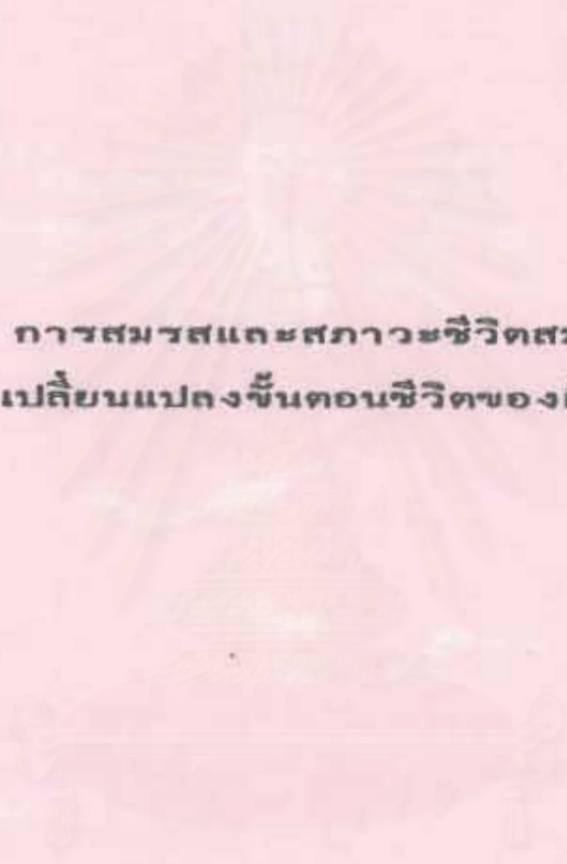
คุณลักษณะของผู้ตอบ	เมือง		ชนบท	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
รายได้โดยเฉลี่ยของครอบครัว: เดือน				
ต่ำกว่า 5,000 บาท	25.9	27.9	79.2	80.0
5,001-11,000	31.0	27.7	12.3	11.5
11,000-21,000	20.4	25.0	5.8	6.3
21,000-51,000+	22.7	19.4	2.6	2.2
รวม	100.0 (463)	100.0 (1,186)	100.0 (573)	100.0 (1,066)
มีที่ดินเป็นของตนเอง?				
ไม่มี	52.8	54.9	26.6	36.0
มีต่ำกว่า 1 ไร่	24.5	26.4	11.4	12.0
1-5	9.4	8.1	12.3	14.0
6-10	4.2	3.7	13.5	12.0
11 ไร่ขึ้นไป	8.9	6.0	36.3	26.0
ไม่ระบุ	.2	.8	-	-
รวม	100.0 (467)	100.0 (1,111)	100.0 (574)	100.0 (1,075)

ตารางที่ 1.2 ร้อยละของผู้ตอบ (เขตเมือง 1,583 ราย เขตชนบท 1,654 ราย) ที่รายงานเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของสิ่งของ/เครื่องใช้ประเภทต่างๆ

รายการสิ่งของ/เครื่องใช้	ร้อยละของครอบครัวที่มีสิ่งของ/เครื่องใช้	
	เมือง	ชนบท
พัดลม	98.5	81.2
หม้อหุงข้าว	95.0	69.7
ตู้เย็น	82.8	40.6
วิทยุ	88.6	67.2
โทรทัศน์	93.7	78.8
วิดีโอ	43.9	7.7
โทรทัศน์	41.0	2.7
เครื่องปรับอากาศ	16.1	.5
เครื่องซักผ้า	37.5	4.8
เตาไมโครเวฟ	9.1	1.4
จักรยาน	52.2	69.2
จักรยานยนต์	59.7	55.5
รถยนต์	35.5	11.1
รถไถ/แทรกเตอร์	.8	23.3
เครื่องปั้มน้ำ	12.9	36.0
รถอีแต๋น	.2	3.1

ตารางที่ 1.3 ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังของครอบครัวผู้ตอบ จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัยและเพศ

ข้อมูลภูมิหลังครอบครัว	เมือง		ชนบท	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
อาชีพของบิดา				
วิชาชีพ	12.6	12.6	3.0	3.0
ค้าขาย	26.5	20.6	3.9	3.1
เกษตรกรรม	37.5	41.4	85.8	83.9
งานบริการ	18.3	22.6	5.8	8.5
แรงงาน	5.1	2.9	1.6	1.5
งานบ้าน/อยู่บ้าน	13.2	32.1	8.1	14.5
รวม	100.0 (465)	100.0 (1,098)	100.0 (571)	100.0 (1,067)
อาชีพของมารดา				
วิชาชีพ	3.1	3.6	.6	.7
ค้าขาย	29.6	27.9	5.0	4.7
เกษตรกรรม	36.4	40.4	84.7	83.4
งานบริการ	5.7	7.3	2.7	5.0
แรงงาน	1.0	1.3	.6	1.0
งานบ้าน/อยู่บ้าน	24.3	19.5	6.4	5.2
รวม	100.0 (469)	100.0 (1,111)	100.0 (574)	100.0 (1,071)
จำนวนพี่น้องร่วมมารดา				
1-3 คน	22.6	20.9	21.9	18.7
4-9 คน	69.9	71.2	69.6	71.9
10 คนขึ้นไป	7.5	7.9	8.5	9.4
รวม	100.0 (470)	100.0 (1,112)	100.0 (576)	100.0 (1,077)

ส่วนที่ 2: การสมรสและสถานะชีวิตสมรส กับการ
เปลี่ยนแปลงขั้นตอนชีวิตของผู้ให้สัมภามณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร. กัสสร ลิมานนท์

2.1 ประวัติการสมรสและสภาวะชีวิตสมรส

ข้อมูลบางส่วนเกี่ยวกับสถานภาพสมรส และสภาวะชีวิตสมรสของผู้ตอบในทั้ง 2 เขต แสดงไว้ในตารางที่ 2.1 พบว่า ผู้ตอบทั้ง 2 เขตมากกว่าร้อยละ 60-85 แต่งงานแล้วและยังอยู่กินกับคู่สมรสในปัจจุบัน ผู้ตอบร้อยละ 3-7 แต่งงานแล้วแต่ไม่ได้อยู่กับคู่สมรส (คือไม่ได้อยู่ด้วยกันเป็นประจำ อาจจะด้วยเหตุผลนานาประการ รวมทั้งการไปทำงานที่อื่น) ผู้ตอบหญิงในทั้ง 2 เขต ประมาณร้อยละ 15-16 ที่ครองสถานภาพ หม้าย หย่า แยก และในเขตเมืองมีผู้ตอบชายร้อยละ 21 และผู้ตอบหญิงร้อยละ 14 ที่ยังคงครองโสดขณะที่ทำการสำรวจ

ในกลุ่มผู้ตอบที่สมรสแล้ว และกลุ่มที่เคยสมรส พบว่าผู้ตอบทั้ง 2 เขตในเขตเมืองเกือบ ร้อยละ 50 และผู้ตอบชายในชนบทร้อยละ 64 แต่งงานในช่วงอายุ 20-25 ปี แต่ผู้ตอบหญิงในชนบท ร้อยละ 48 แต่งงานขณะที่อายุต่ำกว่า 20 ปี ซึ่งนับว่าเป็นอายุแต่งงานที่น้อย ในทางตรงข้าม สัดส่วนของผู้ตอบในเขตเมืองทั้ง 2 เขตที่แต่งงานในช่วงอายุ 26-35 ปี มีไม่น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับของผู้ตอบในชนบท

จากคำถามเกี่ยวกับจำนวนครั้งการแต่งงานของผู้ตอบที่แต่งงานแล้วว่า "ท่านเคยแต่งงานมากกว่า 1 ครั้ง หรือไม่?" นั้น พบว่า แม้ผู้ตอบทั้ง 2 เขต ในเขตเมืองและเขตชนบทมากกว่า ร้อยละ 75-80 จะระบุว่า เคยแต่งงานครั้งเดียวกับคู่สมรสคนปัจจุบันก็ตาม แต่มีผู้ตอบจำนวนไม่น้อย (ประมาณร้อยละ 10-15) ที่เคยแต่งงานมากกว่า 1 ครั้ง (ความถี่ของการแต่งงานใหม่อยู่ระหว่าง 2-7 ครั้ง) แต่ผู้ตอบหญิงในเขตเมืองร้อยละ 17 และในเขตชนบทร้อยละ 13 ผู้ซึ่งเมื่อพ้นสภาวะสมรสด้วยสาเหตุการแยก/หย่า หรือหม้ายแล้วก็ไม่ได้ทำการสมรสใหม่

สำหรับผู้ตอบทั้งชายและหญิงที่แต่งงานมากกว่า 1 ครั้งนั้น กลุ่มที่มีอายุ 46 ปีขึ้นไปกว่า ร้อยละ 70-80 อยู่กินกับคู่สมรสคนปัจจุบันนานกว่า 11 ปีขึ้นไป (วิสัยอยู่ระหว่าง 11 ปี - 41 ปี) นอกนั้นมีระยะเวลาการอยู่กินกับคู่คนปัจจุบันเฉลี่ยกันไปตั้งแต่ 1 ปี - 10 ปี ในทุกกลุ่มอายุของผู้ตอบ

เมื่อสอบถามเกี่ยวกับจำนวนบุตรที่เกิดขึ้นจากการหย่าร้าง/แยกทุกครั้งรวมกันของผู้ตอบ พบว่าผู้ตอบชายในกลุ่มอายุ 25-45 ปี และ 46-60 ปี ประมาณร้อยละ 61-62 มีบุตรจำนวน 1-3 คน ส่วนผู้ตอบกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 34 มีบุตรอยู่ระหว่าง 4-6 คน และร้อยละ 29 มีบุตร 7 คนขึ้นไป เพียงร้อยละประมาณ 12-15 ของผู้ตอบทุกกลุ่มอายุไม่มีบุตรเลย

แบบแผนการมีบุตรของผู้ตอบหญิงที่เคยหย่าร้าง หรือแยก และแต่งงานมากกว่า 1 ครั้ง พบว่าร้อยละ 83 ของผู้ตอบในกลุ่มอายุ 25-45 ปี ร้อยละ 39 ของผู้ตอบกลุ่มอายุ 46-60 ปี มีบุตรจำนวนระหว่าง 1-3 คน ส่วนกลุ่มผู้ตอบหญิงอายุ 61 ปีขึ้นไป ร้อยละ 36 มีบุตร 4-6 คน และร้อยละ 25 มีบุตร 7 คนหรือมากกว่า ผู้ตอบหญิงเพียงร้อยละ 10 หรือน้อยกว่าไม่มีบุตร

ร้อยละของ 54 ผู้ตอบชายกลุ่มอายุ 45 ปีหรือต่ำกว่า รายงานว่า ตนมีอดีตคู่สมรส (ภรรยา) เป็นผู้ดูแลบุตรภายหลังการหย่า/แยก แต่ร้อยละ 70 ในกลุ่มผู้ตอบชายอายุ 46-60 ปี และร้อยละ 65 ของผู้ตอบชายอายุ 61 ปีขึ้นไป ตอบว่าตนเป็นผู้ดูแลบุตรเอง เป็นที่น่าสังเกตว่า ในกลุ่มผู้ตอบหญิงมีเพียงส่วนน้อยที่รายงานว่ามีอดีตคู่สมรสเป็นผู้รับภาระเลี้ยงดูบุตร (โดยเฉพาะในกลุ่มอายุตั้งแต่ 25 ปี-60 ปี) แต่ตนเอง (ร้อยละ 80) เป็นผู้ดูแลบุตรภายหลังการหย่า/แยก ยิ่งไปกว่านั้น พบว่าในกลุ่มผู้ตอบหญิงอายุ 24 ปีหรือน้อยกว่า ถึงร้อยละ 44 ที่ต้องมอมภาระในการดูแลบุตรไว้กับญาติผู้ใหญ่ (ซึ่งอาจจะเป็นพ่อและแม่) เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าภาระทางครอบครัว โดยเฉพาะการเลี้ยงดูบุตรมักตกเป็นหน้าที่ของผู้หญิงมากกว่าของผู้ชายภายหลังชีวิตคู่ล่มสลาย

กลุ่มผู้ตอบทั้งชายและหญิงส่วนใหญ่ (ร้อยละกว่า 50-80) ที่เป็นฝ่ายรับภาระในการดูแลบุตรเอง ระบุว่าภายหลังการแยกหรือหย่าร้างแล้ว อดีตคู่สมรส (ของแต่ละฝ่าย) ไม่เคยได้ให้ความช่วยเหลือใดๆ แต่พบว่าในกลุ่มผู้ตอบชาย อายุ 25-45 ปีร้อยละ 36 และกลุ่มอายุ 46-60 ปี ร้อยละ 11 ที่ได้รับความช่วยเหลือด้านเงินทองจากอดีตภรรยาในกรณีที่ต้องรับภาระดูแลบุตร ขณะที่กลุ่มผู้ตอบหญิงกลุ่มอายุ 25-45 ปีเพียงประมาณร้อยละ 14 ที่ได้รับความช่วยเหลือด้านการเงิน มีผู้ตอบเพียงส่วนน้อยที่ได้รับความช่วยเหลือด้านอื่นๆที่ไม่ใช่เงินทองจากอดีตคู่สมรส

ผู้ตอบส่วนใหญ่ทั้งชายและหญิง (ร้อยละ 88 และ 70 ตามลำดับ) ตอบว่าภายหลังการหย่าร้าง/แยก ไม่คิดว่าประสบปัญหาใดๆ แต่เป็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับกลุ่มที่ระบุว่ามีปัญหา ผู้ตอบหญิง ร้อยละ 27 (เปรียบเทียบกับเพียงร้อยละ 4 ของผู้ตอบชาย) ตอบว่ามีปัญหาทางเศรษฐกิจ ส่วนผู้ตอบชายร้อยละ 6 และผู้ตอบหญิง ร้อยละ 2 ตอบว่ามีปัญหาทางด้านจิตใจ เป็นเรื่องใหญ่ ข้อมูลส่วนนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ยังคงต้องพึ่งพาชายด้านเศรษฐกิจ เมื่อแยกหรือหย่าร้าง เรื่องการเงินจึงกลายเป็นปัญหาสำคัญ ประกอบกับผู้ตอบหญิงส่วนใหญ่เป็นฝ่ายต้องรับภาระเลี้ยงดูบุตรเอง ยิ่งทำให้ความรุนแรงของปัญหาเพิ่มมากขึ้น

ในกรณีที่ผู้ซึ่ง เคยแยก/หย่าร้าง หรือหม้าย ได้แต่งงานใหม่ พบว่าผู้ตอบชายกว่าร้อยละ 50 แต่งงานใหม่ ด้วยเหตุผลทางจิตใจ (ต้องการเพื่อน/คู่คิด หรือผู้ดูแล) ขณะที่ผู้ตอบหญิงร้อยละ 44 แต่งงานใหม่ ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับข้อมูลในส่วนที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

กรณีของผู้ตอบที่ยังไม่แต่งงานใหม่ ภายหลังชีวิตสมรสล่มสลาย ผู้ตอบชายร้อยละ 66 และผู้ตอบหญิง ร้อยละ 57 ไม่ได้ให้คำตอบว่าคิดจะแต่งงานใหม่หรือไม่ ผู้ตอบชายร้อยละ 28 และผู้ตอบหญิง ร้อยละ 38 ตอบว่าไม่คิดจะแต่งงานอีก เพียงร้อยละ 3 ของผู้ตอบทั้งหญิงและชายที่คิดว่าจะแต่งงานใหม่ หรือยังไม่แน่ใจ

คำถามสุดท้ายในส่วนนี้ ได้สอบถามผู้ตอบเกี่ยวกับความพอใจที่มีต่อชีวิตสมรสของตนว่ามีมากน้อยเพียงใด ผู้ตอบชายร้อยละ 91 ผู้ตอบหญิงร้อยละ 81 ตอบว่าโดยทั่วไปตนพอใจกับชีวิตสมรส แต่มีผู้ตอบหญิงมากถึงร้อยละ 12 ที่ตอบว่าเฉยๆ และร้อยละ 7.3 ที่ตอบว่าไม่พอใจกับชีวิตสมรสของตน ซึ่งโดยรวมแล้ว พบว่าผู้ตอบหญิงมีความพอใจในชีวิตสมรสน้อยกว่าผู้ตอบชาย ทั้งนี้เนื่องจากภาระที่หญิงต้องรับมากกว่าชายในการครองชีวิตคู่

ผู้ตอบหญิงมากถึงร้อยละ 6 (เปรียบเทียบกับชายร้อยละ 1) ตอบว่าตนเคยคิดถึงการหย่าร้างกับคู่สมรสบ่อยครั้ง และมีจำนวนมากถึงร้อยละ 16 ที่ตอบว่า แม้จะไม่บ่อยครั้ง แต่ก็เคยคิดถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส คำตอบเหล่านี้ อาจจะเป็นผลต่อเนื่องมาจากความรู้สึกไม่พอใจในชีวิตสมรสดังกล่าวแล้วข้างต้นก็เป็นได้

2.2 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตก่อนอายุ 30 ปีของผู้ตอบ

นอกจากจะได้สอบถามเกี่ยวกับประวัติการสมรสของผู้ตอบแล้ว ทางโครงการยังได้สนใจเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากร ของผู้ตอบตั้งแต่ช่วงอายุ 10 ปี ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานที่สุดของการศึกษาภาคบังคับ (สำหรับคนรุ่นเก่า) หรือใกล้จบการศึกษาภาคบังคับ (สำหรับคนรุ่นใหม่) และจากจุดนั้นถึงอายุ 30 ปีบุคคลจำนวนไม่น้อยจะเริ่มเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงของชีวิตในด้านต่างๆ กล่าวคือคนส่วนใหญ่จะเริ่มมีการโยกย้ายที่อยู่อาศัย เริ่มประกอบอาชีพ มีการตั้งครอบครัวเป็นของตนเองโดยการแต่งงาน หรือเริ่มมีบุตรไปแล้ว ข้อมูลในตารางที่ 2.2 แสดงรายละเอียดในเรื่องต่างๆดังกล่าวโดยจำแนกตามเพศของผู้ตอบ

โดยสรุป ข้อมูลตารางนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบทั้งชายและหญิงกว่าร้อยละ 90 หลังจกจบการศึกษาในโรงเรียนแล้วจนถึงอายุ 30 ปี ไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมใดๆเพิ่มเติมอีก ประมาณร้อยละ 7 เคยผ่านการอบรมมา 1 ครั้ง และมีเพียงร้อยละ 1 ที่ผ่านการฝึกอบรมมา 2-4 ครั้ง

ในกลุ่มผู้ตอบชาย ร้อยละ 44 และผู้ตอบหญิงร้อยละ 55 ไม่เคยย้ายถิ่นในช่วงอายุ 10-30 ปี ผู้ตอบชายประมาณ ร้อยละ 49 และหญิงร้อยละ 43 เคยย้ายถิ่นในช่วงอายุดังกล่าว 1-3 ครั้ง นอกนั้นเป็นผู้ที่ เคยย้ายถิ่น มากกว่า 4 ครั้งขึ้นไป

ผู้ตอบประมาณร้อยละ 60-70 ไม่เคยเปลี่ยนอาชีพที่เริ่มจับทำมาตั้งแต่แรก แต่มีประมาณร้อยละ 30-40 ของผู้ตอบที่ เคยเปลี่ยนอาชีพมาแล้ว 1-3 ครั้งด้วยกัน

ในเรื่องการแต่งงานและการมีบุตรนั้น พบว่าผู้ตอบชาย ร้อยละ 14 และผู้ตอบหญิง ร้อยละ 10 ที่ยังคงสภาพโสดจนถึงอายุ 30 ปี แต่สำหรับผู้ที่สมรสก่อนหน้านั้น ทั้งชายและหญิง มากกว่าร้อยละ 80 ที่ยังคงอยู่กับคู่สมรส อย่างไรก็ตามมีผู้ตอบทั้งชายและหญิงประมาณร้อยละ 5 ที่มีการแต่งงานมากกว่า 1 ครั้งก่อนอายุ 30 ปี

ผู้ตอบชายในสัดส่วนประมาณเกือบร้อยละ 80 มีบุตรคนแรก ในช่วงอายุ 20-25 ปีและอายุ 26-30 ปี ส่วนผู้ตอบหญิงประมาณร้อยละ 75 มีบุตรคนแรกในช่วงอายุที่อ่อนกว่า คือก่อนอายุ 20 ปี และในช่วงอายุ 20-25 ปี ทั้งนี้อาจเกิดจากความแตกต่างในเรื่องอายุแรกสมรสของผู้ตอบ ทั้ง 2 เพศนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ผู้ตอบทั้งหญิงและชายมากกว่า ร้อยละ 70 ที่มีบุตรจำนวน 1-3 คน ในช่วงก่อนอายุ 30 ปี ซึ่งมักเป็นแบบแผนการมีบุตรของคู่สมรสไทยที่จะมีบุตรตามจำนวนที่ต้องการภายในช่วงเวลาอันสั้นแล้วสิ้นสุดการมีบุตร (stopping) มากกว่าที่จะยืดเวลาช่วงห่างการมีบุตรแต่ละคนออกไป (spacing) แต่ก็พบว่าผู้ตอบชายถึงร้อยละ 17 และผู้ตอบหญิงร้อยละ 9 ที่มีบุตรภายหลังจากอายุ 30 ปี

ในส่วนนี้ได้มีคำถามเพิ่มเติมสำหรับผู้ตอบชาย เกี่ยวกับการเคี้ยวบวชบวชพระ และการเกณฑ์ทหารซึ่งในอดีตถือว่าเป็นประเพณีปฏิบัติสำหรับชายไทยทุกคน อย่างไรก็ตาม จากการสอบถามในโครงการนี้พบว่ากลุ่มผู้ตอบชายร้อยละ 89 ไม่เคี้ยวบวชบวชพระ ร้อยละ 60 ไม่เคี้ยวบวชพระ และมีเพียงร้อยละ 12 ที่เคยเกณฑ์ทหาร หรือเคยผ่านการเป็นทหารมาก่อนอายุ 30 ปี

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพสมรสและสภาวะชีวิตสมรสของผู้ตอบ จำแนกตามเขต
ที่อยู่อาศัย และเพศ

สถานภาพสมรส และ สภาวะชีวิตสมรส	เมือง		ชนบท	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
สถานภาพสมรส				
แต่งงาน/อยู่กับคู่	71.9	64.1	84.9	72.5
แต่งงาน/คู่ไม่อยู่	3.1	5.3	2.4	7.4
แยก/หย่า/หม้าย	4.0	16.2	6.7	15.2
โสด	21.0	14.4	6.1	4.9
รวม	100.0 (470)	100.0 (1,113)	100.0 (576)	100.0 (1,078)
อายุแรกสมรส				
ต่ำกว่า 20	7.1	33.9	18.9	48.2
20-25	47.7	45.7	64.0	43.7
26-35	38.2	19.2	15.6	7.8
36 ปีขึ้นไป	7.0	1.2	1.5	.3
รวม	100.0 (362)	100.0 (953)	100.0 (543)	100.0 (1,019)
จำนวนครั้งการแต่งงาน				
แต่งงานมากกว่า 1 ครั้ง*	11.1	7.1	14.0	10.6
แต่งงานครั้งเดียว และ ยังอยู่กับคู่	84.9	76.0	80.0	76.2
แต่งงานครั้งเดียว แต่ หย่า/แยก/หม้าย	4.0	16.9	5.7	13.3
รวม	100.0 (361)	100.0 (954)	100.0 (542)	100.0 (1,019)

(* จำนวนครั้งการแต่งงานใหม่ มีวิสัยความถี่ระหว่าง 2-7 ครั้ง)

ตารางที่ 2.2 ร้อยละของผู้ตอบชาย-หญิงที่รายงานเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิต
ระหว่างอายุ 10-30 ปี (หรือกระทั่งถึงอายุปัจจุบันในกรณีที่อายุน้อยกว่า 30 ปี)

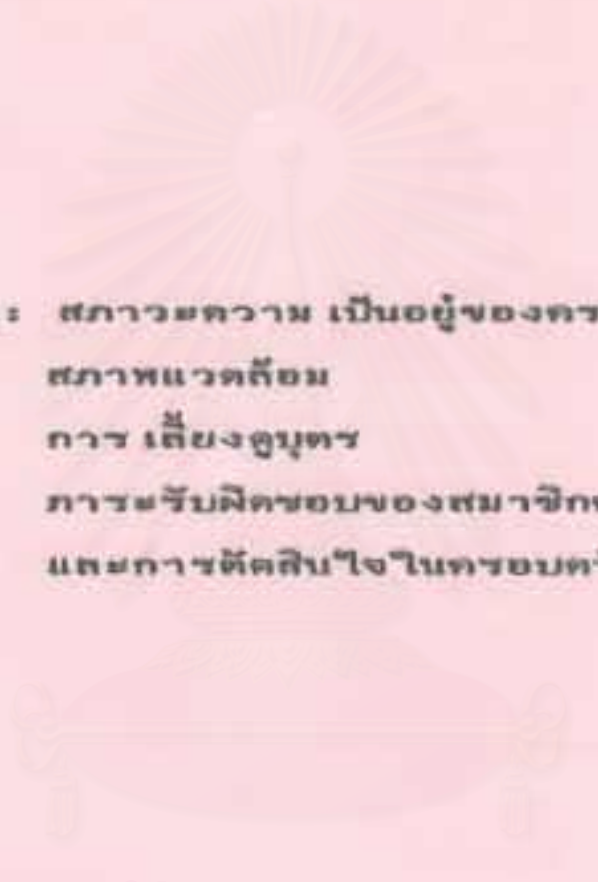
การเปลี่ยนแปลงของชีวิต	เพศ	
	ชาย	หญิง
การฝึกอบรมเพิ่มเติมหลังจากการศึกษา		
ไม่มี	92.2	91.5
1 ครั้ง	6.5	6.9
2-4 ครั้ง	1.2	1.4
5 ครั้งขึ้นไป	.1	.2
รวม	100.0 (1,045)	100.0 (2,191)
จำนวนครั้งของการย้ายถิ่นที่อยู่		
ไม่เคย	44.4	54.6
1-3 ครั้ง	49.3	42.8
4-6 ครั้ง	5.9	2.4
7 ครั้งขึ้นไป	.3	.2
รวม	100.0 (1,045)	100.0 (2,191)
จำนวนครั้งของการเปลี่ยนอาชีพ		
ไม่เคยเปลี่ยนอาชีพ	59.5	68.3
1-3 ครั้ง	37.5	29.5
2-6 ครั้ง	1.0	.4
ไม่เคยทำงาน	2.0	1.7
รวม	100.0 (1,044)	100.0 (2,190)

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

การเปลี่ยนแปลงของชีวิต	เพศ	
	ชาย	หญิง
อายุแรกสมรส (ผู้ที่สมรสแล้ว)*		
ต่ำกว่า 20 ปี	15.5	42.6
20-25 ปี	63.0	46.1
26-30 ปี	21.5	11.3
รวม	100.0 (821)	100.0 (1,913)
* ไม่รวมกลุ่มผู้ที่ตอบที่แต่งงานหลังอายุ 30 ปีขึ้นไป		
การเปลี่ยนแปลงในชีวิตสมรสก่อนอายุ 30 ปี		
ไม่มี	79.9	82.0
แต่งงานมากกว่า 1 ครั้ง	4.3	5.0
หม้าย	.4	.7
แยก/หย่าร้าง	1.1	2.3
โสด	14.3	10.1
รวม	100.0 (962)	100.0 (2,130)
อายุที่มีบุตรคนแรกก่อนอายุ 30 ปี		
ต่ำกว่า 20 ปี	4.7	23.5
20-25 ปี	47.8	51.7
26-30 ปี	30.8	15.4
มีบุตรหลังอายุ 30 ปี	16.7	9.4
รวม	100.0 (819)	100.0 (1,911)

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

การเปลี่ยนแปลงของชีวิต	เพศ	
	ชาย	หญิง
จำนวนบุตรที่มีก่อนอายุ 30 ปี		
1-3 คน	71.0	72.7
4-6 คน	11.8	16.6
7 คนขึ้นไป	.6	1.3
มีบุตรหลังอายุ 30 ปี	16.7	9.3
รวม	100.0 (819)	100.0 (1,909)
เคยวางแผนหรือไม่		
เคย	11.5	-
ไม่เคย	88.5	-
รวม	100.0 (1,044)	-
เคยวางแผนหรือไม่		
เคย	40.2	-
ไม่เคย	59.8	-
รวม	100.0 (1,044)	-
เคยเกณฑ์ทหารหรือไม่		
เคย	12.0	-
ไม่เคย	88.0	-
รวม	100.0 (1,044)	-

**ส่วนที่ ๖ : สภาวะความเป็นอยู่ของครอบครัวและ
สภาพแวดล้อม
การเลี้ยงดูบุตร
การรับผิดชอบของสมาชิกครอบครัว
และการตัดสินใจในครอบครัว**

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร. เกื้อ วงศ์บุญสิน

๘.1 สภาวะความเป็นอยู่ของครอบครัวและสภาพแวดล้อม

การวิเคราะห์ในส่วนนี้มาเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสภาวะความเป็นอยู่ของครอบครัว ตลอดจนสภาพแวดล้อมของบ้าน โดยมีหัวข้อครอบคลุมเรื่องแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ ความพึงพอใจของผู้ตอบที่มีต่อสภาพแวดล้อมของที่พักอาศัย ตลอดจนความคิดเห็นโดยเปรียบเทียบระหว่างสภาพแวดล้อมในปัจจุบันกับในอดีต การวิเคราะห์ส่วนที่สอง เสนอข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลบุตรและภาระรับผิดชอบของสมาชิกครอบครัวทั้งนี้มีการถามครอบคลุมในเรื่องผู้ดูแลบุตรวัย 0-3 ปี ทั้งในช่วงกลางวันและกลางคืน ผู้ดูแลบุตรวัย 3-10 ปี การมีส่วนร่วมของบิดาในการดูแลบุตรและการช่วยเหลือเกี่ยวกับงานบ้าน การตัดสินใจและทางเลือกของสตรีระหว่างการทำงานนอกบ้านกับการดูแลบุตร สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนสุดท้ายจะพิจารณาเรื่องผู้มีส่วนในการตัดสินใจเรื่องต่างๆภายในครอบครัว อาทิเช่น การใช้จ่ายภายในบ้าน การซื้อข้าวของมีราคา เช่น โทรศัพท์ ตู้เย็น การตัดสินใจเรื่องการลงทุนและการประกอบอาชีพ การไปร่วมงานสังคมต่างๆ การศึกษาและการเลือกประกอบอาชีพของบุตร การตัดสินใจจำนวนบุตรที่ปรารถนา และการดูแลบุตร เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับแหล่งน้ำดื่ม พบว่า ผู้ตอบเขตเมืองส่วนใหญ่ใช้น้ำประปาและน้ำขวดสำหรับการบริโภค ในขณะที่ผู้ตอบเขตชนบทส่วนใหญ่ใช้น้ำสำหรับการบริโภคจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งได้แก่ น้ำฝน น้ำบ่อหรือน้ำจากลำคลอง ส่วนประเด็นที่ว่าจะมีการต้มน้ำที่ได้จากแหล่งน้ำดังกล่าวก่อนนำมาบริโภคหรือไม่นั้นไม่ได้มีการสอบถามในรายละเอียด จึงไม่มีข้อมูลเรื่องดังกล่าว ในส่วนของน้ำใช้ พบว่า ผู้ตอบเขตเมืองส่วนใหญ่ใช้น้ำประปาในสัดส่วนร้อยละสูงที่สุด ในขณะที่ผู้ตอบจากเขตชนบทส่วนใหญ่จะใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นน้ำใช้ในบ้านเช่นเดียวกับน้ำดื่ม

สำหรับความพึงพอใจของผู้ตอบที่มีต่อสภาพแวดล้อมรอบบ้านพักอาศัย พบว่า ผู้ตอบส่วนใหญ่ทั้งในเขตชนบทและเขตเมืองมีความพอใจสภาพแวดล้อมรอบบ้านพักอาศัย ทั้งนี้ผู้ตอบจากเขตชนบทที่ตอบว่ามีความพึงพอใจมีสัดส่วนร้อยละที่สูงกว่าผู้ตอบจากเขตเมือง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา มีส่วนทำให้ชาวชนบทมีรายได้เพิ่มขึ้นจนสามารถนำรายได้ดังกล่าวมาปรับปรุงสภาพบ้านที่อยู่อาศัย ทำให้เกิดความพอใจต่อสภาพแวดล้อมรอบบ้านเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้เมื่อให้ผู้ตอบเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมของบ้านในปัจจุบันกับในอดีต พบว่าผู้ตอบในเขตชนบทส่วนใหญ่คิดว่าสภาพความเป็นอยู่และภาวะแวดล้อมปัจจุบันดีกว่าในอดีต ขณะที่ผู้ตอบเขตเมืองตอบว่าสภาพแวดล้อมในปัจจุบันดีกว่าในอดีตมีสัดส่วนร้อยละใกล้เคียงกับผู้ตอบว่าสภาพแวดล้อมในปัจจุบันไม่ดีกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต อนึ่งผลการศึกษารังนี้พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของบ้านของผู้ตอบจากเขตชนบทนั้น โดยรวมๆแล้วผู้ตอบยังคำนึงถึงเฉพาะการ

ปรับปรุงสภาพแวดล้อมของบ้านตัวเองมากกว่าที่จะมองไกลออกไปถึงสภาพแวดล้อม อันเนื่องมาจากมลพิษในอากาศหรือมลพิษในแม่น้ำลำคลองที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนและต่อสภาพแวดล้อมของบ้านตนเอง ซึ่งข้อสรุปนี้เห็นได้ชัดจากการที่จำนวนผู้ตอบในเขตเมืองที่คิดว่า สภาพแวดล้อมในปัจจุบันดีน้อยกว่าในอดีตมีอัตราร้อยละสูงกว่าของผู้ตอบในเขตชนบท ทำให้เห็นว่าผู้ตอบในเขตเมืองอาจจะมองเรื่องสิ่งแวดล้อมครอบคลุมไปถึงมลพิษต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ตอบในเขตชนบท

3.2 การเลี้ยงดูบุตร และภาระรับผิดชอบของสมาชิกครอบครัว

เมื่อพิจารณาเรื่องการดูแลบุตรวัย 0-3 ปี ในช่วงเวลากลางวันของผู้ตอบทั้งชายและหญิง (ตารางที่ 3.1) พบว่าผู้ตอบชายมากกว่าครึ่งหนึ่งตอบว่าภรรยาเป็นผู้ดูแลบุตรในขณะที่ประมาณร้อยละ 70 ของผู้ตอบหญิงตอบว่าตัวเองเป็นผู้ดูแลบุตรในช่วงเวลากลางวัน สำหรับกลุ่มที่มีอัตราร้อยละสูงสุดรองลงมา ได้แก่ผู้ตอบชายที่ตอบว่า ทั้งสามีและภรรยาช่วยกันดูแลบุตร ในขณะที่ผู้ตอบหญิงส่วนใหญ่รายงานว่ามียุติมาคารดาของตนช่วยดูแลบุตร แบบแผนที่พบดังกล่าวนี้มีแนวโน้มใกล้เคียงกันทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท สำหรับการดูแลบุตรวัย 0-3 ปีในช่วงเวลากลางคืนนั้นพบว่า มีแบบแผนคล้ายกับการแบ่งหน้าที่ดูแลบุตรในช่วงเวลากลางวันเพียงแต่ผู้ตอบหญิง ประมาณร้อยละ 90 ตอบว่าตนเองเป็นผู้ดูแลบุตรเอง ในขณะที่ผู้ตอบชายส่วนใหญ่แม้จะตอบว่าภรรยาเป็นผู้ดูแลบุตร แต่ก็ยังยืนยันว่าตัวเองมีส่วนในการดูแลบุตรในช่วงเวลากลางคืนด้วย ลักษณะคำตอบดังกล่าวพบในเขตเมืองมากกว่าในเขตชนบท ข้อมูลในส่วนที่น่าเสนอข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เด็กวัย 0-3 ปีจะได้รับการดูแลในช่วงเวลากลางคืนโดยพ่อแม่เป็นส่วนใหญ่

ในส่วนของการดูแลบุตรวัย 3-10 ปี (ตารางที่ 3.2) พบว่า แบบแผนการดูแลบุตรวัย 3-10 ปี ไม่แตกต่างไปจากการดูแลบุตรวัย 0-3 ปีเท่าใดนัก กล่าวคือ ผู้ตอบหญิงส่วนใหญ่ตอบว่าตนเองเป็นผู้ดูแลบุตร (ร้อยละ 79.1 และร้อยละ 75.1 สำหรับผู้ตอบเขตชนบทและเขตเมืองตามลำดับ) ในขณะที่แม้ว่าผู้ตอบชายส่วนใหญ่จะตอบว่าภรรยาเป็นผู้ดูแลบุตร ผู้ตอบชายในสัดส่วนรองลงมา จะตอบว่าทั้งสามีและภรรยาช่วยกันดูแล ผลจากตารางที่ 3.1 และตารางที่ 3.2 (เปรียบเทียบผู้ดูแลบุตรวัย 3-10 ปี กับบุตรวัย 0-3 ปี) แสดงให้เห็นว่าแบบแผนการดูแลบุตรไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากเมื่อเทียบสถานการณ์ปัจจุบันและในอดีต กล่าวคือมารดายังเป็นผู้ดูแลบุตรเป็นหลักในครอบครัว ทั้งนี้แบบแผนดังกล่าวเป็นจริงทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท

ตารางที่ 3.3 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับความถี่ที่ผู้เป็นบิดาได้ทำหน้าที่ดูแลบุตรของตนเอง ผลที่นำเสนอในตารางดังกล่าวพบว่า คำตอบของผู้ตอบชายและผู้ตอบหญิงมีความใกล้เคียงกัน กล่าวคือผู้ตอบชายมากกว่าร้อยละ 30 ตอบว่าตัวเองดูแลบุตรมากพอๆกับภรรยา สำหรับกลุ่มที่รองลงมาในเขตชนบทคือ ผู้เป็นบิดาได้มีส่วนในการดูแลเป็นบางเวลา ขณะที่เขตเมืองนั้นสัดส่วนของผู้ให้คำตอบดังกล่าว (ดูแลเป็นบางเวลา) ใกล้เคียงกับสัดส่วนของผู้ที่ตอบว่า ตัวเองดูแลบุตรมากพอๆกับภรรยา ในขณะที่ผู้ตอบหญิงในอัตราร้อยละสูงที่สุดตอบว่าสามีช่วยดูแลบุตรเพียงในบางโอกาส รองลงมาคือ กลุ่มที่ตอบว่าบิดาจะช่วยดูแลนานๆครั้ง มีข้อนำสังเกตว่าผู้ตอบหญิงในเขตเมืองร้อยละ 15 ตอบว่า สามีไม่เคยช่วยเหลือดูแลบุตรในขณะที่เพียงร้อยละ 8.2 ของผู้ตอบหญิงในเขตชนบทที่ให้คำตอบดังกล่าว

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย มีแนวโน้มทำให้สตรีมีบทบาทด้านต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะบทบาททางเศรษฐกิจโดยการทำงานนอกบ้าน ซึ่งองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่ทำให้จำนวนสตรีทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้น คือ การที่ครอบครัวในปัจจุบันมีบุตรน้อยลง ประกอบกับการที่อาชีพในปัจจุบันใช้ทักษะมากกว่าการใช้แรงงาน อย่างไรก็ตาม อุปสรรคสำคัญประการหนึ่งที่น่าจะลดบทบาทของสตรีในการออกทำงานนอกบ้านคือการดูแลบุตร การวิจัยครั้งนี้มีคำถามเกี่ยวกับการตัดสินใจและทางเลือกของสตรีระหว่างการทำงานนอกบ้านกับการดูแลบุตร ข้อมูลจากตารางที่ 3.4 พบว่าสตรีส่วนใหญ่ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทเกือบร้อยละ 70 เลือกที่จะดูแลบุตรมากกว่าที่จะออกไปทำงานนอกบ้าน อย่างไรก็ตามเนื่องจากไม่ได้มีการถามต่อไปว่าหากสามารถทำงานนอกบ้านและเลี้ยงลูกไปด้วยได้ในเวลาเดียวกันจะพิจารณาเลือกที่จะทำงานลักษณะดังกล่าวหรือไม่ จึงทำให้ไม่สามารถทราบได้ว่า คำตอบเกี่ยวกับทางเลือกดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะบทบาทของงานที่ขัดกับการเลี้ยงลูก หรือเป็นเพราะการขาดผู้ดูแลบุตรที่ตัวเองไว้วางใจ ทำให้สตรีส่วนใหญ่เลือกที่จะดูแลบุตรด้วยตัวเองมากกว่าที่จะออกทำงานนอกบ้าน มีข้อนำสังเกตว่าเมื่อถามคำถามข้อเดียวกันนี้กับผู้ตอบชายพบว่าผู้ตอบชายเขตเมืองกว่าร้อยละ 82 และร้อยละ 85.3 ของผู้ตอบเขตชนบท อยากให้สตรีดูแลบุตรมากกว่าออกไปทำงานนอกบ้าน

เรื่องการแบ่งบทบาทของสมาชิกชายหญิงในครอบครัวนั้น การมีส่วนช่วยเหลือเรื่องงานบ้านของสามีและภรรยาจะเป็นตัวบ่งชี้หนึ่งในเรื่องบทบาทของชายหญิง ผลการวิเคราะห์จากตารางที่ 3.5 พบว่า ผู้ตอบทั้งหญิงและชายส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า ทั้งสามีและภรรยาควรช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องของงานบ้าน โดยที่ผู้ตอบชายในอัตราร้อยละสูงกว่าผู้ตอบหญิงเห็นด้วยกับความคิดดังกล่าวและแบบแผนนี้พบทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท อย่างไรก็ตามมีผู้ตอบในอัตราส่วนร้อยละก่อน

ข้างน้อยที่ตอบว่าทั้งชายและหญิงควรมีสถานภาพเท่าเทียมกันในบ้าน ทั้งนี้เพราะผู้ตอบหญิงมีแนวโน้มที่จะเห็นด้วยว่างานบ้านเป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิงรวมทั้งคิดว่าฝ่ายชายได้ทำงานหนักมาแล้วจึงไม่จำเป็นต้องช่วยเหลือฝ่ายหญิงในเรื่องของงานบ้านอีก จากแนวโน้มที่พบนี้ แม้ว่าทั้งผู้ตอบชายและหญิงโดยส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าเป็นหน้าที่ที่ทั้งสองฝ่ายจะช่วยเหลือกัน แต่ในเชิงบทบาทและสถานภาพที่เท่าเทียมกันตลอดจนการที่มีความคิดว่างานบ้านเป็นงานของฝ่ายหญิง หรือด้วยเหตุผลที่ว่าเพราะฝ่ายชายได้ทำงานนอกบ้านหนักอยู่แล้ว เหล่านี้ทำให้เห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องการแบ่งแยกบทบาทของชายและหญิงในสังคมไทยที่มีมาแต่อดีตว่า หญิงมีบทบาทในบ้าน และชายมีบทบาทนอกบ้าน ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ทั้งนี้เพราะผู้ตอบหญิงจำนวนมากยังคิดว่าการทำงานบ้านเป็นบทบาทของฝ่ายหญิง

3.3 การตัดสินใจในครอบครัว

อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่ตัดสินใจเรื่องต่างๆภายในครอบครัว อาทิ เช่น การใช้จ่ายรายวันภายในบ้าน การซื้อข้าวของมีราคา เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น การออกงานสังคม การลงทุนประกอบอาชีพ การดูแลบุตร จำนวนบุตรที่ปรารถนา การศึกษาเล่าเรียนและการทำงานบุตร ข้อมูลในตารางที่ 3.6 แสดงให้เห็นภาพรวมเกี่ยวกับอำนาจการตัดสินใจของชายและหญิงในครอบครัวพอสมควร กล่าวคือ หากไม่ใช่เรื่องสำคัญมากนักเช่น เรื่องการใช้จ่ายประจำวันภายในบ้าน หรือการดูแลบุตรหญิงจะมีบทบาทในการตัดสินใจมากกว่าชาย ในขณะที่หากเป็นเรื่องสำคัญกว่านี้ก็มีแนวโน้มที่ทั้งสามีและภรรยาปรารถนาที่จะตัดสินใจร่วมกัน

เมื่อพิจารณาข้อมูลจากตารางที่ 3.6 ในรายละเอียดพบว่า การตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้จ่ายรายวันภายในบ้านนั้น ผู้ตอบหญิงในเขตเมืองกว่าร้อยละ 64 และร้อยละ 70.5 ของผู้ตอบในเขตชนบท ตอบว่าตนเองเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องดังกล่าว ในขณะที่ผู้ตอบชายในเขตเมืองร้อยละ 31.9 และร้อยละ 39.1 ของผู้ตอบในเขตชนบท ตอบว่าหน้าที่การตัดสินใจเรื่องดังกล่าวเป็นของภรรยา ส่วนการตัดสินใจซื้อสินค้ามีราคา เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น พบว่า ผู้ตอบหญิงรายงานว่าเป็นเรื่องของฝ่ายหญิง กลุ่มรองลงมาคือ ทางสามี-ภรรยาตัดสินใจร่วมกัน ในขณะที่ผู้ตอบหญิงในชนบทและผู้ตอบชายทั้งในชนบทและเมือง ตอบว่าการตัดสินใจในเรื่องดังกล่าวมักเป็นการตัดสินใจร่วมกัน

เมื่อถามถึงการตัดสินใจเรื่องการไปร่วมงานสังคมนานๆ พบว่าผู้ตอบหญิงในอัตราร้อยละที่สูงตอบว่า มักเป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิง สำหรับกลุ่มผู้ตอบที่ตอบว่าเรื่องนี้สามี-ภรรยาตัดสินใจร่วมกันจะมีอัตราร้อยละรองลงมา อย่างไรก็ตามผู้ตอบชายมีแนวโน้มคิดว่าได้มีการตัดสินใจร่วมกันในประเด็นดังกล่าว

สำหรับการตัดสินใจ เกี่ยวกับการลงทุนประกอบธุรกิจหรือประกอบอาชีพนั้น ข้อมูลจาก ตารางเดียวกันแสดงให้เห็นว่าผู้ตอบหญิงส่วนใหญ่ทั้งในเขตชนบทร้อยละ 41.3 และเขตเมืองร้อยละ 31.9 ตอบว่าเรื่องสำคัญเช่นนี้มักเป็นการตัดสินใจร่วมกันของสามีและภรรยา กล่าวคือ ในขณะที่ผู้ตอบ ที่ตอบว่าตนเองเป็นผู้ตัดสินใจมีเพียงร้อยละ 22.3 สำหรับผู้ตอบในเขตชนบท และร้อยละ 21.9 ของผู้ตอบในเขตเมือง อย่างไรก็ตามผู้ตอบชายส่วนใหญ่ (ร้อยละ 44.3 ในเขตชนบทและร้อยละ 42.8 ในเขตเมือง) ตอบว่าการตัดสินใจในเรื่องดังกล่าวเป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย รองลงมาคือ ผู้ตอบที่ตอบว่า การตัดสินใจในเรื่องการลงทุนเพื่อประกอบธุรกิจเป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างสามี และภรรยา (ร้อยละ 42.8 และร้อยละ 34.1 ของผู้ตอบจากเขตชนบทและเขตเมืองตามลำดับ) มีข้อน่าสังเกตว่า ผู้ตอบในเขตชนบทส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะให้คำตอบว่า เรื่องการลงทุนประกอบอาชีพ เป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างสามีและภรรยา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเป็นอาชีพที่ต้องร่วมมือร่วมใจ กันทำงานของทั้งสองฝ่าย อาทิเช่น อาชีพเกษตรกรรม เป็นต้น

ในส่วนของการตัดสินใจเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรโดยทั่วไป ทั้งนี้โดยที่คำถามไม่ได้ระบุ อายุของบุตรเช่นที่กล่าวมาแล้วในกรณีการเลี้ยงดูบุตรอายุ 0-3 ปี และ 3-10 ปี แต่ก็ได้พบแบบแผน ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ผู้ตอบหญิงชนบทร้อยละ 67.3 และร้อยละ 62.7 ของผู้ตอบหญิงเขตเมือง ตอบว่า ฝ่ายหญิงเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องการเลี้ยงดูบุตร ในขณะที่ฝ่ายชายทั้งเขตชนบทและเมืองตอบ ว่าการตัดสินใจในเรื่องดังกล่าวเป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างสามีและภรรยา

สำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนบุตรที่คู่สมรสจะมี พบว่า ผู้ตอบไม่ว่าเป็น หญิงหรือชายทั้งในเขตชนบทและเขตเมือง มีแนวโน้มที่จะตอบว่าเรื่องดังกล่าวเป็นการตัดสินใจร่วมกัน อย่างไรก็ตาม รองลงมาจากกลุ่มที่เห็นว่าตัดสินใจร่วมกันนั้นสำหรับกลุ่มผู้ตอบหญิงมีแนวโน้มที่ ตอบว่า การตัดสินใจในเรื่องดังกล่าวผู้หญิง เป็นผู้ตัดสินใจในสัดส่วนร้อยละที่สูงกว่าในกลุ่มที่ตอบว่า ผู้ชายเป็นผู้ตัดสินใจ

สุดท้ายการศึกษาครั้งนี้พบว่า การตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนของบุตร มีแบบแผนเหมือนกับการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนบุตรที่คู่สมรสจะมี กล่าวคือ เป็นการตัดสินใจ ร่วมกันระหว่างสามีและภรรยา อย่างไรก็ตาม สำหรับการตัดสินใจเรื่องการเลือกประกอบอาชีพ ของบุตร การศึกษาครั้งนี้พบว่าผู้ที่ตัดสินใจในเรื่องดังกล่าวมักเป็นบุคคลอื่นเสียเป็นส่วนใหญ่ บุคคล อื่นๆในที่นี้ส่วนใหญ่รวมถึงญาติพี่น้องหรือเพื่อนของผู้ตอบ หรือปล่อยให้เป็นการตัดสินใจของตัวบุตรเอง

ตารางที่ 3.1 ร้อยละของผู้ดูแลตัววัย 0-3 ปีในช่วงเวลากลางวัน จำแนกตามเพศของผู้ตอบ และ เขตที่อยู่อาศัย

ผู้ดูแลตัว	รวม		เมือง		ชนบท	
	-----		-----		-----	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
ผู้ให้สัมภาษณ์	7.0	69.6	5.9	62.9	7.8	75.6
คู่สมรส	55.8	0.2	50.4	0.1	59.6	0.2
พ่อ/แม่ผู้ให้สัมภาษณ์	3.8	9.4	5.0	11.2	3.1	7.8
พ่อ/แม่ของคู่สมรส	6.9	2.9	9.3	2.8	4.2	3.1
ญาติ (พี่/น้อง)	2.1	3.0	3.9	4.2	0.8	1.9
คนอื่นที่ไม่ใช่ญาติ	4.5	5.9	9.4	10.9	1.1	1.4
ผู้ให้สัมภาษณ์และคู่สมรส	18.2	5.2	13.5	4.1	21.3	6.2
มากกว่า 1 กลุ่ม	2.3	3.8	2.9	3.8	2.1	3.8
รวม	100(823)	100(1,849)	100(309)	100(871)	100(514)	100(978)

สถาบันวิจัยประชากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.2 ร้อยละของผู้ดูแลครัววัย 3-10 ปี จำแนกตามเพศผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย

ผู้ดูแล	รวม		เมือง		ชนบท	
	-----		-----		-----	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
ผู้ให้สัมภาษณ์	8.8	77.2	9.7	75.1	8.3	79.1
คู่สมรส	54.0	0.2	52.1	0.3	55.2	0.2
ญาติ	6.0	7.5	7.9	8.6	4.8	6.5
คนอื่นที่ไม่ใช่ญาติ	1.5	1.8	2.3	2.3	1.0	0.9
ผู้ให้สัมภาษณ์และคู่สมรส	26.2	7.4	22.9	7.2	28.4	7.5
มากกว่า 1 กลุ่ม	3.4	6.1	5.1	6.5	2.4	5.8
รวม	100(779)	100(1,759)	100(283)	100(819)	100(496)	100(940)

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.3 ร้อยละของความถี่ที่ผู้เป็นบิดามีส่วนในการเลี้ยงดูบุตร จำแนกตามเพศผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย

ความถี่ที่บิดามีส่วนเลี้ยงดูบุตร	รวม		เมือง		ชนบท	
	-----		-----		-----	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
บิดาดูแลเป็นส่วนใหญ่	5.9	1.6	6.7	2.2	5.3	1.2
บิดาช่วยบางครั้ง	30.1	29.7	35.0	30.2	26.7	20.1
บิดาช่วยส่วนน้อย	28.0	31.0	23.4	28.2	31.1	33.3
ช่วยดูแลพอกับภรรยา	34.3	2.3	32.5	24.3	35.5	20.1
บิดาไม่เคยช่วยเลย	1.8	11.4	2.3	15.0	1.5	8.2
รวม	100(823)	100(1,849)	100(309)	100(870)	100(514)	100(979)

ตารางที่ 3.4 ร้อยละของคำตอบเกี่ยวกับทางเลือกระหว่างการทำงานนอกบ้าน โดยให้ผู้อื่นเลี้ยงดูลูกแทน กับการทำงานที่บ้านเลี้ยงดูลูกเอง จำแนกตามเพศผู้ตอบ เขตที่อยู่ และชนบท

ทางเลือก	รวม		เมือง		ชนบท	
	-----		-----		-----	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
ออกไปทำงาน	16.0	30.7	17.9	31.0	14.7	30.5
หมู่บ้านเลี้ยงดู	84.0	69.3	82.1	69.0	85.3	69.5
รวม	100(822)	100(1,847)	100(308)	100(869)	100(514)	100(978)

ตารางที่ 3.5 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ชายมีส่วนช่วยเหลือทำงานบ้าน จำแนกตามเพศผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย

ความเห็น	รวม		เมือง		ชนบท	
	-----		-----		-----	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
เห็นด้วย						
เพราะสามีและภรรยา						
ต้องช่วยเหลือ						
ซึ่งกันและกัน	66.9	59.4	71.5	62.6	62.7	56.1
เพราะผู้ชายและ						
ผู้หญิงมีสิทธิเท่า						
เทียมกัน	4.6	4.5	5.2	6.4	4.0	2.6
เพราะเหตุผล						
อื่นๆ	2.8	2.9	4.9	3.7	1.0	2.0
ไม่เห็นด้วย						
เพราะผู้ชายทำงาน						
นอกร้านเหนื่อย						
แล้ว	5.6	8.9	4.0	8.1	7.0	9.7
เพราะเป็นงาน						
ของผู้หญิง	10.9	15.6	7.2	11.6	14.1	19.7
เพราะผู้ชาย						
ทำไม่ตีเท่าผู้หญิง	0.8	1.4	0.7	1.5	0.9	1.3
แล้วแต่สถานการณ์	8.4	7.3	6.4	6.1	10.2	8.6
รวม	100(1,036)	100(2,173)	100(465)	100(1,104)	100(571)	100(1,069)

ตารางที่ ๘.๖ ร้อยละของคำตอบเกี่ยวกับผู้ที่ตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการต่างๆภายในครอบครัว จำแนกตามเพศ ผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย

ผู้ตัดสินใจในเรื่อง ต่างๆ	รวม		เมือง		ชนบท	
	-----		-----		-----	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
การใช้จ่ายรายวันภายในบ้าน						
ผู้ให้สัมภาษณ์	28.6	67.3	28.7	64.2	28.5	70.5
คู่สมรส	35.7	6.0	31.9	7.0	39.1	4.9
สามีและภรรยา						
ตัดสินใจร่วมกัน	19.5	9.9	19.5	9.7	19.5	10.2
มากกว่า 1 คำตอบ	16.2	16.8	19.9	19.1	12.9	14.4
รวม	100(1,043)	100(2,190)	100(467)	100(1,112)	100(576)	100(1,078)
การซื้อข้าวของมีราคา						
ผู้ให้สัมภาษณ์	29.5	32.6	29.7	34.2	29.4	30.9
คู่สมรส	12.7	13.9	10.1	13.9	15.0	14.0
สามีและภรรยา						
ตัดสินใจร่วมกัน	38.8	29.9	40.9	29.0	36.9	31.0
มากกว่า 1 คำตอบ	19.0	23.5	19.3	22.9	18.7	24.1
รวม	100(1,043)	100(2,190)	100(467)	100(1,112)	100(576)	100(1,078)

ตารางที่ 3.6 (ต่อ)

ผู้ตัดสินใจในเรื่อง ต่างๆ	รวม		เมือง		ชนบท	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
การไปร่วมงานสังคมต่างๆ						
ผู้ให้สัมภาษณ์	37.3	35.2	33.6	32.4	40.7	38.1
คู่สมรส	7.4	12.6	6.7	14.1	8.1	11.0
สามีและภรรยา						
ตัดสินใจร่วมกัน	39.1	32.4	38.2	32.0	39.9	32.7
มากกว่า 1 คำตอบ	16.1	19.8	21.6	21.4	11.3	18.1
รวม	100(1,042)	100(2,186)	100(466)	100(1,110)	100(576)	100(1,076)

การตัดสินใจลงทุนประกอบธุรกิจ/อาชีพ

ผู้ให้สัมภาษณ์	43.6	25.9	42.8	29.2	94.3	22.3
คู่สมรส	3.3	18.7	3.6	16.8	3.0	20.6
สามีและภรรยา						
ตัดสินใจร่วมกัน	38.7	36.5	37.1	31.9	42.8	41.3
มากกว่า 1 คำตอบ	14.4	19.0	19.5	22.1	10.0	15.8
รวม	100(1,028)	100(2,165)	100(455)	100(1,094)	100(573)	100(1,644)

ตารางที่ 3.6 (ต่อ)

ผู้ตัดสินใจในเรื่อง	รวม		เมือง		ชนบท	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
การเลี้ยงดูบุตร						
ผู้ให้สัมภาษณ์	13.9	64.8	14.0	62.7	13.9	66.7
คู่สมรส	38.4	2.8	35.0	3.3	40.7	2.3
สามีและภรรยา						
ตัดสินใจร่วมกัน	46.1	30.5	48.4	31.5	44.5	29.7
มากกว่า 1 คำตอบ	1.5	1.9	2.6	2.6	0.8	1.3
รวม	100(817)	100(1,844)	100(306)	100(869)	100(511)	100(975)
การกำหนดจำนวนบุตรที่จะมี						
ผู้ให้สัมภาษณ์	18.4	32.4	19.3	31.4	17.7	33.3
คู่สมรส	11.1	6.6	9.2	6.8	12.5	6.5
สามีและภรรยา						
ตัดสินใจร่วมกัน	47.6	41.1	52.0	42.1	44.5	40.3
มากกว่า 1 คำตอบ	22.9	19.9	19.5	19.8	25.2	20.0
รวม	100(820)	100(1,849)	100(307)	100(871)	100(513)	100(978)

ตารางที่ 3.6 (ต่อ)

ผู้ตัดสินใจในเรื่อง ต่างๆ	รวม		เมือง		ชนบท	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
การศึกษาเล่าเรียนของบุตร						
ผู้ให้สัมภาษณ์	27.0	23.0	23.1	21.3	29.8	24.5
คู่สมรส	4.6	11.8	4.3	11.7	4.9	11.8
สามีและภรรยา						
ตัดสินใจร่วมกัน	39.3	35.9	33.8	30.8	43.0	40.5
มากกว่า 1 คำตอบ	29.1	29.3	38.9	36.2	22.3	23.2
รวม	100(819)	100(1,848)	100(307)	100(870)	100(512)	100(978)
การเลือกประกอบอาชีพของบุตร						
ผู้ให้สัมภาษณ์	11.7	9.9	6.9	7.1	15.0	12.5
คู่สมรส	2.3	5.1	1.8	3.4	2.7	6.6
สามีและภรรยา						
ตัดสินใจร่วมกัน	12.0	11.4	9.2	6.3	14.0	15.9
มากกว่า 1 คำตอบ	73.9	73.6	82.2	83.2	68.3	65.0
รวม	100(820)	100(1,847)	100(307)	100(869)	100(513)	100(978)

**ส่วนที่ 4: การจัดการเวลาของครอบครัวและ
ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว**

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิหระ ประจวบเหมาะ: ภูมิโกล

4.1 การจัดสรรเวลาของครอบครัว

ในด้านการจัดสรรเวลาของครอบครัวนั้น การศึกษาครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการใช้เวลาในแต่ละวันของสมาชิกครอบครัว โดยจัดแบ่งเป็นเวลาที่ใช้อยู่ในบ้าน และเวลาที่สมาชิกแต่ละคนใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน ผลจากการวิเคราะห์พบว่าผู้ชายในครอบครัว (ซึ่งหมายรวมถึงทั้งผู้ตอบชายและผู้ตอบหญิงที่รายงานเกี่ยวกับกิจกรรมของสามีและสมาชิกชายอื่นๆ) ประมาณร้อยละ 88.3 ใช้เวลาส่วนใหญ่แต่ละวันในการทำงาน ส่วนที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 11.7 ไม่ได้ทำอะไร ทำงานบ้าน เรียนหนังสือ และดูแลบุตรหลานตามลำดับ (แผนภูมิที่ 4.1)

เมื่อจำแนกผู้ตอบออกตามลักษณะด้านประชากร (ตารางที่ 4.1) พบว่าเขตที่อยู่อาศัยไม่ทำให้เกิดความแตกต่างในกิจกรรมของครอบครัวที่ทำเป็นส่วนใหญ่ในแต่ละวัน กล่าวคือ ผู้ชายส่วนใหญ่ทั้งในเขตเมืองและชนบทต่างก็ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานนอกบ้าน อย่างไรก็ตามเมื่อจำแนกผู้ตอบตามอายุ พบว่าผู้ตอบชายในกลุ่มสูงอายุมีแนวโน้มที่จะทำงานน้อยกว่ากลุ่มอื่น และในขณะเดียวกัน มีแนวโน้มที่ใช้เวลาส่วนใหญ่แต่ละวันทำงานบ้านหรือไม่ได้ทำงานในสัดส่วนสูงกว่าชายกลุ่มอายุอื่นๆด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าระดับการศึกษาของผู้ตอบ มีความสัมพันธ์กับการประกอบกิจกรรมประจำวันด้วย กล่าวคือผู้ที่มีการศึกษาระดับอุดมศึกษาขึ้นไป มักจะใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า

สำหรับผู้หญิงนั้น พบว่ามากกว่าครึ่งหนึ่ง (ประมาณ ร้อยละ 68.2) ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ รองลงมาประมาณร้อยละ 20.9 ตอบว่าใช้เวลาส่วนใหญ่ในแต่ละวันทำงานบ้าน ส่วนที่เหลือตอบว่าไม่ได้ทำอะไรเลย หรือใช้เวลาส่วนใหญ่ในการดูแลเด็กและอีกส่วนหนึ่งใช้เวลากับการศึกษาเล่าเรียน (แผนภูมิที่ 4.2)

หลังจากที่จำแนกผู้ตอบออกตามเขตที่อยู่อาศัย พบว่าผู้หญิงในเขตชนบททำงานเพื่อหารายได้มากกว่าผู้หญิงเขตเมือง และในทางกลับกันพบว่า ผู้หญิงในเมืองทำงานบ้านสูงกว่าผู้หญิงในชนบท ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่านมาในอดีต ที่พบว่าสตรีในชนบทจะมีส่วนร่วมในการทำงานเชิงเศรษฐกิจ ในอัตราส่วนที่สูง ซึ่งงานที่ทำนั้นส่วนใหญ่เป็นงานในภาคเกษตรกรรม นอกจากนี้ข้อมูลยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการประกอบกิจกรรมประจำวันกับอายุ และการศึกษาของผู้ตอบหญิงในลักษณะเดียวกันกับกลุ่มผู้ตอบชาย (ตารางที่ 4.2)

เมื่อสอบถามถึงระยะเวลาที่ใช้อยู่ในบ้านว่ามากน้อยเพียงใดในแต่ละวัน พบว่าผู้ชายซึ่งเป็นสมาชิกครอบครัวใช้เวลาอยู่บ้านโดยเฉลี่ยประมาณ 7.8 ชั่วโมง โดยสัดส่วนการใช้เวลานี้มีค่าใกล้เคียงกันระหว่างผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองและชนบท ส่วนสมาชิกครอบครัวที่เป็นผู้หญิงนั้น โดย

เฉลี่ยแล้วใช้เวลาอยู่นอกบ้าน ประมาณวันละ 5 ชั่วโมง โดยในเขตเมืองนั้นผู้หญิงใช้เวลาอยู่นอกบ้าน โดยเฉลี่ยวันละประมาณ 4.3 ชั่วโมง และผู้หญิงในเขตชนบทใช้เวลาอยู่นอกบ้านประมาณวันละ 5.8 ชั่วโมง (แผนภูมิที่ 4.3)

เมื่อนำเอาปัจจัยด้านอายุผู้ตอบเข้ามาพิจารณาด้วย พบว่าอายุมีความแปรผันกับเวลาที่ใช้ประกอบกิจกรรมนอกบ้าน กล่าวคือ ผู้ตอบชายอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะใช้เวลาในการทำกิจกรรมนอกบ้านมากกว่าผู้ตอบชายอายุมาก ในขณะที่กลุ่มผู้ตอบชายสูงอายุ (ในกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป) จะใช้เวลาอยู่นอกบ้านน้อยกว่ากลุ่มอายุอื่น ทั้งนี้่าจะเนื่องมาจากการที่คนในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้เกษียณอายุราชการหรือเลิกประกอบอาชีพแล้ว ทั้งยังอาจมีข้อจำกัดต่างๆทางสุขภาพกายอันเนื่องมาจากสูงวัย จึงเป็นเหตุให้คนกลุ่มนี้ใช้เวลาประกอบกิจกรรมนอกบ้านน้อยกว่าคนในกลุ่มอายุอื่น ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เวลาทำกิจกรรมนอกบ้านกับระดับการศึกษา พบว่าผู้ตอบชายที่มีการศึกษาในระดับสูงมีแนวโน้มที่จะใช้เวลาประกอบกิจกรรมนอกบ้านมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ทั้งนี้่าจะเป็นเพราะผู้ที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะทำงานนอกบ้านสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ (ตารางที่ 4.3)

สำหรับผู้ตอบหญิงนั้น เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เวลาอยู่นอกบ้าน โดยจำแนกตามอายุ และการศึกษา ก็พบความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกับของผู้ตอบชาย กล่าวคือ เมื่ออายุมากขึ้นผู้ตอบหญิงก็ยิ่งใช้เวลาประกอบกิจกรรมนอกบ้านน้อยลง และที่น่าสนใจก็คือผู้ตอบหญิงที่สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีแนวโน้มที่จะใช้เวลาอยู่นอกบ้านในแต่ละวันสูงกว่ากลุ่มที่จบการศึกษาระดับที่ต่ำกว่า (ตารางที่ 4.4)

สิ่งที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่ง คือการจัดสรรเวลาในวันสุดสัปดาห์ของสมาชิกส่วนใหญ่ในครอบครัว ผลจากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ในเขตเมืองสมาชิกของครอบครัวส่วนใหญ่ใช้เวลาในการพักผ่อน เช่น การพักผ่อนอยู่กับบ้าน หรือดูโทรทัศน์และท่องเที่ยว ในขณะที่สมาชิกครอบครัวในชนบทส่วนใหญ่ใช้เวลาวันสุดสัปดาห์ในการทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานทางด้านเกษตรกรรม รองลงมาคือ สมาชิกในครอบครัวต่างทำกิจกรรมของตนเองในวันสุดสัปดาห์ (ตารางที่ 4.5)

ในด้านการใช้เวลาแต่ละวันกับครอบครัวนั้น การศึกษาค้นคว้านี้ได้เก็บข้อมูลทั้งในส่วนที่เป็นทัศนคติและในส่วนที่เป็นพฤติกรรม สำหรับในส่วนที่เป็นทัศนคตินั้นได้ถามถึงความพึงพอใจกับการใช้เวลาแต่ละวันกับสมาชิกครอบครัวว่าอยู่ในระดับใด ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบส่วนมากทั้งในเขตชนบท และเขตเมือง รู้สึกว่าใช้เวลากับครอบครัวอยู่ในระดับกำลังดี ส่วนผู้ที่รู้สึกว่าใช้เวลากับครอบครัวน้อยเกินไป มักเป็นผู้ตอบที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมากกว่าในชนบท สำหรับพฤติกรรมในเรื่องการใช้เวลาครอบครัวนั้น การศึกษาค้นคว้านี้ได้พิจารณาจากความถี่ในการรับประทานอาหารเช้า

ร่วมกันของสมาชิกครอบครัวในหนึ่งสัปดาห์ จากข้อมูลชุดนี้พบแนวโน้มต่อไปก็คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทรับประทานอาหารเช้าเป็นร่วมกันกับสมาชิกครอบครัวในเวลาที่สูงกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ซึ่งข้อมูลส่วนนี้ ได้สะท้อนให้เห็นปัญหาของการมีเวลาอย่างจำกัดในการทำกิจกรรมสำคัญร่วมกันของสมาชิกครอบครัวของคนในเขตเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่มีเวลาร่วมกันรับประทานอาหารเช้าซึ่งถือว่าเป็นเวลาที่สมาชิกควรได้พบหน้ากันในแต่ละวัน เพื่อพูดคุยโต้ถามสารทุกข์ของแต่ละคน

4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

ภาวะด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วย่อมทำให้เกิดผลกระทบอย่างสำคัญต่อความสัมพันธ์ของสมาชิกครอบครัว เพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของความสัมพันธ์ของสมาชิกครอบครัวไทยในปัจจุบัน การศึกษาครั้งนี้จึงได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของผู้ตอบกับคู่สมรส ความสัมพันธ์กับบิดามารดา ความสัมพันธ์กับบุตร และความสัมพันธ์กับพี่น้อง

ในด้านความสัมพันธ์ของผู้ตอบกับคู่สมรส (ตารางที่ 4.6) พบว่าผู้ตอบ (ทั้ง 2 เพศ) ประมาณร้อยละ 82.4 ตอบว่าเข้าใจกันดีกับคู่สมรส ผู้ตอบอีกประมาณร้อยละ 13.9 ตอบว่าความสัมพันธ์เป็นไปแบบธรรมดาไม่มีปัญหาอะไร มีผู้ตอบเพียงร้อยละ 3.7 เท่านั้นที่ตอบว่าไม่ค่อยเข้าใจกัน และเมื่อสอบถามถึงความขัดแย้งหรือการวิวาทกับคู่สมรส พบว่าผู้ตอบส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 76 ไม่เคยทะเลาะวิวาทกับคู่สมรส มีเพียงประมาณร้อยละ 24 ที่ตอบว่าเคยวิวาท และในกลุ่มผู้ที่เคยทะเลาะวิวาทกันนั้น มีเพียงร้อยละ 14.7 ที่เคยทะเลาะวิวาทกับคู่สมรสจนถึงขั้นทำร้ายร่างกายกัน โดยผู้ที่รายงานเรื่องนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ซึ่งในส่วนนี้มีข้อน่าสังเกตว่าอาจจะมีการรายงานเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายต่ำกว่าความเป็นจริง เพราะในสังคมไทยถือว่าเรื่องดังกล่าว เป็นสิ่งที่ไม่สมควรนำมาเปิดเผยกับผู้อื่น

ในส่วนที่เกี่ยวกับการปรึกษาปัญหาต่างๆของครอบครัว พบว่าผู้ตอบส่วนใหญ่ (ร้อยละ 72.9) ปรึกษากับคู่สมรส ถัดมากปรึกษาหารือกับญาติผู้ใหญ่ (ร้อยละ 17.8) มีผู้ตอบเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 9.4) ที่ตัดสินใจด้วยตัวเองหรือปรึกษาหารือกับผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ เมื่อจำแนกผู้ตอบตามเขตที่อยู่อาศัย พบว่าทั้งในเขตเมืองและชนบทผู้ตอบส่วนใหญ่ปรึกษาปัญหาของครอบครัวกับคู่สมรส และผู้ตอบที่อยู่ในเมืองมีแนวโน้มที่จะปรึกษากับญาติสูงอายุมากกว่าผู้ตอบในชนบท นอกจากนี้ผู้ตอบในเขตเมืองมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเองในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ที่อยู่ในชนบท (ตารางที่ 4.7)

ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากรในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมาของประเทศไทยเป็นเหตุให้สัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นต่อไปอีก ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดความห่วงใยเกี่ยวกับสภาวะและความเป็นอยู่ของประชากรในกลุ่มอายุนี้ งานวิจัยนี้จึงพยายามที่จะศึกษาถึงสภาพสภาวะและความสัมพันธ์ของสมาชิกครอบครัวในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ จึงได้มีคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ตอบกับบิดามารดาทั้งที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกับผู้ตอบ และที่อาศัยอยู่ที่อื่น

ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของผู้ตอบกับบิดามารดาที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันนั้น ข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ประมาณร้อยละ 26.7 ของผู้ตอบมีบิดาและ/หรือมารดาอาศัยอยู่ร่วมในบ้านเดียวกัน ตารางที่ 4.5 แสดงว่าเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ตอบที่มีบิดามารดาอยู่ร่วมบ้านเดียวกัน เคยปรึกษาหารือกับบิดาและ/หรือมารดาในบางเรื่องหรือเป็นครั้งคราว อีกประมาณ 1 ใน 4 ของผู้ตอบเคยปรึกษากับบิดามารดาอย่างสม่ำเสมอ มีผู้ตอบเพียงส่วนน้อยที่ไม่เคยปรึกษากับบิดามารดาเลย และเมื่อแยกพิจารณาตามเขตที่อยู่อาศัยแล้ว พบว่าผู้ตอบในชนบทปรึกษาหารือกับบิดามารดาในสัดส่วนที่มากกว่าผู้ตอบในเมือง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ที่กล่าวแล้วข้างต้นว่าคนชนบทนิยมปรึกษากับผู้สูงอายุมากกว่าคนในเมือง ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมดั้งเดิมที่ให้ความนับถือและให้ความสำคัญต่อความคิดเห็นของผู้สูงอายุ ซึ่งค่านิยมนี้ยังคงมีอยู่ในสังคมชนบทมากกว่าในเมือง

เมื่อพิจารณาถึงการดูแลเกื้อหนุนบิดามารดาที่อยู่ร่วมบ้านเดียวกันนั้น พบว่าผู้ตอบมากกว่าครึ่งหนึ่งดูแลรับผิดชอบพ่อแม่ในทุกเรื่อง มีผู้ตอบเพียงร้อยละ 8 เท่านั้น ที่ตอบว่าไม่ได้ช่วยเหลือดูแลบิดามารดาเลย ซึ่งกลุ่มผู้ตอบนี้เกือบทุกรายยังมีอายุน้อย และขณะเดียวกันบิดามารดาของผู้ตอบกลุ่มนี้ยังอยู่ในวัยทำงาน ทำให้ผู้ตอบไม่มีโอกาสเข้ามารับผิดชอบดูแลอย่างเต็มที่ เมื่อพิจารณาแยกผู้ตอบตามเขตเมืองและชนบท พบว่าผู้ตอบในเขตชนบทที่ดูแลรับผิดชอบบิดามารดาทุกเรื่องมีสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ตอบในเมือง ขณะที่ในเขตเมืองมีสัดส่วนของผู้ตอบที่ให้ความช่วยเหลือบิดามารดาเฉพาะด้านการเงินสูงกว่าในชนบท

ในส่วนของความสัมพันธ์ของผู้ตอบกับบิดามารดาที่อาศัยอยู่ที่อื่น จากข้อมูลชุดนี้พบว่าประมาณร้อยละ 68.5 ของผู้ตอบมีบิดามารดาที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับผู้ตอบ แต่ได้อาศัยอยู่กับบุตรคนอื่นอย่างไรก็ตาม ผู้ตอบส่วนใหญ่ยังคงมีส่วนในการเกื้อหนุนบิดามารดาในหลายรูปแบบ รวมถึงการให้ความช่วยเหลือในทุกด้านเท่าที่จะให้ได้ หรือให้การช่วยเหลือเฉพาะการเงิน และเมื่อแยกพิจารณาตามเขตเมืองและชนบท พบว่าผู้ตอบในเขตชนบทให้การเกื้อหนุนบิดามารดาในทุกๆด้านในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ตอบในเมือง และผู้ตอบที่อยู่ในเขตเมืองให้การเกื้อหนุนบิดามารดาด้านการเงินในสัดส่วนที่สูงกว่าในชนบท

สำหรับการเยี่ยมเยียนบิดามารดาที่อาศัยอยู่ที่อื่นในรอบ 3 เดือนที่ผ่านมา พบว่าผู้ตอบส่วนใหญ่ไปเยี่ยมเยียนบิดามารดาบ่อยครั้ง มีผู้ตอบเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่เคยไปเยี่ยมเยียนเลย อย่างไรก็ตาม ได้พบความแตกต่างในพฤติกรรมดังกล่าวระหว่างผู้ตอบที่อยู่ในแต่ละเขตที่อยู่อาศัย กล่าวคือ ผู้ตอบที่อยู่ในชนบทจะไปเยี่ยมเยียนบิดามารดาในสัดส่วนมากกว่าผู้ตอบที่อยู่ในเมือง

จากข้อมูลทีกล่าวมาข้างต้นในเรื่องของสายสัมพันธ์ระหว่างผู้ตอบกับบิดามารดาที่สะท้อนให้เห็นภาพเช่นที่เคยพบจากงานวิจัยในอดีต กล่าวคือ ผู้สูงอายุไทยในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังคงอาศัยอยู่กับลูกหลาน ส่วนผู้ที่ไม่ได้อยู่กับลูกหลานก็ยังได้รับการเยี่ยมเยียน หรือได้รับการเกื้อหนุนจากบุตรหลานในสัดส่วนที่สูง โดยเฉพาะในเขตชนบทดูเหมือนว่าสายสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดามารดาผู้สูงอายุยังคงมีอยู่อย่างแน่นแฟ้น

นอกจากความสัมพันธ์กับบิดามารดาแล้ว ยังมีการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ตอบกับบุตรด้วย (ตารางที่ 4.8) สำหรับข้อมูลเรื่องความสัมพันธ์กับบุตรที่นำมาเสนอนี้ จะไม่รวมถึงผู้ตอบที่มีบุตรอายุน้อย เพราะอาจจะยากเกินไปสำหรับผู้ตอบที่จะประเมินความสัมพันธ์เฉพาะด้านต่างๆ ที่การศึกษาครั้งนี้ต้องการทราบ เนื่องจากบุตรยังเล็กเกินไป

จากคำถามที่ว่า "ท่านคิดว่า ท่านและ/หรือคู่สมรสทราบความเป็นไปของบุตรแต่ละคนได้ดีมากน้อยเพียงใด" นั้น ผู้ตอบส่วนใหญ่รายงานว่าตนทราบความเป็นไปของบุตรในเกือบทุกเรื่อง กล่าวคือ ร้อยละ 71 ของผู้ตอบในเมือง และร้อยละ 67 ของผู้ตอบในชนบทตอบว่าทราบดีในเกือบทุกเรื่อง และร้อยละ 19 ของผู้ตอบในเขตเมือง และร้อยละ 25 ของผู้ตอบในชนบท ทราบเฉพาะเรื่องสำคัญที่บุตรปรึกษา

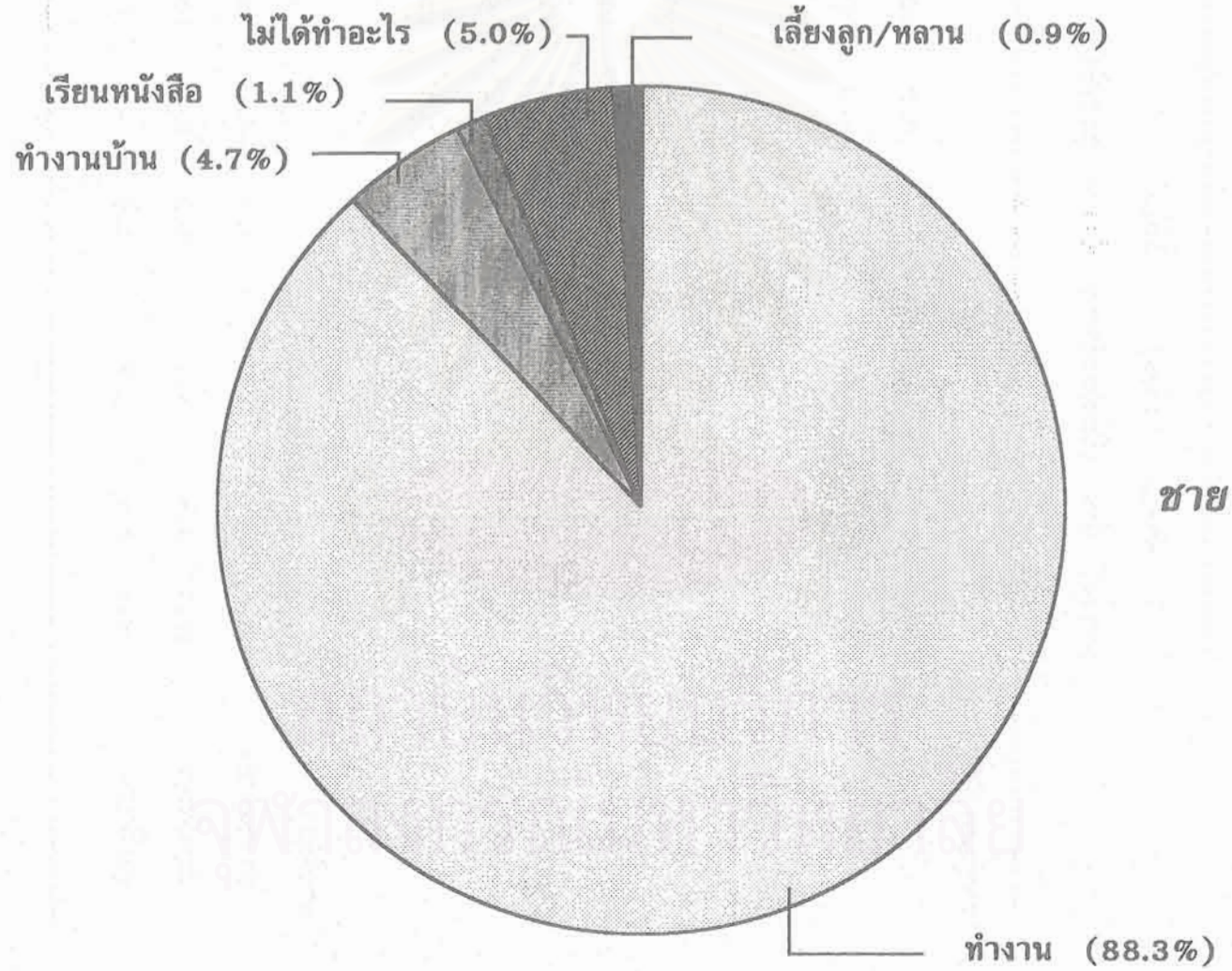
ส่วนข้อความคำถามที่ว่า "โดยปกติเมื่อบุตรมีปัญหาเขาได้ขอคำแนะนำ หรือปรึกษาหารือท่านหรือคู่สมรสของท่านมากน้อยเพียงใด" นั้น พบว่าผู้ตอบส่วนมาก รายงานว่าบุตรส่วนใหญ่ขอคำปรึกษานานๆ ครั้งๆ หรือเป็นเพียงบางเรื่อง มีผู้ตอบเพียงส่วนน้อยที่บุตรไม่เคยขอคำปรึกษาเลย

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ตอบกับพี่น้องนั้น หากบ้านอยู่ใกล้กันหรืออยู่ในละแวกเดียวกัน พี่น้องก็จะมีการไปมาหาสู่พบปะกันเป็นประจำ นอกจากนี้พบว่าผู้ตอบร้อยละ 40 มีการติดต่อกับพี่น้องที่สนิทที่สุดที่อยู่ห่างไกลกันนานๆ ครั้ง ผู้ตอบอีกร้อยละ 29 ติดต่อกันบ่อยครั้งกับพี่น้องที่อยู่ห่างไกลออกไป

ในประเด็นสุดท้าย เป็นคำถามเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินกับพี่น้องใน
รอบปีที่ผ่านมา พบว่าผู้ตอบร้อยละ 69.3 ไม่เคยให้ความช่วยเหลือด้านนี้แก่พี่น้อง มีผู้ตอบเพียงร้อยละ
30.7 ที่เคยให้ความช่วยเหลือทางการเงินกับพี่น้อง สำหรับการให้ความช่วยเหลือด้านการให้
คำปรึกษาแนะนำ พบว่ามีเพียง 1 ใน 3 ของผู้ตอบที่ตอบว่าเคยให้คำแนะนำกับพี่น้อง ทั้งนี้พบว่า
ผู้ตอบในชนบทมีแนวโน้มจะให้คำปรึกษากับพี่น้องมากกว่าผู้ตอบในเขตเมือง และผู้ตอบในเขตชนบทใน
สัดส่วนที่สูงกว่าผู้ตอบในเขตเมืองตอบว่า มีความสะดวกใจที่จะขอคำปรึกษาหรือความช่วยเหลือจากพี่
น้องของตน

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

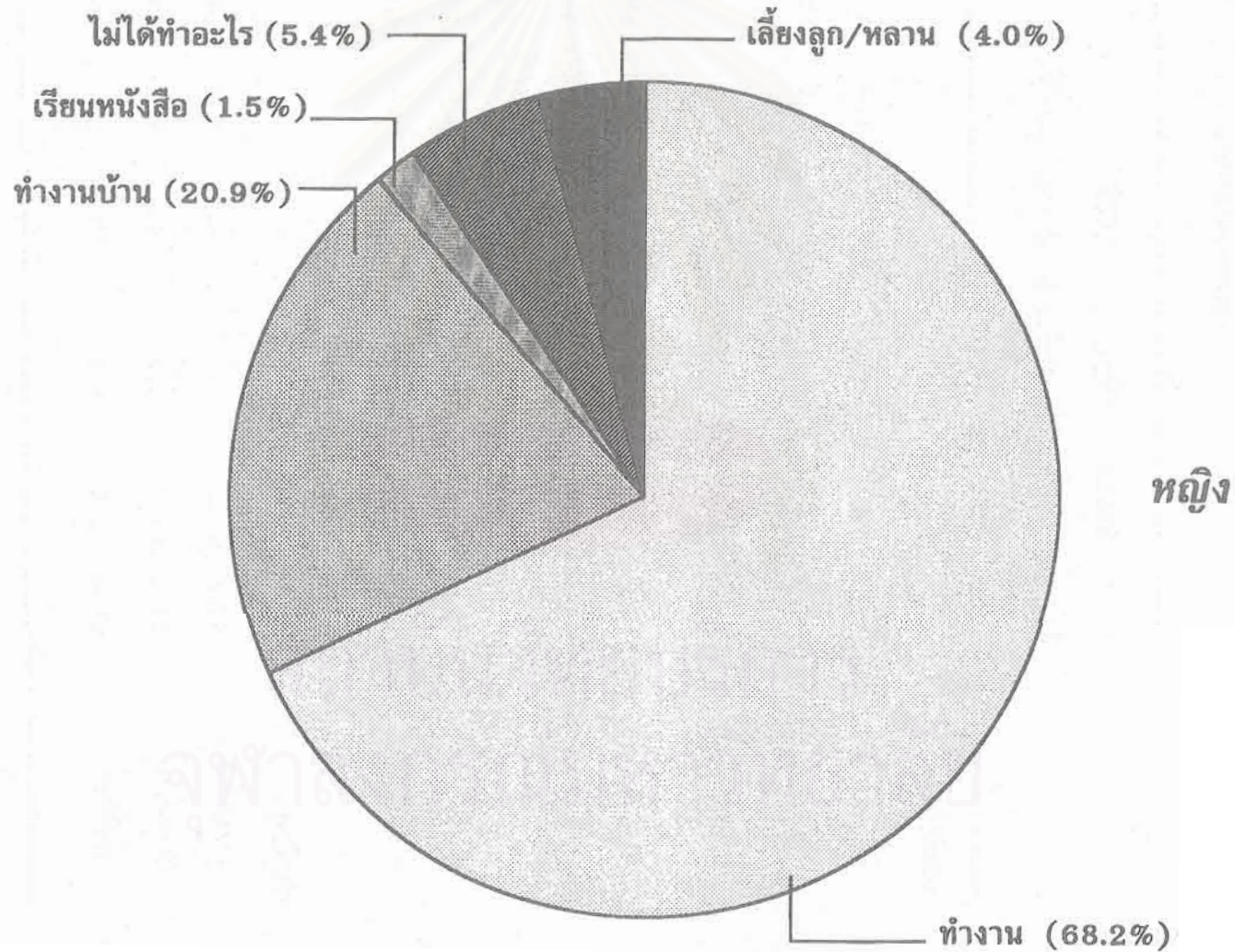
ร้อยละของการทำกิจกรรมหลักในแต่ละวัน

ตารางที่ 4.1 ร้อยละของการทำกิจกรรมหลักในแต่ละวันของผู้ชาย จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย อายุ และการศึกษา

	ประเภทของกิจกรรม					รวม
	ทำงาน		เรียน/	ไม่ได้		
	ทำงาน	บ้าน	เรียนและทำงาน	ทำงาน	ดูแลเด็ก	
เขตที่อยู่อาศัย						
เมือง	87.3	5.3	1.7	4.9	0.8	100.0 (1,190)
ชนบท	89.2	4.2	0.5	5.1	1.0	100.0 (1,355)
อายุ						
15-29	90.9	1.5	5.1	2.2	0.3	100.0 (543)
30-39	96.1	1.9	-	1.3	0.6	100.0 (768)
40-49	93.5	2.7	-	3.2	0.6	100.0 (556)
50-59	84.9	6.0	-	7.5	1.5	100.0 (398)
60-80	55.5	21.5	-	20.4	2.5	100.0 (280)
การศึกษา						
ประถมศึกษา	87.5	5.1	-	6.1	1.2	100.0 (1,171)
มัธยมศึกษา	88.7	4.6	3.1	3.2	0.5	100.0 (506)
อุดมศึกษา	92.5	2.9	3.7	0.9	-	100.0 (267)

ร้อยละของการทำกิจกรรมหลักในแต่ละวัน

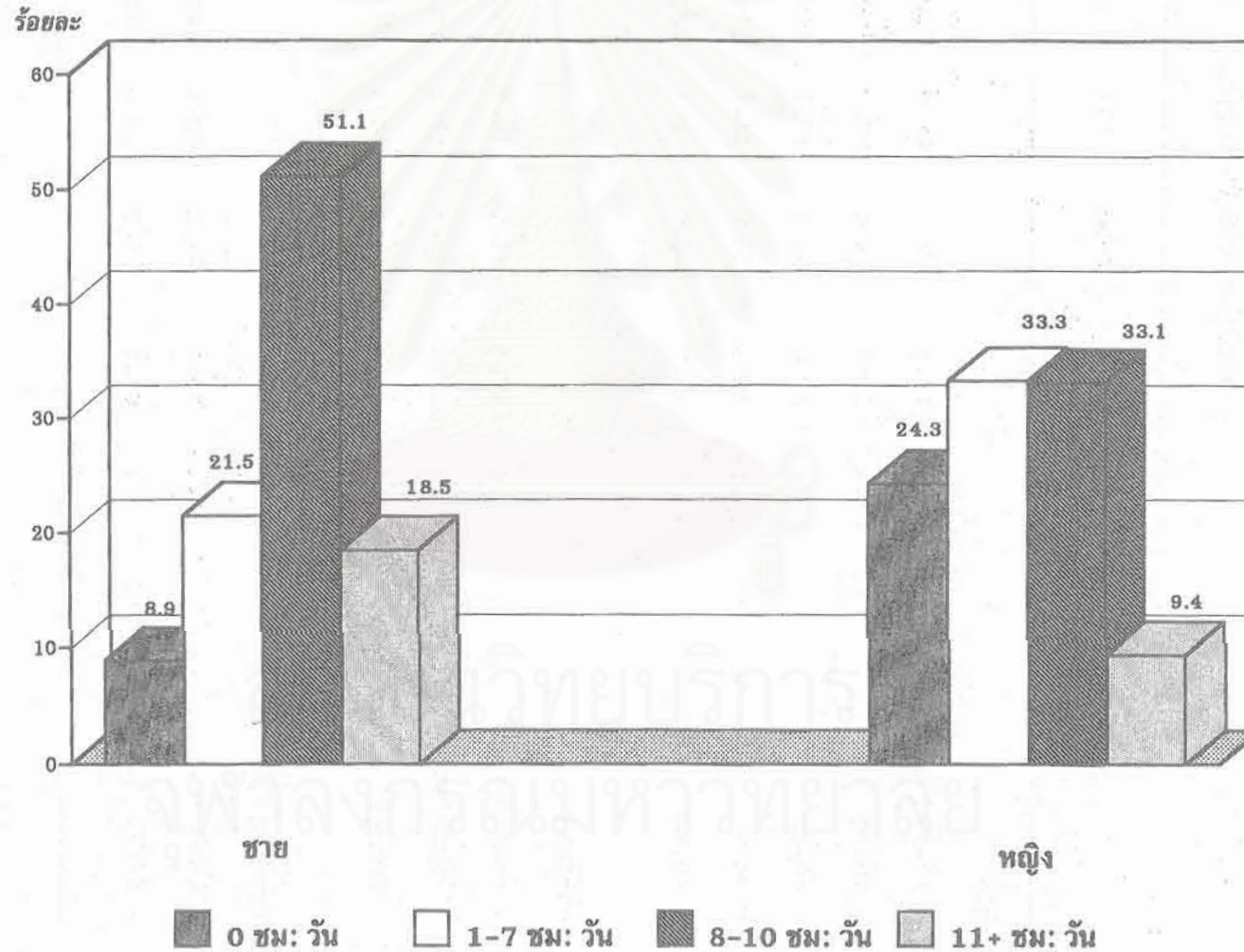

ตารางที่ 4.2 ร้อยละของการทำกิจกรรมหลักในแต่ละวันของผู้หญิง จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย อายุ และการศึกษา

	ประเภทของกิจกรรม						รวม
	ทำงาน		เรียน/	ไม่ได้		รวม	
	ทำงาน	บ้าน	เรียนและทำงาน	ทำงาน	ดูแลเด็ก		
เขตที่อยู่อาศัย							
เมือง	63.1	25.1	2.8	5.2	3.8	100.0	(1,438)
ชนบท	73.1	16.9	0.3	5.6	4.2	100.0	(1,568)
อายุ							
15-29	60.3	23.6	7.4	2.1	6.6	100.0	(607)
30-39	79.0	15.9	-	3.0	2.1	100.0	(854)
40-49	79.1	17.0	-	2.8	1.1	100.0	(646)
50-59	65.4	22.1	0.2	7.9	4.5	100.0	(508)
60-80	41.4	33.1	-	17.1	8.4	100.0	(391)
การศึกษา							
ประถมศึกษา	67.6	21.8	-	6.1	4.5	100.0	(2,136)
มัธยมศึกษา	61.9	24.7	4.6	5.0	3.8	100.0	(553)
อุดมศึกษา	82.8	8.6	5.4	1.8	1.3	100.0	(316)

แผนภูมิที่ 3

ร้อยละของเวลาที่อยู่นอกบ้านจำแนกตามเพศ

ตารางที่ 4.3 ร้อยละของ เวลาที่ใช้นอกร้านของผู้ตอบชาย จำแนกตามกลุ่มอายุ ระดับการศึกษา และเขตที่อยู่อาศัย

	จำนวนชั่วโมงต่อวัน ที่อยู่นอกร้าน				
	0	1-7	8-10	11+	รวม
อายุ					
15-29	3.6	17.0	56.9	22.5	100.0 (533)
30-39	4.8	19.0	54.2	22.0	100.0 (742)
40-49	6.1	21.0	54.3	18.7	100.0 (536)
50-59	13.2	22.5	50.2	14.0	100.0 (396)
60-80	30.3	36.5	26.2	7.1	100.0 (274)
การศึกษา					
ประถมศึกษา	9.2	22.6	49.9	18.3	100.0 (1,734)
มัธยมศึกษา	11.1	20.8	50.1	18.0	100.0 (487)
อุดมศึกษา	3.1	15.4	61.0	20.4	100.0 (259)
เขตที่อยู่อาศัย					
เมือง	12.1	18.6	49.2	20.2	100.0 (1,140)
ชนบท	6.1	24.1	52.9	17.0	100.0 (1,333)

ตารางที่ 4.4 ร้อยละของเวลาที่ใช้นอกร้านของผู้ตอบเพศหญิง จำแนกตามกลุ่มอายุ ระดับการศึกษา และเขตที่อยู่อาศัย

	จำนวนชั่วโมงต่อวัน ที่อยู่นอกบ้าน				รวม
	0	1-7	8-10	11+	
อายุ					
15-29	21.4	31.0	36.5	11.1	100.0 (603)
30-39	17.7	31.1	38.6	12.5	100.0 (846)
40-49	22.3	33.7	34.3	9.6	100.0 (640)
50-59	28.4	36.1	28.8	6.7	100.0 (503)
60-80	41.4	37.5	18.5	2.5	100.0 (383)
การศึกษา					
ประถมศึกษา	25.0	35.6	30.4	9.1	100.0 (2,117)
มัธยมศึกษา	30.3	32.1	29.5	8.0	100.0 (545)
อุดมศึกษา	9.0	20.5	57.1	13.5	100.0 (312)
เขตที่อยู่อาศัย					
เมือง	31.9	32.6	28.0	7.5	100.0 (1,429)
ชนบท	16.9	34.0	37.9	11.2	100.0 (1,546)

ตารางที่ 4.5 ร้อยละของการจัดสรรเวลาเพื่อทำกิจกรรมต่างๆในวันสุดสัปดาห์ของสมาชิกส่วนใหญ่
ของครอบครัว จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย

ประเภทของกิจกรรม	เมือง	ชนบท	รวม
พักผ่อน	54.5	39.6	47.0
ทำงานบ้าน	16.8	16.8	16.8
ท่องเที่ยว	8.5	1.2	4.8
ไปวัด	0.4	1.7	1.0
ทำงาน	12.9	26.6	19.8
ทำกิจกรรมต่างหาก	6.9	14.1	10.5
รวม	100.0 (1,569)	100.0 (1,644)	100.0 (3,213)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.6 ร้อยละของผู้ตอบที่รายงานความสัมพันธ์ระหว่างผู้ตอบกับคู่สมรส

ความสัมพันธ์กับคู่สมรส	ร้อยละ
ความเข้าใจกัน	
เข้าใจกันดี	82.4
ปานกลาง	13.9
ไม่ดี/ไม่ค่อยเข้าใจกัน	3.7
รวม	100.0 (2,475)
การมีปากเสียง/ทะเลาะวิวาทในรอบ 3 เดือนที่ผ่านมา	
ไม่เคย	75.9
เคย	24.1
รวม	100.0 (2,466)
การทำร้ายร่างกาย/ทุบตีกันในรอบ 3 เดือนที่ผ่านมา	
ไม่เคย	85.3
เคย	14.7
รวม	100.0 (571)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.7 ร้อยละของบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้ปรึกษาให้กับผู้ตอบ เมื่อมีปัญหาสำคัญของครอบครัว
จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย

ผู้ให้คำปรึกษา	เมือง	ชนบท	รวม
ญาติผู้ใหญ่	14.1	20.9	17.8
คู่สมรส	74.5	71.4	72.9
ตนเอง	6.4	3.1	4.6
คนอื่นๆ	5.0	4.6	4.8
รวม	100.0 (1,117)	100.0 (1,356)	100.0 (2,473)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.8 ร้อยละของผู้ตอบที่รายงานเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับบิดามารดาที่อาศัยอยู่ในบ้าน
เดียวกันกับผู้ตอบ จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย

ความสัมพันธ์กับบิดา/มารดา	เมือง	ชนบท	รวม
เคยปรึกษาหารือกับบิดาและ/ หรือมารดาเมื่อมีปัญหาคำต่างๆ			
ไม่เคยปรึกษา/ไม่ค่อยได้ปรึกษา	29.9	20.7	26.7
ปรึกษาเป็นบางเรื่อง	48.2	47.4	47.8
ปรึกษาเป็นประจำ	21.9	31.9	25.5
รวม	100.0 (295)	100.0 (268)	100.0 (563)
ระดับการดูแลรับผิดชอบบิดามารดา			
ไม่ได้ช่วยเหลือ	12.0	4.2	8.0
ให้เงินช่วยเหลือเป็นบางส่วน	24.1	11.6	17.7
ผู้ตอบและลูกส่วนใหญ่ช่วยกัน			
รับผิดชอบ	20.4	19.6	20.0
ผู้ตอบรับผิดชอบทุกอย่าง	43.5	64.6	54.3
รวม	100.0 (235)	100.0 (248)	100.0 (483)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.9 ร้อยละของผู้ตอบที่รายงานเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับบุตร จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย

ความสัมพันธ์กับบุตร	รวม	เมือง	ชนบท
พ่อแม่ทราบความเป็นไปต่างๆของบุตร?			
ทราบทุกเรื่อง	70.0	74.8	72.2
ทราบในบางเรื่อง	27.9	23.3	25.9
ไม่ทราบ	2.0	1.9	2.0
รวม	100.0 (1,490)	100.0 (1,173)	100.0 (2,663)
ความถี่ที่บุตรมาขอคำปรึกษา			
ไม่เคย	19.2	14.5	17.1
เป็นบางครั้ง/บางเรื่อง	50.6	45.4	48.3
ประจำ	30.2	40.1	34.6
รวม	100.0 (1,486)	100.0 (1,172)	100.0 (2,658)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ ๕: ผู้สูงอายุ และทัศนคติ และท่าปิยม
เกี่ยวกับครอบครัว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวิภา วิทยุเกียรติ

ในส่วนนี้จะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ตอน คือตอนที่หนึ่ง เป็นเรื่องของความคิดเห็น และการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ และตอนที่สอง เป็นเรื่องของทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัว

5.1 ความคิดเห็นและการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ

ก. ความรับผิดชอบของลูกที่มีต่อพ่อแม่

ผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นของผู้ตอบเกี่ยวกับหน้าที่และความรับผิดชอบของลูกที่มีต่อพ่อแม่สูงอายุในเรื่องต่างๆ 6 เรื่อง และให้ผู้ตอบระบุว่าในแต่ละเรื่องดังกล่าวต้องรับผิดชอบมากน้อยเพียงใด ข้อมูลในตารางที่ 5.1 แสดงให้เห็นถึงคำตอบที่ผู้ตอบระบุระดับความรับผิดชอบในแต่ละเรื่อง โดยจำแนกผู้ตอบตามเขตเมืองและเขตชนบท ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- (1) ไปอยู่เป็นเพื่อนในยามที่พ่อแม่ต้องการ ส่วนใหญ่ของผู้ตอบทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท (ประมาณร้อยละ 70) คิดว่าเป็นความรับผิดชอบอย่างมาก
- (2) ช่วยงานบ้านหรือซ่อมแซมข้าวของเครื่องใช้หรือจัดหาพาหนะให้ ประมาณ 3 ใน 5 ของผู้ตอบทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท คิดว่าต้องรับผิดชอบมาก ส่วนผู้ตอบว่าควรรับผิดชอบระดับปานกลางมีประมาณ 1 ใน 3 หรือร้อยละ 35.9 ในเขตเมือง และร้อยละ 33.7 ในเขตชนบท
- (3) รับฟังปัญหาและให้คำแนะนำแก่พ่อแม่ พบว่า 3 ใน 5 ของผู้ตอบทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท คิดว่าลูกต้องรับผิดชอบมาก ส่วนผู้ตอบที่เหลือร้อยละ 32.8 และร้อยละ 35 ในเขตเมืองและเขตชนบทตามลำดับ คิดว่าควรต้องรับผิดชอบในระดับปานกลาง
- (4) ให้ความช่วยเหลือหรือดูแลในเรื่องส่วนตัวของพ่อแม่ ผู้ตอบส่วนใหญ่ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท (ร้อยละ 83.9 และร้อยละ 86.2 ตามลำดับ) คิดว่าลูกต้องรับผิดชอบมากในเรื่องนี้
- (5) ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่พ่อแม่ในยามจำเป็น พบว่า 3 ใน 4 ของผู้ตอบในเขตเมือง คิดว่าลูกต้องรับผิดชอบมาก ส่วนผู้ตอบในเขตชนบทประมาณร้อยละ 70 ก็มีความคิดเห็นทำนองเดียวกัน
- (6) ให้ที่อยู่อาศัยแก่พ่อแม่ ส่วนใหญ่ของผู้ตอบ คือร้อยละ 81.2 ในเขตเมือง และร้อยละ 76.6 ในเขตชนบท คิดว่าลูกต้องรับผิดชอบเป็นอย่างมาก

โดยสรุป ไม่ว่าผู้ตอบจะอาศัยอยู่ในเขตเมืองหรือเขตชนบท ส่วนใหญ่แล้ว (มากกว่า 3 ใน 5) คิดว่าลูกต้องมีความรับผิดชอบต่อพ่อแม่ที่สูงอายุแล้วเป็นอย่างมาก

บ. บุคคลที่อยากให้อายุยืนยาวเมื่อแก่ตัวลง ข้อมูลในตารางที่ 5.2 แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่แตกต่างกันระหว่างผู้ตอบเพศชายและเพศหญิง ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เช่น 1 ใน 3 ของผู้ตอบชายในเขตเมืองต้องการให้คู่สมรสดูแลตนในยามสูงวัย ในขณะที่ผู้ตอบหญิงเพียงร้อยละ 15.8 มีความต้องการดังกล่าว สำหรับแบบแผนความต้องการในเรื่องดังกล่าวของผู้ตอบในเขตชนบทพบว่าคล้ายคลึงกับแบบแผนของผู้ตอบในเขตเมือง มีข้อน่าสังเกตว่าผู้ตอบหญิงทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท มีแนวโน้มที่ต้องการจะให้ลูกสาวมากกว่าลูกชายดูแลตนในช่วงปลายของชีวิต ในขณะที่ผู้ตอบชายหวังจะพึ่งคู่สมรสและครอบครัวมากกว่า

ค. บุคคลที่ควรได้รับมรดก พบว่าแบบแผนของคำตอบเกี่ยวกับผู้ที่ควรได้รับมรดกมีความคล้ายคลึงกันทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท กล่าวคือส่วนใหญ่ของผู้ตอบไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงคิดว่าครอบครัว (หมายถึง คู่สมรสและลูกๆ) ควรเป็นผู้ได้รับมรดก ส่วนผู้ตอบหญิงประมาณ 1 ใน 10 (ร้อยละ 9.3 ในเขตเมืองและ 10.8 ในเขตชนบท) คิดว่าเฉพาะลูกสาวควรได้รับมรดก (ตารางที่ 5.3) คำตอบนี้สอดคล้องกับข้อมูลในตารางที่ 5.2 ในแง่ที่ว่า ผู้ตอบหญิงต้องการให้ลูกสาวดูแลตนในยามชราและเมื่อต้องนอนรักษาพยาบาลเป็นเวลานาน ดังนั้นจึงคิดว่าลูกสาวควรจะเป็นผู้ที่ได้รับมรดกมากกว่าลูกชาย

ง. การมีผู้สูงอายุในบ้าน เมื่อให้ผู้ตอบเลือกว่าแบบใดจะดีกว่ากันระหว่างบ้านที่มีผู้สูงอายุอยู่กับบ้านที่ไม่มีผู้สูงอายุ พบว่าผู้ตอบส่วนใหญ่ไม่ว่าชายหรือหญิงทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทต่างก็คิดว่าบ้านที่มีผู้สูงอายุดีกว่า (ตารางที่ 5.4) สำหรับเหตุผลของการที่มีผู้สูงอายุอยู่ในบ้านดีกว่า คือ สมาชิกครอบครัวได้รับความอบอุ่น ได้รับคำปรึกษาคำแนะนำ ผู้สูงอายุช่วยดูแลบ้าน และลูกหลานได้ช่วยกันดูแลผู้สูงอายุ ส่วนเหตุผลของผู้ตอบที่คิดว่าบ้านที่ไม่มีผู้สูงอายุดีกว่า ก็คือ ผู้สูงอายุขี้จิก จู้จี้ ขี้บ่น และนอกจากนี้ไม่ต้องกังวลในการดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น

จ. ประสิทธิภาพด้านของผู้ตอบที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ผู้วิจัยได้สอบถามประสิทธิภาพบางด้านของผู้ตอบที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงการดำรงชีพ การติดต่อกับลูก และการขอคำปรึกษาจากลูก เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดของเรื่องดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้

(1) การได้รับการดูแลส่งเสียด้านเงินทองหรือข้าวของจากลูก พบว่าประมาณ 2 ใน 5 ของผู้ตอบชายสูงอายุในเขตเมือง รายงานว่าไม่ได้รับการดูแลส่งเสียจากลูก ส่วนผู้ที่ตอบว่าลูกดูแลส่งเสียทุกอย่างมีประมาณร้อยละ 18.7 และเพียงร้อยละ 15.2 ของผู้ตอบกลุ่มนี้ได้รับเฉพาะเงินจากลูก สำหรับผู้ตอบหญิงในเขตเมืองพบว่าอยู่ในสถานะการมีที่ต่ำกว่าผู้ตอบชาย กล่าวคือ ผู้ที่ตอบว่าไม่มีลูกคนใดดูแลส่งเสียเลยมีเพียงร้อยละ 22.6 ขณะที่ผู้ที่ตอบว่าได้รับการดูแลทุกอย่างจากลูกมีถึงร้อยละ 30.1 และผู้ตอบร้อยละ 14.6 ได้รับเงินจากลูกเพียงอย่างเดียว

ในเขตชนบท พบว่าผู้ตอบหญิงเพียงร้อยละ 8.2 และร้อยละ 22.2 ของผู้ตอบชาย รายงานว่าไม่ได้รับการดูแลส่งเสริมจากลูก ส่วนผู้ที่ตอบว่าได้รับการดูแลส่งเสริมจากลูก ประมาณ ร้อยละ 24 ของผู้ตอบชาย และร้อยละ 17 ของผู้ตอบหญิงได้รับเฉพาะเงิน นอกจากนี้มีผู้ตอบใน สักส่วนไม่น้อยที่ได้รับการดูแลทุกอย่างจากลูก (ร้อยละ 21.4 ของผู้ตอบชาย และร้อยละ 28.1 ของผู้ตอบหญิง)

(2) การเยี่ยมเยียนจากลูก ในกรณีของผู้ตอบที่มีลูกอาศัยอยู่ที่อื่น จะได้รับการ สอบถามว่าในช่วง 3 เดือนก่อนการสำรวจครั้งนี้ มีลูกคนใดมาเยี่ยมเยียนบ้าง และบ่อยเพียงใด พบ ว่า ผู้ตอบในเขตเมืองร้อยละ 70 และผู้ตอบในเขตชนบทร้อยละ 60 รายงานว่าลูกมาเยี่ยมเยียน บ่อย ส่วนผู้ที่ตอบว่าลูกไม่มาเยี่ยมเยียนเลย มีเพียงร้อยละ 4 ในเขตเมือง และร้อยละ 8 ในเขต ชนบท

(3) วิธีการติดต่อกับลูก ได้มีการสอบถามผู้ตอบเพิ่มเติมว่าเมื่อลูกไม่คอยมาเยี่ยม หรือไม่เคยมาเยี่ยมเยียนเลย ในช่วง 3 เดือนก่อนการสำรวจ ลูกได้ติดต่อกับผู้ตอบด้วยวิธีใดบ้าง พบว่าผู้ตอบส่วนใหญ่ในเขตเมือง (ร้อยละ 46.7) ใช้วิธีโทรศัพท์ ส่วนในเขตชนบทร้อยละ 38.7 ใช้วิธีเขียนจดหมาย

(4) การขอคำปรึกษาจากลูก พบว่า 1 ใน 3 ของผู้ตอบในเขตชนบท ไม่ได้ขอ คำปรึกษาจากลูก ในขณะที่ร้อยละ 43.4 ของผู้ตอบในเขตเมือง รายงานว่าเมื่อตนเกิดมีปัญหา ไม่ได้ขอคำปรึกษาจากลูก

5.2 ทักษะคิดและค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัว

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้นำความคิดเห็นหรือข้อความที่จะวัดทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัว รวมทั้งสิ้น 16 ข้อ มาให้ผู้ที่ถูกเป็นตัวอย่างของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พิจารณาว่า เห็นด้วยกับคำกล่าว หรือข้อคิดเห็นนั้นๆหรือไม่ ข้อมูลในตารางที่ 5.5 นำเสนอเฉพาะร้อยละของผู้ตอบที่เห็นด้วย กับคำ กล่าวเหล่านั้นเท่านั้น ซึ่งมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

(1) เด็กสมัยนี้ไม่ค่อยเคารพพ่อแม่ พบว่า ประมาณ 3 ใน 4 ของผู้ตอบชายในเขต เมืองและเขตชนบท เห็นด้วยกับคำกล่าวนี้ สำหรับผู้ตอบหญิงในเขตเมืองประมาณ 4 ใน 5 คิดว่า เป็นเช่นนั้น

(2) ผู้หญิงมีหน้าที่ต้องปรนนิบัติพ่อแม่ตัวเอง หรือพ่อแม่สามีก่อนเป็นอันดับแรก การ ปรนนิบัติสามีนั้นเป็นเรื่องรองลงมา พบว่าสตรีทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เห็นด้วยกับข้อความ

ตั้งกล่าวมากกว่าผู้ตอบชาย อย่างไรก็ตาม ผู้ตอบชายในเขตชนบทมีสัดส่วนที่เห็นด้วยมากกว่าผู้ตอบชายในเขตเมือง

(3) เด็กวัยรุ่นควรมีอิสระในการตัดสินใจด้วยตัวเองในเกือบทุกเรื่อง พบว่ามีผู้ตอบชายร้อยละ 29.2 และผู้ตอบหญิงร้อยละ 29.8 ในเขตเมืองเห็นด้วยกับความคิดนี้ ส่วนในเขตชนบทมีผู้ตอบหญิงประมาณ 2 ใน 5 หรือร้อยละ 38.9 เห็นด้วย กับคำกล่าวข้างต้น

(4) คนที่อายุน้อยกว่าไม่ควรจะขัดแย้งผู้สูงอายุ แม้ว่าผู้สูงอายุจะทำ หรือพูดไม่ถูกต้องก็ตาม พบว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบทั้งชายและหญิงในเขตชนบทเห็นด้วยกับข้อความดังกล่าว ในขณะที่ผู้ตอบในเขตเมืองมีสัดส่วนที่เห็นด้วยน้อยกว่า (ผู้ตอบชายร้อยละ 30.6 และผู้ตอบหญิงร้อยละ 37.2) ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบในเขตชนบทยังยึดถือความอาวุโสของบุคคลมากกว่าที่จะให้น้ำหนักแก่ความถูกต้องในพฤติกรรมของผู้สูงอายุ

(5) พ่อแม่ควรจะสนับสนุนให้ลูกสาวได้มีอิสระมากเท่ากับลูกชาย พบว่าความคิดเห็นของผู้ตอบในเขตชนบทเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่น่าสนใจมาก กล่าวคือ ผู้ตอบชายร้อยละ 63 และ ผู้ตอบหญิงร้อยละ 55.8 เห็นด้วยกับคำกล่าวข้างต้น ในขณะที่สัดส่วนของผู้ตอบในเขตเมืองที่เห็นด้วยกับคำกล่าวข้างต้นมีน้อยกว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพความเป็นอยู่ในเมือง ทำให้ผู้ตอบไม่มั่นใจพอที่จะให้ลูกสาวมีอิสระมากเท่ากับลูกชาย

(6) ผู้หญิงส่วนใหญ่ควรจะอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนมากกว่าออกไปทำงานนอกบ้าน ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่า ในสังคมชนบทไม่ว่าผู้ตอบจะเป็นชายหรือหญิงก็ยังคงมีความคิดหรือความเชื่อแบบดั้งเดิม คือคาดหวังให้ผู้หญิงอยู่กับบ้านมากกว่าที่จะออกไปทำงานนอกบ้าน ในขณะที่ผู้ตอบในเขตเมืองเห็นด้วยกับความคิดดังกล่าวเพียงส่วนน้อย (ผู้ตอบชายร้อยละ 31.2 และผู้ตอบหญิงร้อยละ 28.7) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้หญิงในสังคมเมืองมีโอกาสหรือทางเลือกมากกว่าผู้หญิงในชนบท จึงไม่จำเป็นต้องอยู่กับบ้านและให้สามีเลี้ยงดู

(7) ในอนาคตรัฐบาลจะต้องเข้ามามีบทบาทแทนครอบครัวมากขึ้นในการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ พบว่า ส่วนใหญ่ของผู้ตอบ (ผู้ตอบชายและหญิงในเขตเมืองและเขตชนบทมากกว่าร้อยละ 80) เห็นด้วยกับความคิดดังกล่าว

(8) สามีควรจะเป็นผู้มีสิทธิมีเสียงมากกว่าภรรยาในเรื่องของครอบครัว พบว่าสัดส่วนของผู้ตอบในเขตชนบทไม่ว่าเป็นชายหรือหญิง จะเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าวเป็นส่วนมาก (ประมาณ 7 ใน 10 ส่วน) ขณะที่ผู้ตอบชายในเขตเมืองเพียงร้อยละ 36.3 และผู้ตอบหญิงร้อยละ 36.1 ที่เห็นด้วย ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่า ในสังคมชนบท ผู้ชายยังถือว่าสามีควรมีสิทธิมีเสียงมากกว่าและ

ผู้หญิงก็คิดทำนองเดียวกัน อาจเป็นเพราะในครอบครัวชนบท สามีเป็นหลักในการหาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นจึงควรได้สิทธิมากกว่า

(9) ในการจัดงานแต่งงาน ประเพณีการให้สินสอดทองหมั้นไม่จำเป็นแล้วสำหรับสถานการณ์ในปัจจุบัน พบว่า สักส่วนของผู้ตอบ (ทั้งชายและหญิง) ในเขตเมืองที่เห็นด้วยมีมากกว่าผู้ตอบในเขตชนบท ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะสภาพความเป็นอยู่ในเมือง ทำให้ผู้ตอบไม่อาจปฏิบัติตามประเพณีได้ครบทุกเรื่อง เช่น การจัดงานแต่งงาน ซึ่งอาจต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก จึงคิดว่าไม่ใช่เป็นสิ่งจำเป็นแล้วในปัจจุบันคู่สมรสสามารถประหยัดเงินส่วนหนึ่ง เพื่อนำไปใช้จ่ายในเรื่องอื่นที่จำเป็นกว่า

(10) ลูกผู้ชายควรได้รับการศึกษาสูงกว่าลูกผู้หญิงเพราะต้องเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นทัศนคติที่แตกต่างกันอย่างเด่นชัดระหว่างผู้ตอบที่อยู่ในเขตเมืองและเขตชนบท กล่าวคือในเขตชนบท ผู้ตอบชายร้อยละ 62.9 และผู้ตอบหญิงร้อยละ 65.7 เห็นด้วยกับคำกล่าวข้างต้น โดยที่ในเขตเมืองมีผู้ตอบชายเพียงร้อยละ 22.7 และผู้ตอบหญิงร้อยละ 31.5 สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะลูกชายและลูกสาวในเขตเมืองมีโอกาสเท่าเทียมกันที่จะได้รับการศึกษาและการประกอบอาชีพ ผู้ตอบในเมืองส่วนใหญ่จึงไม่เห็นด้วยกับการเลือกปฏิบัติสำหรับบุตรแต่ละเพศตามคำกล่าวข้างต้น

(11) เป็นการศึกษาสำหรับครอบครัว หากสามีเป็นคนหาเลี้ยงครอบครัวและภรรยาเป็นคนดูแลเรื่องในบ้าน สำหรับแนวคิดนี้ มีผู้สนับสนุนค่อนข้างมากในเขตชนบท (ร้อยละ 77.1 ของผู้ตอบชาย และร้อยละ 77.3 ของผู้ตอบหญิง) ส่วนผู้ตอบในเขตเมืองประมาณครึ่งหนึ่งที่เห็นด้วย

(12) ประเพณีทำบุญ และอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องถือปฏิบัติ พบว่าผู้ตอบทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทเกือบจะทั้งหมด เห็นด้วยกับข้อความข้างต้น ยกเว้นผู้ตอบทั้งชายและหญิงในเขตเมืองที่ตอบว่าเห็นด้วย มีสัดส่วนน้อยกว่าของผู้ตอบในเขตชนบทเพียงเล็กน้อย แสดงให้เห็นว่าประเพณีปฏิบัติบางอย่างหากสมาชิกในสังคมเห็นว่ายังเป็นสิ่งดีงามและสามารถปฏิบัติตามได้โดยไม่ขัดต่อวิถีชีวิตในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติที่แสดงออกถึงความกตัญญูทวดที่ต่อผู้ล่วงลับ เช่น พ่อแม่ บรรพบุรุษ ก็ยังคงสนับสนุนให้ถือปฏิบัติต่อไป

(13) ทั้งสามีและภรรยาควรจะช่วยกันดูแลลูกเมื่อทั้งคู่อยู่บ้าน ข้อมูลในตารางที่ 5.5 ชี้ให้เห็นว่า ผู้ตอบไม่ว่าชายหรือหญิงจะอาศัยอยู่ในเมืองหรือชนบทก็ตาม ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมด มีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือ ทั้งสามีและภรรยาต้องช่วยกันดูแลลูก โดยไม่ถือว่าเป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น

(14) ภรรยาควรจะมองข้ามเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ซื่อสัตย์/นอกใจของสามี พบว่า ประมาณร้อยละ 30 ของผู้ตอบชายและผู้ตอบหญิงในเขตเมืองและในเขตชนบท ที่เห็นด้วยกับความคิดเห็นดังกล่าว หรือกล่าวอีกแง่หนึ่งก็คือสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความไม่ซื่อสัตย์หรือการนอกใจของสามี

(15) เป็นการศึกษาที่ปัจจุบันนี้คนหนุ่มสาวใช้ชีวิตเป็นโสดมากขึ้น สถานที่จะแต่งงาน พบว่า ประมาณ 1 ใน 3 ของผู้ตอบชายทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว ในขณะที่ผู้ตอบหญิงในสัดส่วนที่มากกว่าให้การสนับสนุนแนวคิดนี้ (ร้อยละ 49.4 ในเขตเมือง และร้อยละ 44.7 ในเขตชนบท) อาจเป็นเพราะเมื่อสตรีมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้นและเข้าร่วมงานในเชิงเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น จึงคิดว่าไม่จำเป็นจะต้องแต่งงาน เพื่อให้สามีเลี้ยงดู

(16) ผู้หญิงที่หย่าร้างแล้วไม่ควรจะแต่งงานใหม่ พบว่า สัดส่วนของผู้ตอบชายที่เห็นด้วยกับคำกล่าวนี้ มีเพียงร้อยละ 12.5 ในเขตเมือง และร้อยละ 23 ในเขตชนบท หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ชายไทยส่วนใหญ่ไม่คิดว่าถ้าผู้หญิงซึ่งหย่าร้างแล้วจะแต่งงานใหม่นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องหรือไม่ควรกระทำ ขณะที่ประมาณ 3 ใน 10 ของผู้ตอบหญิงทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เห็นว่าสตรีที่หย่าร้างแล้วไม่ควรแต่งงานใหม่อีก การที่ผู้ตอบหญิงไม่เห็นด้วยกับการแต่งงานใหม่ของสตรีที่หย่าร้างแล้ว คิดเป็นสัดส่วนที่มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับของผู้ตอบชาย น่าจะมีสาเหตุเนื่องมาจากความวิตกกังวลว่า การแต่งงานครั้งใหม่จะดีกว่าครั้งก่อนหรือไม่มากกว่าที่จะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องที่จะแต่งงานใหม่

ตารางที่ 5.1 ร้อยละของผู้ตอบจำแนกตามความคิดเห็นเกี่ยวกับความมากน้อยของความรับผิดชอบ
 ของลูกที่มีต่อพ่อแม่ในเรื่องต่างๆและเขตที่อยู่อาศัย

หน้าที่และความรับผิดชอบ ของลูก	เขตที่อยู่ อาศัย	ระดับความมากน้อยของความรับผิดชอบ			
		น้อย	กลาง	มาก	รวม
ไปอยู่เป็นเพื่อนในยามที่พ่อแม่ต้องการ					
เมือง		4.3	25.1	70.5	100.0 (1,575)
ชนบท		4.1	26.0	69.8	100.0 (1,652)
ช่วยงานบ้านหรือซ่อมแซมข้าวของเครื่องใช้หรือจัดหาพาหนะให้					
เมือง		5.4	35.9	58.7	100.0 (1,573)
ชนบท		5.2	33.7	61.1	100.0 (1,652)
รับฟังปัญหาและให้คำแนะนำแก่พ่อแม่					
เมือง		6.4	32.8	60.8	100.0 (1,573)
ชนบท		5.2	35.0	59.8	100.0 (1,653)
ให้ความช่วยเหลือหรือดูแลในเรื่องส่วนตัวของพ่อแม่					
เช่น อาบน้ำ, พาไปหาแพทย์ ฯลฯ					
เมือง		2.4	13.7	83.9	100.0 (1,574)
ชนบท		1.5	12.2	86.2	100.0 (1,652)
ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่พ่อแม่ในยามจำเป็น					
เมือง		3.4	22.4	74.2	100.0 (1,574)
ชนบท		4.6	25.1	70.3	100.0 (1,653)
ให้ที่อยู่อาศัยแก่พ่อแม่					
เมือง		5.7	13.1	81.2	100.0 (1,574)
ชนบท		5.9	17.5	76.6	100.0 (1,653)

ตารางที่ 5.2 ร้อยละของผู้ตอบจำแนกตามบุคคลที่ต้องการให้ดูแลเมื่อผู้ตอบแก่ตัวลงและต้องนอนรักษาพยาบาลเป็นเวลานาน เพศของผู้ตอบและเขตที่อยู่อาศัย

บุคคลที่ต้องการให้ดูแล	เขตเมือง			เขตชนบท		
	-----			-----		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
ครอบครัว*	32.4	32.9	32.7	39.2	40.7	40.2
คู่สมรส	33.7	15.8	21.0	27.6	13.3	18.1
ลูกสาว	9.7	23.8	19.6	15.7	27.0	23.2
ลูกชาย	7.5	11.6	10.4	7.8	9.2	8.7
อื่นๆ**	16.8	16.0	16.2	9.6	9.8	9.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	(456)	(1,101)	(1,557)	(575)	(1,071)	(1,646)

* ครอบครัว หมายถึง คู่สมรสและลูก

** อื่นๆ หมายถึง ญาติ, องค์กรต่างๆ และอยู่คนเดียว

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.3 ร้อยละของผู้ตอบจำแนกตามความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ที่ควรได้รับมรดก เพศของผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย

บุคคลที่ควรได้รับมรดก	เขตเมือง			เขตชนบท		
	-----			-----		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
ครอบครัว*	75.5	69.0	70.9	77.4	72.5	74.2
คู่สมรส	2.8	0.4	1.2	1.8	0.7	1.1
ลูกสาว	5.7	9.3	8.3	6.6	10.8	9.4
ลูกชาย	4.9	7.4	6.7	6.4	7.1	6.8
อื่นๆ**	11.0	13.8	12.9	7.8	8.8	8.5
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	(457)	(1,093)	(1,550)	(570)	(1,068)	(1,638)

* ครอบครัว หมายถึง คู่สมรสและลูก

** อื่นๆ หมายถึง ญาติ, องค์กรต่างๆ และอยู่คนเดียว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๘.๔ ร้อยละของผู้ตอบจำแนกตามความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดีและข้อไม่ติของบ้านที่มีผู้สูงอายุ
เพศของผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย

ความคิดเห็น	เขตเมือง			เขตชนบท		
	-----			-----		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
บ้านที่มีผู้สูงอายุดีกว่า	85.7	88.2	87.5	87.0	90.9	89.6
บ้านที่ไม่มีผู้สูงอายุดีกว่า	13.3	10.8	11.5	11.4	8.5	9.5
ดีคนละแบบ	1.0	1.0	1.0	1.6	0.6	0.9
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	(452)	(1,093)	(1,545)	(563)	(1,058)	(1,621)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๕.๕ ร้อยละของผู้ตอบที่เห็นด้วยกับคำกล่าว หรือความคิดเห็นเกี่ยวกับครอบครัว จำแนกตามเพศของผู้ตอบ และเขตที่อยู่อาศัย

ความคิดเห็นที่เห็นด้วย		เขตเมือง		เขตชนบท
เด็กสมัยนี้ไม่ค่อยเคารพพ่อแม่	ชาย	75.6 (464)	ชาย	73.1 (575)
	หญิง	80.5 (1,111)	หญิง	74.1 (1,078)
	รวม	79.0 (1,575)	รวม	73.7 (1,653)
ผู้หญิงมีหน้าที่ต้องปรนนิบัติพ่อแม่ตัวเอง หรือพ่อแม่สามีก่อนเป็นอันดับแรก	ชาย	73.4 (464)	ชาย	80.0 (574)
	หญิง	81.4 (1,108)	หญิง	87.9 (1,077)
	รวม	79.0 (1,572)	รวม	85.3 (1,651)
ลงมา				
เด็กวัยรุ่นควรมีอิสระในการตัดสินใจด้วยตัวเอง ในเกือบทุกเรื่อง	ชาย	29.2 (466)	ชาย	31.3 (574)
	หญิง	29.8 (1,111)	หญิง	38.9 (1,078)
	รวม	29.6 (1,577)	รวม	36.3 (1,652)
คนที่อายุน้อยกว่าไม่ควรจะขัดแย้งผู้สูงอายุ แม้ว่าผู้สูงอายุจะทำ/หรือพูดไม่ถูกต้องก็ตาม	ชาย	30.6 (465)	ชาย	49.3 (575)
	หญิง	37.2 (1,111)	หญิง	50.2 (1,078)
	รวม	35.3 (1,576)	รวม	49.9 (1,653)
พ่อแม่ควรจะสนับสนุนให้ลูกสาวได้มีอิสระมากเท่ากับลูกชาย	ชาย	49.7 (466)	ชาย	63.0 (574)
	หญิง	46.2 (1,109)	หญิง	55.8 (1,076)
	รวม	47.3 (1,575)	รวม	58.2 (1,650)
ผู้หญิงส่วนใหญ่ควรจะอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนมากกว่าออกไปทำงานนอกบ้าน	ชาย	31.2 (463)	ชาย	69.4 (575)
	หญิง	28.7 (1,107)	หญิง	66.2 (1,077)
	รวม	29.5 (1,570)	รวม	67.3 (1,652)

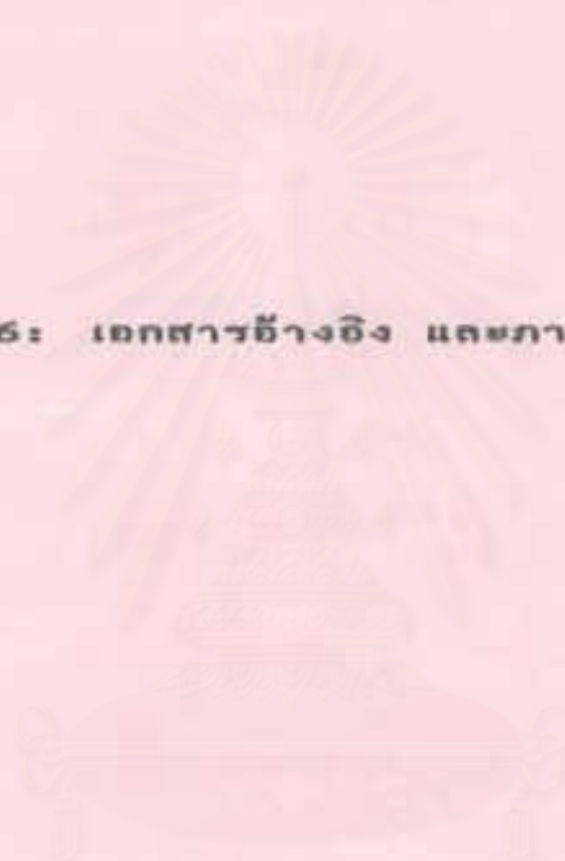
ตารางที่ ๕.๕ (ต่อ)

ความคิดเห็นที่เห็นด้วย		เขตเมือง		เขตชนบท
ในอนาคตรัฐบาลจะต้องเข้ามา	ชาย	79.5 (466)	ชาย	86.1 (574)
มีบทบาทแทนครอบครัวมากขึ้น	หญิง	80.0 (1,109)	หญิง	79.9 (1,076)
ในการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ	รวม	79.9 (1,557)	รวม	82.0 (1,650)
สามีควรจะเป็นผู้มีสิทธิมีเสียง	ชาย	36.3 (466)	ชาย	69.2 (574)
มากกว่าภรรยาในเรื่องของ	หญิง	36.1 (1,107)	หญิง	69.9 (1,077)
ครอบครัว	รวม	36.1 (1,573)	รวม	69.7 (1,651)
ในการจัดงานแต่งงาน ประเพณี	ชาย	48.2 (464)	ชาย	41.5 (574)
การให้สินสอดทองหมั้นไม่จำเป็น	หญิง	46.2 (1,110)	หญิง	42.2 (1,077)
แล้วสำหรับสถานการณ์ในปัจจุบัน	รวม	46.8 (1,574)	รวม	42.0 (1,651)
ลูกผู้ชายควรจะได้รับการศึกษา	ชาย	22.7 (466)	ชาย	62.9 (574)
สูงกว่าลูกผู้หญิง เพราะต้องเป็น	หญิง	31.5 (1,110)	หญิง	65.7 (1,075)
ผู้หาเลี้ยงครอบครัว	รวม	28.9 (1,576)	รวม	64.8 (1,649)
เป็นการดีสำหรับครอบครัว หากสามี	ชาย	48.4 (466)	ชาย	77.1 (574)
เป็นคนหาเลี้ยงครอบครัวและภรรยา	หญิง	49.9 (1,109)	หญิง	77.3 (1,078)
เป็นคนดูแลเรื่องในบ้าน	รวม	49.5 (1,575)	รวม	77.2 (1,652)
ประเพณีทำบุญ และอุทิศส่วนกุศล	ชาย	93.9 (466)	ชาย	97.6 (575)
ให้ผู้ตายเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้อง	หญิง	94.5 (1,108)	หญิง	98.1 (1,076)
ถือปฏิบัติ	รวม	94.3 (1,574)	รวม	98.0 (1,651)

ตารางที่ 5.5 (ต่อ)

ความคิดเห็นที่เห็นด้วย		เขตเมือง		เขตชนบท
ทั้งสามีและภรรยาควรจะช่วยกัน	ชาย	98.7 (466)	ชาย	98.7 (575)
ดูแลลูกเมื่อทั้งคู่อยู่บ้าน	หญิง	98.0 (1,110)	หญิง	97.9 (1,078)
	รวม	98.2 (1,576)	รวม	98.2 (1,653)
ภรรยาควรระมัดระวังเหตุการณ์	ชาย	29.1 (464)	ชาย	27.0 (575)
ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ซื่อสัตย์/ นอกใจของสามี	หญิง	30.5 (1,109)	หญิง	29.8 (1,078)
	รวม	30.1 (1,573)	รวม	28.9 (1,653)
เป็นการดีที่ปัจจุบันนี้คนหนุ่มสาวใช้ชีวิต	ชาย	33.4 (461)	ชาย	31.4 (574)
เป็นโสดมากขึ้น แทนที่จะแต่งงาน	หญิง	49.4 (1,108)	หญิง	44.7 (1,076)
	รวม	44.7 (1,569)	รวม	40.2 (1,650)
ผู้หญิงที่หย่าร้างแล้วไม่ควร	ชาย	12.5 (462)	ชาย	23.0 (574)
จะแต่งงานใหม่	หญิง	28.9 (1,109)	หญิง	30.8 (1,078)
	รวม	24.0 (1,571)	รวม	28.2 (1,652)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ ๘: เอกสารอ้างอิง และภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี สารคดี ปีที่ 1 ฉบับที่ 2
ธันวาคม 2537

Cheung, Paul, et al. Cultural Variations in the Transition to Marriage in Four Asian Countries. Pp. 293-305 in International Population Conference, Florence, 1985, Vol 3. Liege, Belgium: IUSSP, 1985.

Knodel, John, Podhisita, Chai and Sittitrai, Werasit An Annotated Questionnaire to Explore the Socio-economic Consequences of Family Size in Thailand. Bangkok: Institute of Population Studies. Chulalongkorn University, 1988.

Knodel, John, Chamrathirong, Apichat and Debvalya, Nibhon. Thailand Reproductive Revolution. Rapid Fertility Decline in a Third-World Setting. Madison: The University of Wisconsin Press, 1987.

Limanonda, Bhassorn. Mate Selection and Post Nuptial Residence in Thailand. Paper No.28. Bangkok: Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, 1979.

_____. "Family Formation in Rural Thailand: Evidence from the 1989-90 Family and Household Survey" in Lee-Jay Cho and Moto Yada (eds.) Tradition and Change in Asian Family. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994.

Phutaraporn, Kobkul. Research on Child and Youth Development. Section IV in The State of the Art Report on the Trends in Social Science Research in Thailand. Bangkok: CUSRI; 1988.

Podhisita, Chai. Peasant Household Strategies: A Study of Production and Reproduction in a Northeastern Thai Village. Unpublished Ph.D. Dissertation, University of Hawaii, 1985.

_____. "Coresidence and the Transition to Adulthood in Rural Thai Family" in Lee-Jay Cho and Moto Yada (eds.) Tradition and Change in Asian Family. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994.

Pongsapich, Amara. Thailand. Chapter 5 in UNESCO, Sociology and Social Anthropology in Asia and the Pacific. Wiley Eastern Ltd, 1985.

_____. Forty Years of the Development Efforts on Children and Youth in Thailand. A Report Submitted to the Organizing Committee for the Celebration of the 40th Anniversary of UNICEF in Thailand. Bangkok: Social Research Institute, Chulalongkorn University 1988.

Prasith-rathsin, Suchart. Family and Household Structure in Thailand. Bangkok: Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, n.d.

Sittitrai, Werisit. Rural Transformation in Northern Thailand. Unpublished Ph.D. Dissertation, University of Hawaii; 1988.

Wongsith, Malinee. "Attitudes toward Family Values in Thailand" in Lee-Jay Cho and Moto Yada (eds.) *Tradition and Change in Asian Family*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994.

Xenos, Peter and Weravit Sittitrai. *A Bibliography on the Family in Thailand*. Unpublished; 1991.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก 1

น้ำหนักถ่วงของแต่ละตัวอย่างในแต่ละเขตของแต่ละภาค

เขต ประกอบด้วย เขตเมืองและเขตชนบท

เขตเมือง หมายถึงเขตเทศบาลรวมกับเขตสุขาภิบาล-เขตเมือง

เขตชนบท หมายถึงเขตสุขาภิบาล-เขตชนบทรวมกับนอกเขตเทศบาล-สุขาภิบาล

ภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ กลาง ใต้ และกรุงเทพมหานคร

ภาค	เขตเมือง	เขตชนบท
เหนือ	0.00060782	0.00048512
ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.00077255	0.00092694
กลาง	0.00107592	0.00048270
ใต้	0.00054067	0.00048474
กรุงเทพมหานคร	0.00049686	-

หมายเหตุ: น้ำหนักถ่วงนี้ใช้ได้เฉพาะการคิดเปอร์เซ็นต์จากคำตอบประเภท choice เท่านั้น ไม่สามารถใช้กับการคำนวณหาค่าเฉลี่ยหรือการหาค่าตอบภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดขึ้นใหม่ได้

2537 : ปีครอบครัวสากล
1994 : International Year of the Family

ความรักความเข้าใจคือ สายใยของครอบครัว

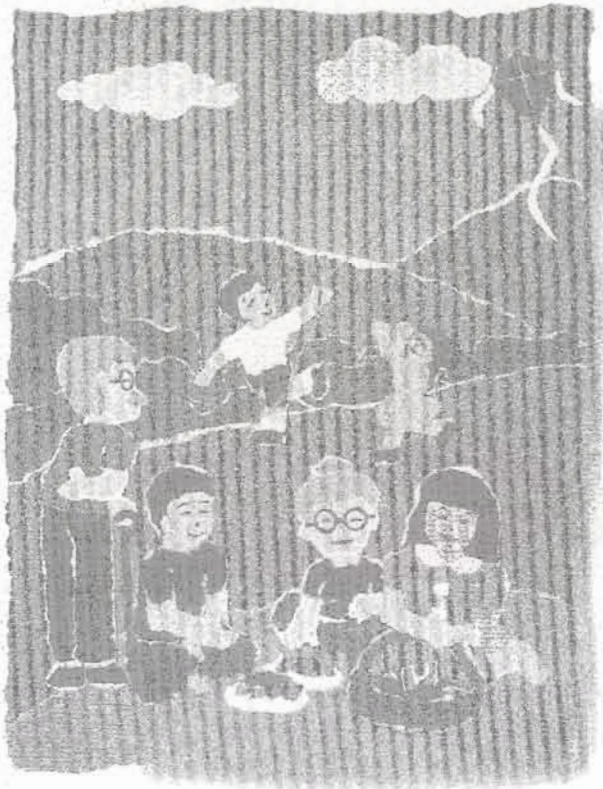

คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนารวมสตรีแห่งชาติ (กศจ.)
สำนักงานรัฐมนตรี โทร. 282-5296
THE NATIONAL COMMISSION ON WOMEN'S AFFAIRS
THE PRIME MINISTER'S OFFICE THAILAND

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

14 เมษายน
วันครอบครัว

สำนักนายกรัฐมนตรี

แผน 7 กกับการพัฒนาครอบครัวและเยาวชนไทย

๗) สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญ เพราะถือเป็นหน่วยแรกที่มิบทบาทหน้าที่ในการเสริมสร้าง อบรม และสร้างพัฒนาการแก่สมาชิกในครอบครัว แต่ปัจจุบันพบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสถาบันครอบครัวอันก่อให้เกิดปัญหาเยาวชนตามมา ซึ่งรัฐก็สังเกตเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจึงวางแนวทางการดำเนินงานเพื่อคลี่คลายปัญหาดังกล่าว ความพยายามนี้ได้รับการผลักดันและบรรจุลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติโดยเฉพาะ ฉบับที่ 6 และ 7 ที่มุ่งเน้นแนวทางการแก้ไขปัญหามากขึ้น

สถานการณ์ทั่วไปและปัญหาที่เกิดขึ้น

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมาได้รับผลกระทบต่อนักเรียนครอบครัวค่อนข้างมากโดยเฉพาะด้านโครงสร้างและความสัมพันธ์ในครอบครัว และกระทบต่อเยาวชนโดยตรง ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่า ปัญหาเยาวชนส่วนใหญ่เกิดจากครอบครัวที่มีปัญหาแทบทั้งสิ้น จึงอาจสรุปสาเหตุปัญหาเยาวชนเป็น 2 ปัจจัยใหญ่ๆคือ

1) ปัจจัยอันเกิดจากปัญหาครอบครัว พบว่า ปัจจุบันเด็กและเยาวชนได้รับการอบรมดูแล เอาใจใส่ จากสถาบันครอบครัวลดน้อยลง เนื่องจากสาเหตุต่างๆ เช่น โครงสร้างครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว การที่พ่อแม่ต้องทิ้งลูกไว้ที่ต่างจังหวัดเพื่อมาทำงานในเมือง การที่ผู้หญิงต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น หรือปัญหาการหย่าร้าง และความรุนแรงในครอบครัวที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ปัญหาเหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดปัญหาแก่เด็กและเยาวชนได้ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

2) ปัจจัยแวดล้อมภายนอกในภาวะสังคม ปัจจุบันที่เยาวชนไทยต้องแข่งขันกันทางการศึกษาและอาชีพ ทำให้เกิดปัญหาการปรับตัว

และบางครั้งเยาวชนจะหาทางออกที่เหมาะสมไม่ได้ ประกอบกับในปัจจุบันอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างประเทศ ได้สร้างค่านิยมที่ไม่เหมาะสมแก่เยาวชนไทยด้วย

ปัจจัยทั้ง 2 ประการนี้ได้ส่งผลต่อสุขภาพกายและจิตของเยาวชนซึ่งเป็นวัยที่มีความอ่อนไหว มีปฏิกริยาต่อต้านและบางครั้งมีการแสดงออกที่ค่อนข้างรุนแรง จึงเป็นเหตุนำไปสู่ปัญหาสังคม

แนวทางการดำเนินงานที่ผ่านมา

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 1-5 การพัฒนาสังคมได้มุ่งเน้นไปที่การให้บริการพื้นฐานต่างๆ โดยขาดการเชื่อมโยงในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ อีกทั้งในช่วงนี้ปัญหาทางสังคมบางเรื่องได้ทวีความรุนแรงและสลับซับซ้อนมากขึ้น

ในแผนพัฒนาฉบับที่ 6 ได้มีการปรับแนวทางการพัฒนาสังคมโดยให้ความสำคัญแก่การพัฒนาในระดับพื้นฐานคือ คน ครอบครัว และชุมชนและออกมาในรูปแผนพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรม ที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชา-

ชนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป นอกจากนี้ยังได้กำหนดแนวทางและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและเยาวชน ได้แก่

- 1) การส่งเสริมและเร่งรัดงานวางแผนครอบครัวที่รวมถึงการจัดให้มีหน่วยเพื่อให้คำปรึกษาแก่กลุ่มวัยรุ่นในด้านนี้ 2) การให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน 3) การให้ทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุนการให้บริการเพื่อพัฒนาจิตใจในระดับครอบครัวและเน้นค่านิยมที่ให้ความสำคัญของบทบาทผู้สูงอายุในครอบครัว และ 4) การพัฒนาและเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันครอบครัวอย่างจริงจังและต่อเนื่องในรูปของกิจกรรม การรณรงค์ และการประชาสัมพันธ์

ซึ่งในทางปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว พบว่า ในการรณรงค์เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายุ่งเกี่ยวกับครอบครัวและเยาวชน โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีบทบาท นอกจากนี้ยังมีมีการจัดตั้งคณะกรรมการวันครอบครัว เพื่อให้เห็นความสำคัญของครอบครัวต่อเด็กและเยาวชน และได้กำหนดให้วันที่ 14 เมษายน ของทุกปีเป็นวันครอบครัว

ประชากรและการพัฒนา ฉบับที่ 3-4 กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2535 (ปีที่ 12)

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

การประมาณการจำนวนครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ของไทย ในปี 2533, 2538 และ 2543

ประมาณการจำนวนครัวเรือนประเภทต่าง ๆ พ.ศ. 2533, 2538, 2543

ชนิดของครัวเรือน	พ.ศ.2533		พ.ศ.2538		พ.ศ.2543	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ครัวเรือนประเภทครอบครัว						
หัวหน้ามีคู่	9,394	78.3	10,938	78.3	12,508	78.0
หัวหน้าไม่มีคู่ชาย	0,556	4.6	0,646	4.6	0,748	4.7
หัวหน้าไม่มีคู่หญิง	1,535	12.8	1,799	12.9	2,101	13.1
รวม	11,485	95.7	13,383	95.7	15,357	95.8
ประเภทไม่ใช่ครอบครัว						
หลายตน	0,094	0.8	0,105	0.8	0,114	0.7
คนเดียว						
ชาย	0,211	1.8	0,243	1.7	0,275	1.7
หญิง	0,212	1.8	0,246	1.8	0,284	1.8
รวม	0,517	4.3	0,594	4.3	0,673	4.2
รวมทั้งสิ้น	12,001	100.0	13,977	100.0	16,031	100.0

หมายเหตุ : จำนวนมีหน่วยเป็นล้านครัวเรือน

ประมาณการจำนวนครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ของไทยในปี พ.ศ. 2533, 2538, 2543 เมื่อสมมติให้ตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงตามแนวโน้ม

ชนิดของครัวเรือน	พ.ศ.2533		พ.ศ.2538		พ.ศ.2543	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
หัวหน้ามีคู่	8,671	72.9	9,767	71.1	10,783	68.7
หัวหน้าไม่มีคู่ชาย	0,556	4.7	0,68	5.0	0,825	5.3
หัวหน้าไม่มีคู่หญิง	2,096	17.6	2,561	18.6	3,13	20.0
รวม	11,322	95.2	13,008	94.7	14,738	93.9
อยู่คนเดียวชาย	0,227	1.9	0,298	2.2	0,389	2.5
อยู่คนเดียวหญิง	0,341	2.9	0,435	3.2	0,561	3.6
รวม	0,568	4.8	0,733	5.3	0,95	6.1
รวมทั้งสิ้น	11,891	100.0	13,742	100.0	15,688	100.0

- หมายเหตุ
- (1) จำนวนมีหน่วยเป็นล้านครัวเรือน
 - (2) ตัวแปรที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงตามแนวโน้ม คือการศึกษาความเป็นเมืองและสัดส่วนของแรงงานนอกภาคเกษตรกรรม
 - (3) ครัวเรือนประเภทที่ไม่เกี่ยวข้องกันอาศัยอยู่ด้วยกัน (Primary Household) จะถูกรวมอยู่ในครัวเรือนประเภทหัวหน้าไม่มีคู่สมรส

ประชากรและการพัฒนา ฉบับที่ 3-4 กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2535 (ปีที่ 12)

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

